

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

3	تقلید
4	طهارت و نجاست
11	وضو
18	غسل
21	احکام میّت
23	تیمم
26	نماز
27	وقت نماز
30	قبله
31	پوشش
34	مکان نمازگزار
37	اذان و اقامه
38	نیّت
40	قیام
42	قرائت
45	رکوع
47	سجده
53	تشهد
54	مبطلات نماز
56	شکیات و سجده سهو
58	نماز مسافر
59	شرایط قصر، شرط اول: مسافت شرعی
61	شرط دوم و سوم: قصد مسافت و استمرار آن
63	شرط پنجم: معصیت نبودن سفر
65	شرط ششم: خانه به دوش نبودن
66	شرط هفتم: سفر شغلی نبودن
68	شرط هشتم: حد ترخص
70	قواطع سفر
75	احکام مسافر
78	مسائل اختصاصی در مورد نماز مسافر
82	نماز قضا و استیجاری
84	نماز آیات
87	نماز جماعت
95	نماز جمعه
97	روزه
98	شرایط وجوب و صحت روزه
101	نیّت
103	مبطلات روزه
107	قضای روزه
111	مواردی که قضا و کفاره واجب است
114	رؤیت هلال
116	اقسام روزه

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

120	اعتکاف
122	خمس
133	زکات
134	نذر
136	حج
139	نگاه و پوشش
141	نکاح و طلاق
145	معاملات
150	صید و ذباحت
151	اطعمه و اشربه
152	لقطه
153	ارث زوجه
154	دین و قرض
156	وقف
158	صدقه
159	مسائل پزشکی
161	متفرقه

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

تقلید

1. امام خمینی (ره) : تقلید میّت ابتداءً جایز نیست.

(تحریر الوسیله، ج1، المقدمة، م13 و توضیح المسائل، م13)

آیت الله العظمی خامنه ای:

بنابر احتیاط واجب تقلید از مجتهد میت ابتداءً جایز نیست.

(اجوبة الاستفتاءات، س22).

.....

2. امام خمینی (ره) : سوال : اگر بعد از فتوا تعبیر به لایترک الاحتیاط شد، آیا این احتیاط واجب است؟

پاسخ : عبارت لایترک الاحتیاط اگر در موردی بعد از بیان فتوی ذکر شود برای بیان تأكد حسن احتیاط است

(استفتاءات موجود در پایان توضیح المسائل، س1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

ذکر احتیاط قبل یا بعد از فتوا احتیاط مستحب می باشد لکن در مواردی که این احتیاط همراه با عبارت «لا یترک الاحتیاط» (احتیاط ترک نشود) آمده باشد، مراد احتیاط واجب است.

(استفتاء، 7)

مساله اختصاصی در مورد تقلید

سؤال: کسی طبق فتوای مجتهدی عمل نموده که سن بلوغ دختر را 13 سال می دانسته است. حال از مجتهدی تقلید می کند که سن تکلیف دختر را 9 سال قائل است. حکم نماز و روزه های قبلی که با استناد به فتوای مجتهد سابق نخوانده چیست؟

پاسخ: باید قضاء کند. (استفتاء، 44)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

طهارت و نجاست

1. امام خمینی (ره) : آب گر به حسب کیلوی متعارف بنا بر اقرب 419 / 377 کیلوگرم می باشد.

(تحریر الوسیله، فصل فی المیاه، م14)

آیت الله العظمی خامنه ای:

آب گر تقریباً 384 لیتر می باشد.

(استفتاء، 2)

.....

2. امام خمینی (ره) : غیر مسلمان از هر دین و مذهبی که باشد محکوم به نجاست است.

(تحریر الوسیله، ج1، القول فی النجاسات، العاشر و استفتاءات، ج1، س267)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کفاری که به دین آسمانی متدین نیستند نجس می باشند اما اهل کتاب (یهود، نصارا، زرتشتی و صابئین) پاک هستند.

(استفتاء 9 و اجوبة الاستفتاءات، س313 و 316)

.....

3. امام خمینی (ره) : فضله پرندگان حرام گوشت، نجس است.

(تحریر الوسیله، ج1، القول فی النجاسات، م1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

فضله پرندگان حرام گوشت نجس نیست.

(اجوبة الاستفتاءات، س279 و استفتاء 9)

.....

4. امام خمینی (ره) : سوم: منی هر حیوانی که خون جهنده دارد ؛ خواه حلال گوشت باشد یا حرام گوشت، نجس است.

آیت الله العظمی خامنه ای:

منی انسان و هر حیوان حرام گوشتی که خون جهنده دارد نجس است. منی حیوانات حلال گوشت بنا بر احتیاط واجب نجس است.

(استفتا، 9)

5. امام خمینی (ره) : عرق شتر نجاست خوار نجس است. ولی اگر حیوانات دیگر نجاست خوار شوند، از عرق آنها اجتناب لازم نیست.

(تحریر، القول فی النجاسات، الحادی عشر و توضیح المسائل، م 120)

آیت الله العظمی خامنه ای:

عرق جنب از حرام و عرق حیوان نجاست خوار بنا بر اقوی پاک است، لکن احتیاط واجب آن است که با آن نماز خوانده نشود.

(اجوبه الاستفتاءات، س 270)

6. امام خمینی (ره) : خونی که در تخم مرغ می باشد نجس نیست، ولی به احتیاط واجب باید از خوردن آن اجتناب کنند.

(تحریر الوسیله، القول فی النجاسات، الخامس)

آیت الله العظمی خامنه ای:

خون در تخم مرغ پاک است ولی خوردن آن حرام است.

(اجوبه الاستفتاءات، س 269 و استفتاء 14)

7. امام خمینی (ره) : گوشت، پیه و پوست که از دست مسلمان و بازار مسلمین گرفته می شود در صورتی که بدانیم که قبلاً دست کافر بوده چنانچه احتمال داده شود مسلمانی که از کافر گرفته حتماً تحقیق کرده و ذبح شرعی آن را احراز نموده است، بلکه بنا بر احتیاط (واجب) باید عمل آن فرد مسلمان با آن چیز به مانند رفتار با چیزی باشد که ذبح شرعی شده است (و احتمال احراز ذبح شرعی کافی نیست) که در این صورت هم محکوم به طهارت است. و اما اگر بدانند مسلمان، بدون تحقیق از کافر گرفته، بنا بر احتیاط (واجب) بلکه بنا بر اقوی باید از آن اجتناب نمود.

آیت الله العظمی خامنه ای:

گوشت و چرم و سایر اجزای حیوانات در صورتی که از کشورهای غیر مسلمان تهیه شود اگر احتمال دهد که آن حیوان ذبح اسلامی شده است، پاک است و اگر یقین دارد که ذبح اسلامی نشده محکوم به نجاست است.

(استفتا، 12)

8. امام خمینی (ره) : شراب و هر چیزی که انسان را مست می کند، چنانچه به خودی خود روان باشد نجس است.

(تحریر الوسیله، القول فی النجاسات، الثامن)

آیت الله العظمی خامنه ای:

مشروبات مست کننده، بنا بر احتیاط نجس است.

(اجوبة الاستفتاءات، س301 و استفتاء 9)

9. امام خمینی (ره) : چیزی که با برخورد نجاست نجس شده است، تا سه واسطه همچنان نجس کننده است ولی بیش از آن نجس کننده نیست.

(تحریر الوسیله، ج1، القول فی کیفیت التنجس بها [النجاسات]، م9)

آیت الله العظمی خامنه ای:

چیزی که با عین نجس تماس یافته و نجس شده است، اگر با چیزی که پاک است تماس بیابد و یکی از آنها تر باشد آن چیز پاک را نجس می کند و باز این چیزی که بر اثر ملاقات با متنجس، نجس شده است اگر با چیز پاکی تماس بیابد بنا بر احتیاط واجب آن را نجس می کند، ولی این متنجس سوّم هیچ چیزی را با ملاقات خود نجس نمیکند.

(اجوبة الاستفتاءات، س283 و استفتاء 19)

10. امام خمینی (ره) : اگر یک نفر عادل بگوید چیزی نجس است، بنا بر احتیاط واجب، باید از آن چیز اجتناب کرد.

(تحریر الوسیله، القول فی کیفیت التنجس بها، م3)

خبر واحد در موضوعات حجت نیست.

(استفتا، 207)

11. امام خمینی (ره) : چنانچه چیزی - غیر از ظرف - با بول نجس شده باشد، باید دو بار شسته شود و احتیاط واجب آن است که این دو بار شستن غیر از شستن برای برطرف نمودن بول باشد.

(تحریر الوسیله، ج1، فصل فی المطهّرات، اولها)

آیت الله العظمی خامنه ای:

چیزی (غیر از ظرف) که بر اثر تماس با بول نجس شده است هرگاه پس از برطرف شدن عین نجاست دو مرتبه آب قلیل روی آن ریخته شود، پاک می شود و چیزی که با نجاسات دیگر تماس یافته و نجس شده است، پس از برطرف شدن عین نجاست اگر یک مرتبه شسته شود پاک می شود.

(استفتا، 21)

12. امام خمینی (ره) : ظرفی که به ولوغ (ریختن آب دهان) سگ در آب یا چیز روانی که در آن میباشند نجس شده، باید اول، با خاکی که بنا بر احتیاط واجب پاک است، خاک مال شود و سپس دو بار با آب قلیل شسته شود و یا با آب کر و یا جاری بنا بر احتیاط واجب دو بار شسته شود. و اگر به غیر از ولوغ ولی با برخورد دهان سگ با آن مثل آنکه سگ آن را لیسیده نجس شود، نیز بنا بر احتیاط واجب همین حکم را دارد.

ظرفی که به ولوغ (ریختن آب دهان) سگ در آب یا چیز روانی که در آن می باشد نجس شده باید اول، با خاکی که بنا بر احتیاط واجب پاک است، خاک مال شود و سپس دو بار با آب قلیل شسته شود و یا با آب کر و یا جاری بنا بر احتیاط واجب دو بار شسته شود. و اگر به غیر از ولوغ ولی با برخورد دهان سگ با آن مثل آن که سگ آن را لیسیده نجس شود، نیز بنا بر احتیاط واجب همین حکم را دارد.

(تحریر الوسیله، ج1، فصل فی المطهّرات، اولها)

آیت الله العظمی خامنه ای:

ظرفی را که سگ در آن آب یا چیز روان دیگر خورده یا آن را لیسیده است باید اول با خاکمال شستشو کرد و سپس با آب شست و اگر با آب قلیل شسته می شود باید پس از خاکمال، دو مرتبه شسته شود.

(استفتا، 24)

.....
13. امام خمینی (ره) : ظرفی را که خوک از آن چیز روانی بخورد، با آب قلیل باید هفت مرتبه شست و در گرو جاری نیز هفت مرتبه باید شست به احتیاط واجب.

(تحریر الوسیلة، فصل فی المطهرات، اولها و م 2)

آیت الله العظمی خامنه ای:

ظرفی که در آن خوک، غذای روان یا آب بخورد، باید هفت مرتبه شسته شود.

(استفتاء، 25)

.....
14. امام خمینی (ره) : کف پا و ته کفش اگر به واسطه غیر راه رفتن نجس شده باشد، پاک شدنش به واسطه راه رفتن اشکال دارد. برای پاک شدن کف پا و ته کفش، بهتر است پانزده قدم یا بیشتر راه بروند، اگرچه به کمتر از پانزده قدم یا مالیدن پا به زمین، نجاست برطرف شود.

(تحریر الوسیلة، فصل فی المطهرات، ثانیها)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که بر اثر راه رفتن روی زمین، کف پا یا کفش او، نجس شده است هرگاه تقریباً به قدر ده قدم روی زمین خشک و پاک راه برود و عین نجس یا متنجس بر اثر راه رفتن یا مالیدن پا به زمین از آن برطرف شود، کف پا یا ته کفش که نجس شده است پاک می شود.

(اجوبة الاستفتاءات، س 80 و استفتاء 26)

.....
15. امام خمینی (ره) : اگر دندان مصنوعی طوری باشد که به دندان طبیعی چسبیده باشد و نشود آن را برای آب کشیدن به بیرون از دهان آورد، بنابر احتیاط واجب حکم دندان طبیعی را ندارد و باید تطهیر شود.

(کتاب استفتاءات، جلد 1، استفتاء 258)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر دندان مصنوعی یا پر شده به گونه ای است که جزو دندان طبیعی محسوب می شود حکم دندان طبیعی را دارد که با زوال عین نجاست پاک می شود و آب کشیدن داخل دهان لازم نیست و الا باید خود دندان مصنوعی نیز تطهیر شود.

(استفتاء، 31)

16. امام خمینی (ره) : پاک کننده دهم، غایب شدن مسلمان است که موجب طهارت خود انسان و لباس و فرش و ظرف و هر چیز دیگری است که در اختیار او می باشد که با آنها معامله پاک بودن می شود، مگر علم به بقای نجاست داشته باشیم و بعید نیست که هیچ شرط دیگری معتبر نباشد؛ بنابراین حکم به طهارت جاری است چه آن فرد آگاه به نجاست بوده یا نبوده، اعتقاد به نجاست آن شیء نجس داشته یا نداشته باشد، لابلالی در دین باشد یا نباشد.

(تحریرالوسیله، ج1، فصل فی المپهّرات، عاشرها)

آیت الله العظمی خامنه ای:

هر گاه یقین داشته که بدن یا لباس یا یکی از چیزهای شخص مسلمانی نجس است و آن مسلمان را مدتی نبیند و سپس ببیند که او با آن چیزی که نجس بوده است رفتار چیز پاک را می کند، آن چیز محکوم به پاکی است مشروط به اینکه صاحب آن چیز از نجاست قبلی و از احکام طهارت و نجاست با خبر باشد.

(استفتا، 32)

17. امام خمینی (ره) : مخرج بول با غیر آب پاک نمیشود، و مردها اگر بعد از برطرف شدن بول یک مرتبه بشویند کافی است، ولی زن ها و همچنین کسانی که بولشان از غیر مجرای طبیعی می آید، احتیاط واجب آن است که دو مرتبه بشویند.

(تحریرالوسیله، ج1، فصل فی الاستنجاء، م1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

برای طهارت مخرج بول با آب قلیل بعد از برطرف شدن بول دو بار شستن بنا بر احتیاط لازم است.

(اجوبة الاستفتائات، س90 و استفتاء 35)

18. امام خمینی (ره) : هر گاه با سنگ و کلوخ و مانند اینها غائط را از مخرج برطرف کنند، اگرچه پاک شدنش محلّ تأمل است ولی نماز خواندن مانعی ندارد و چنانچه چیزی هم به آن برسد نجس نمیشود، و ذره های کوچک و لزوجت محل، اشکال ندارد.

(تحریرالوسیله، فصل فی الاستنجاء، م2و4)

آیت الله العظمی خامنه ای:

مخرج مدفوع را به دو گونه می شود تطهیر کرد...دوم آن که با سه قطعه سنگ یا پارچه پاک و امثال آن، نجاست را پاک نماید و اگر با سه قطعه، نجاست زائل نشد با قطعات دیگری آن را کاملاً پاک کنند.

مسائل اختصاصی در مورد نجاسات و مطهرات

مرتد از حیث نجاست و پاکی حکم مستقلی ندارد بلکه تابع حکم دین یا گروهی است که به آن گرویده است. اگر اهل کتاب باشد پاک و الا نجس است. (استفتاء، 18)

سوال: آیا ترتب احکام ارتداد متوقف بر ابراز عقیده است یا علم به واقع کفایت می کند؟ اگر متوقف بر ابراز است آیا تعمد بر ابراز نیز لازم است یا ابراز سهوی کافی است؟

پاسخ: در امور شخصی مثل طهارت و نجاست علم به ارتداد برای ترتب احکام آن کافی است ولی در مسائل حکومتی مثل حد ارتداد، رسیدگی و مداخله در آن با حکومت اسلامی است. (استفتاء، 22)

سوال: یکی از سرویس بهداشتی های خانه ای که بنده جدیداً در آن ساکن شده ام رو به قبله می باشد که از آن استفاده نمی کنم. آیا لازم است این موضوع را به بقیه ساکنین خانه یا میهمان اطلاع دهم یا درب آن را ببندم تا از آن استفاده نکنند؟

پاسخ: در موضوعات اعلام لازم نیست مگر موضوعات مهم یا آنجا که صدق تسبیب کند. در فرض سؤال اگر وی افراد را به آنجا راهنمایی نکند تسبیب صدق نمی کند. (استفتاء، 22)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

وضو

1. امام خمینی (ره) : روی پاها را از سر یکی از انگشت ها تا برآمدگی روی پا مسح کند و احتیاط مستحب است تا مفصل ساق را مسح کند.

(تحریرالوسیله، ج1، فصل فی الوضوء، م15)

آیت الله العظمی خامنه ای:

باید مسح پا را تا مفصل ساق بکشند.

(اجوبة الاستفتاءات، س106 و 111 و استفتاء 43)

2. امام خمینی (ره) : باید صورت را بنا بر احتیاط واجب از بالا به پایین شست و اگر از پایین به بالا بشوید وضو باطل است و دست ها را باید از مرفق به طرف سرانگشتان بشوید.

(تحریرالوسیله، ج1، فصل فی الوضوء، م2 و 3)

آیت الله العظمی خامنه ای:

صورت و دست ها در وضو باید از بالا به پایین شسته شود و اگر از پایین به بالا بشوید وضو باطل است.

(استفتاء، 46)

3. امام خمینی (ره) : در وضو، شستن صورت و دست ها، مرتبه اول واجب و مرتبه دوّم جایز و مرتبه سوّم و بیشتر از آن حرام می باشد، و اگر با یک مشت آب تمام عضو شسته شود و به قصد وضو بریزد یک مرتبه حساب می شود، چه قصد بکند یک مرتبه را یا قصد نکند.

(توضیح المسائل، م248)

آیت الله العظمی خامنه ای:

شستن صورت و دست ها در وضو بار اول واجب و بار دوّم جایز و بیش از آن غیر مشروع است. تعیین کننده ی بار اول یا دوّم یا بیشتر، قصد وضو گیرنده است ؛ یعنی می تواند به قصد بار اول شستن، چند مرتبه آب به روی صورت بریزد.

(استفتاء، 47 و اجوبة الاستفتاءات، س102)

4. امام خمینی (ره) : و از جمله شرایط وضو: ترتیب بین اعضاء است، پس شستن صورت بر دست راست و دست راست بر دست چپ و دست چپ را بر مسح سر و مسح سر بر مسح پاها مقدّم است و احتیاط این است که مسح پای راست را بر چپ مقدّم بدارد بلکه واجب بودن آن خالی از وجه نیست.

(تحریرالوسیلة، شرائط وضو)

5. امام خمینی (ره) لازم نیست مسح سر با دست راست باشد یا از بالا به پایین مسح کند.

(تحریرالوسیلة، فصل فی الوضوء، م14)

آیت الله العظمی خامنه ای:

احتیاط آن است که مسح سر با دست راست کشیده شود، ولی کشیدن مسح از بالا به پایین لازم نیست.

(استفتا، 48)

5. امام خمینی (ره) : و از جمله شرایط وضو: ترتیب بین اعضاء است، پس شستن صورت بر دست راست و دست راست بر دست چپ و دست چپ را بر مسح سر و مسح سر بر مسح پاها مقدّم است و احتیاط این است که مسح پای راست را بر چپ مقدّم بدارد بلکه واجب بودن آن خالی از وجه نیست.

(تحریرالوسیلة، شرائط الوضو)

آیت الله العظمی خامنه ای:

ترتیب وضو از این قرار است: شستشوی صورت از بالای پیشانی یعنی جایی که موی سر روییده است تا سر چانه ؛ سپس شستن دست راست از آرنج تا سر انگشتان ؛ سپس شستن دست چپ از آرنج تا سر انگشتان ؛ سپس کشیدن دست مرطوب بر روی قسمت جلویی سر ؛ و در آخر کشیدن دست مرطوب بر روی هر دو پا از سر انگشتان پا تا مفصل ساق پا.

(استفتا، 43)

6. امام خمینی (ره) : اگر برای مسح، رطوبتی در کف دست نمانده باشد نمی تواند دست را با آب خارج، تر کند، بلکه باید از اعضای دیگر وضو رطوبت بگیرد و با آن مسح نماید.

(تحریرالوسیلة، فی واجبات الوضوء، م17)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر برای مسح، رطوبتی در کف دست نمانده باشد، نمی تواند دست را با آب تر کند، بلکه باید دست را با رطوبتی که در ریش یا ابرو هست مرطوب کند و مسح کند.

(استفتاء، 52)

.....
امام خمینی (ره) : باید مسح سر و پاها با باقیمانده رطوبت وضوء باشد، پس جایز نیست مسح کردن با آب جدید و احوط این است که مسح سر و پاها با باقیمانده رطوبت کف دست باشد پس بعد از فراق از شستن دست چپ، دست خود را به سایر اعضا وضوء نگذارد تا رطوبت آن اعضا با رطوبت کف دست مخلوط نشود. لکن اقوی این است که مخلوط شدن اشکالی ندارد.

(العروة الوثقی، فصل فی افعال الوضوء، م 25)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر بعد از مسح سر، رطوبت دست راست با دست چپ مخلوط و با آن مسح پاها انجام شود، بنا بر احتیاط واجب وضوء صحیح نیست.

(استفتاء، 26)

.....
7. امام خمینی (ره) : اگر یکی از اعضای وضوء نجس باشد و بعد از وضوء شک کند که پیش از وضوء آن جا را آب کشیده یا نه، چنانچه در موقع وضوء ملتفت پاک بودن و نجس بودن آنجا نبوده، وضوء باطل است و اگر می داند ملتفت بوده یا شک دارد که ملتفت بوده یا نه، وضوء صحیح است و در هر صورت جایی را که نجس بوده باید آب بکشد.

(تحریر الوسیلة، شرائط وضوء، م 13)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر بعد از وضوء شک کند که آیا موضعی را که از قبل نجس بود تطهیر کرده و سپس وضوء گرفته است یا نه، وضوء او صحیح است ولی باید آن موضع را آب بکشد.

(درس خارج صلاة الجماعة، جلسه 36، قاعده فراغ و استفتاء 59)

.....
8. امام خمینی (ره) : اگر پیش از وضوء بداند که در بعضی از اعضای وضوء مانعی از رسیدن آب هست و بعد از وضوء شک کند که در موقع وضوء آب را به آنجا رسانده یا نه، وضوء او صحیح است، ولی اگر بداند که موقع وضوء ملتفت آن مانع نبوده، باید دوباره وضوء بگیرد.

(تحریر الوسیله، ج 1، شرائط الوضوء، م 12)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر پیش از وضو بداند که در بعضی از اعضای وضو مانعی از رسیدن آب وجود دارد و بعد از وضو شک کند که آب را به زیر آن رسانده یا نه، وضو صحیح است.

(درس خارج صلاة الجماعة، جلسه 36، قاعده فراغ)

9. امام خمینی (ره): اگر در بعضی از اعضای وضو مانعی باشد که گاهی آب به خودی خود زیر آن می رسد و گاهی نمی رسد، و انسان بعد از وضو شک کند که آب زیر آن رسیده یا نه، چنانچه بداند موقع وضو ملتفت رسیدن آب به زیر آن نبوده، باید دوباره وضو بگیرد.

(تحریر، شرائط الوضو، م 12)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر در بعضی از اعضای وضو مانعی باشد که گاهی آب به خودی خود زیر آن می رسد و گاهی نمی رسد، و انسان بعد از وضو شک کند که آب زیر آن رسیده یا نه، وضویش صحیح است.

(درس خارج صلاة الجماعة، جلسه 36، قاعده فراغ)

10. امام خمینی (ره): اگر بعد از وضو چیزی که مانع از رسیدن آب است در اعضای وضو ببیند و نداند موقع وضو بوده یا بعد پیدا شده، وضوی او صحیح است، ولی اگر بداند که در وقت وضو ملتفت آن مانع نبوده، احتیاط واجب آن است که دوباره وضو بگیرد.

(تحریر، شرائط الوضو، م 12)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر پس از وضو چیزی را در اعضای وضو ببیند که مانع از رسیدن آب است، چنانچه نداند که آن مانع هنگام وضو گرفتن وجود داشته یا بعد ایجاد شده وضوی او صحیح است.

(درس خارج صلاة الجماعة، جلسه 36، قاعده فراغ)

11. امام خمینی (ره): کسی که وضو ندارد حرام است اسم خداوند متعال را به هر زبانی نوشته شده باشد، مس نماید و همچنین است بنا بر احتیاط واجب مس اسم مبارک پیغمبر و امام و حضرت زهرا (علیهم السلام).

بهتر است از مسّ اسماء جلاله و اسامی انبیا و معصومین (علیهم السلام) و القاب و کنیه آنها بدون وضو اجتناب شود.

(استفتاء، 101)

.....
12. امام خمینی (ره) : اگر زخم یا دُمَل یا شکستگی در صورت و دست ها است و روی آن باز است و آب ریختن روی آن ضرر دارد، اگر اطراف آن را بشوید کافی است؛ ولی چنانچه کشیدن دست تر بر آن ضرر ندارد بهتر آن است که دست تر بر آن بکشد و بعد پارچه پاکی روی آن بگذارد و دست تر را روی پارچه هم بکشد..

(توضیح المسائل، م325)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر در اعضای وضو زخم یا شکستگی باشد و روی آن باز باشد و شستن برای آن مضر باشد، باید اطراف آن را بشوید و احتیاط آن است که اگر کشیدن دست تر بر آن ضرر ندارد، دست تر روی آن بکشد.

(استفتا، 79)

.....
13. امام خمینی (ره) : اگر زخم یا دُمَل یا شکستگی در جلوی سر یا روی پاهاست و روی آن باز است، چنانچه نتواند آن را مسح کند، باید پارچه پاکی روی آن بگذارد و روی پارچه را با تری آب وضو که در دست مانده مسح کند، و بنا بر احتیاط مستحب تیمّم هم بنماید و اگر گذاشتن پارچه ممکن نباشد باید به جای وضو تیمّم کند و بهتر است یک وضوی بدون مسح هم بگیرد.

(توضیح المسائل، م326)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر محلّ مسح زخم است و نمی تواند روی آن دست تر بکشد باید به جای وضو تیمّم کند، ولی در صورتی که می تواند پارچه ای روی زخم قرار دهد و بر آن دست بکشد احتیاط آن است که علاوه بر تیمّم، وضو نیز با چنین مسحی بگیرد.

(اجوبة الاستفتاءات، س136 و استفتاء 80)

.....
14. امام خمینی (ره) : به کار بردن ظرف طلا و نقره در خوردن و آشامیدن و دیگر موارد از قبیل وضو گرفتن، غسل نمودن و غیر اینها حرام است، ولی نگه داشتن و استعمال آنها در زینت اتاق حرام نمی باشد.

(تحریر الوسیلة، القول فی الاوانی، م2)

خوردن و آشامیدن در ظرفی که از طلا یا نقره ساخته شده، حرام است لیکن نگه داشتن آن یا استفاده های دیگر از آن _ غیر از خوردن و آشامیدن _ حرام نیست.

(استفتا، 40)

.....

مسائل اختصاصی وضو⁴¹

⁴¹ مواردی که طبق نظر حضرت آیت الله العظمی خامنه ای (مدظله العالی) میباشد و نظری از حضرت امام (قدس سره) در این خصوص یافت نشد.

آیت الله العظمی خامنه ای:

15. بنا بر احتیاط واجب جایز نیست که در بین وضو، آن را رها کند و دوباره بدون فوت موالات وضوی جدید بگیرد.

(استفتائات، 6)

.....

آیت الله العظمی خامنه ای:

16. جایز نیست در اعضای وضو یا غسل عمداً و بدون ضرورت مانعی را ایجاد کرد که برداشتن آن یا ممکن نیست و یا موجب ضرر یا مشقت زیاد است؛ مانند کاشت ناخن یا کاشت مژه؛ و اگر چنین کند و مانع را نتواند برطرف کند معصیت کرده و باید علاوه بر وضو یا غسل جبیره، تیمم نیز انجام دهد و بعد از برداشتن ناخن بنابر احتیاط واجب قضای نمازها را نیز بخواند.

(استفتاء، 15)

17. اگر روشویی و دستشویی در یک مکان باشد وضو گرفتن در روشویی آنجا کراهت ندارد.

(استفتاء، 108)

.....

سوال: انجام بعضی از اعمال زیبایی _ مثل تتو _ سبب زخم بر روی بدن می شود به نحوی که تا چند روز امکان آب رساندن به آن

نیست. با علم به این موضوع آیا می توان اقدام به این قبیل کارها کرد؟
www

پاسخ: اگر موجب شود که برای غسل یا وضوی واجب نتواند آب به عضو برساند جایز نیست، مگر ضرورت افتضا کند.

(استفتاء، 26)

حکم مسّ اسماء جلاله که به صورت حکاکی یا فرو رفتگی است، در جواز و عدم جواز همان حکم کتابت را دارد. (استفتاء، 33)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

غسل

1. امام خمینی (ره) : در غسل ترتیبی باید به نیت غسل، اول سر و گردن، بعد طرف راست، بعد طرف چپ بدن را بشوید.

(تحریر الوسیلة، القول فی واجبات الغسل، الثالث)

آیت الله العظمی خامنه ای:

غسل را به دو گونه می شود انجام داد: اول اینکه با ترتیب مخصوصی بدن را بشوید، بدین ترتیب که ابتدا سر و گردن را بشوید، و بعد بقیه بدن را و احتیاط (واجب) آن است که پس از سر و گردن، ابتدا تمام نیمه راست بدن و سپس تمام نیمه چپ بدن را بشوید.

(استفتاء، م 84)

.....

2. امام خمینی (ره) : ظاهر این است که غسل ارتماسی با فرو رفتن تدریجی در آب حاصل □□ می شود و احتیاط (واجب) آن است که تمام بدن در یک لحظه زیر آب باشد.

(تحریر، واجبات الغسل، م 6)

آیت الله العظمی خامنه ای:

غسل ارتماسی آن است که با نیت غسل تمام بدن را یکباره در آب فرو ببرد به طوری که آب به همه جای بدن برسد.

(استفتاء 84)

.....

3. امام خمینی (ره) : از جمله کارهایی که بر جنب حرام است، رساندن جایی از بدن به خط قرآن یا به اسم خدا، و بنا بر احتیاط واجب اسامی مبارکه پیامبران و امامان (علیهم السلام) ، و خواندن سوره هایی از قرآن است که سجده واجب دارد ؛ حتی گفتن «بسم الله الرحمن الرحیم» به قصد خواندن یکی از این چهار سوره، حرام است.

(تحریر الوسیلة، القول فی احکام الجنب)

آیت الله العظمی خامنه ای:

از جمله کارهایی که بر جنب حرام است، رساندن جایی از بدن به خط قرآن یا نام مبارک خداوند متعال و خواندن خصوص آیات سجده این سوره ها است، ولی خواندن سایر آیات از این سوره ها اشکال ندارد.

4. امام خمینی (ره) : زن های سیّده بعد از تمام شدن شصت سال یائسه می شوند، یعنی خون حیض نمی بینند و زن هایی که سیّده نیستند، بعد از تمام شدن پنجاه سال یائسه می شوند.

(تحریرالوسیلة، فصل فی الحیض)

آیت الله العظمی خامنه ای:

تعیین سنّ یائسگی محلّ تأمل و احتیاط است ؛ بانوان می توانند در این مسئله به مجتهد جامع الشّرایط دیگر مراجعه نمایند.

(اجوبة الاستفتاءات، س216)

5. امام خمینی (ره) : مقصود از «روز»، ما بین طلوع فجر و غروب آفتاب است.

(تحریرالوسیلة، فصل فی حیض، م10)

آیت الله العظمی خامنه ای:

روز یعنی از اوّل طلوع شمس تا هنگام غروب شمس.

(درس نماز مسافر، ج 257)

امام خمینی (ره) : پیش از داخل شدن در حرم مکه شهر مکه، مسجدالحرام، خانه کعبه، حرم مدینه، شهر مدینه و مسجد پیغمبر، مستحبّ است انسان غسل کند و برای داخل شدن در حرم امامان «علیهم السلام» رجائاً غسل کند و اگر در یک روز چند مرتبه مشرف شود یک غسل کافی است و کسی که می خواهد در یک روز داخل حرم مکه و مسجدالحرام و خانه کعبه شود اگر به نیّت همه یک غسل کند کافی است و نیز اگر در یک روز بخواهد داخل حرم مدینه و شهر مدینه و مسجد پیغمبر «صلی الله علیه وآله» شود یک غسل برای همه کفایت می کند و برای زیارت پیغمبر و امامان از دور یا نزدیک و برای حاجت خواستن از خداوند عالم و همچنین برای توبه و نشاط به جهت عبادت و برای سفر رفتن خصوصاً سفر زیارت حضرت سیّدالشهدا «علیه السلام» مستحبّ است انسان غسل کند و اگر یکی از غسل هایی را که در این مسأله گفته شد به جا آورد و بعد کاری کند که وضو را باطل می نماید مثلاً بخواهد غسل او باطل می شود و مستحبّ است دوباره غسل را به جا آورد.

(تحریرالوسیلة، القول فی الاغسال المندوبة، م2 و توضیح المسائل، م645)

آیت الله العظمی خامنه ای:

حدث اصغر غسل زیارت را باطل نمی کند مگر خواب که مبطل است ؛ البته باید توجه داشت که غسل زیارت باید نزدیک به وقت

(استفتاء، 20)

.....

امام خمینی (ره) : هر گاه شک کرد در شستن عضوی از اعضاء ثلاثه ی غسل یا شک کرد در شرط آن، پیش از دخول در عضو دیگر، برگردد و اتیان به آن نماید و اگر بعد از دخول در عضو دیگر است، اعتناء نکند به شک و بنا را بر اتیان گذارد بنا بر اقوی. و اگرچه احوط آن است که مادامی که در اثناء غسل است و فارغ نشده است اعتناء به شک نماید و برگردد تدارک نماید مثل وضوء. بلی! اگر شک کرد در شستن طرف چپ، اتیان به آن نماید و اگر چه زمان طولی گذشته باشد به جهت آن که فراغ تحقق پیدا نکرده برای آن که موالات در غسل معتبر نیست.

(العروة الوثقی، مسائل فی الغسل ، م 11)

آیت الله العظمی خامنه ای:

قاعده فراغ در جزء اخیر غسل (سمت چپ) امر عرفی است به طور مثال اگر پس از چند روز شک کند، قاعده جاری است و به شک خود اعتناء نکند ولی اگر در مدت کمی پس از غسل که مثلاً هنوز بدن و مو مرطوب است شک کند قاعده جاری نیست و باید محل شسته شود.

(استفتاء، 37)

مسائل اختصاصی در مورد غسل

انجام غسل زیارت به قصد قربت به جهت تکریم ائمه ای که روایتی در غسل زیارت آنها وارد نشده و یا امامزادگان مانعی ندارد. (استفتاء، 25)

ظاهراً نمازی که در یکشنبه ماه ذیقعدة روایت شده است را بدون غسل هم می توان بجا آورد. غسل در اینگونه عبادات مستحبی شرط کمال است نه شرط صحت. (استفتاء، 21)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

احکام میّت

1. امام خمینی (ره) : مسلمانی را که محتضر است، یعنی در حال جان دادن می باشد _ مرد باشد یا زن، بزرگ باشد یا کوچک _ باید به پشت بخواباند به طوری که کف پاهایش به طرف قبله باشد.

(تحریرالوسیلة، فصل فی احکام الاموات، م2)

آیت الله العظمی خامنه ای:

شایسته است که شخص مسلمان را در حال احتضار به پشت و به سمت قبله بخواباند، به طوری که کف پای او به جانب قبله باشد. بسیاری از فقها این عمل را بر خود محتضر _ در صورتی که قادر باشد _ و بر دیگران واجب دانسته اند و احتیاط در انجام آن ترک نشود.

(اجوبة الاستفتاءات، س253 و استفتاء 105)

.....

2. امام خمینی (ره) : غسل و کفن و نماز و دفن مسلمانان دوازده امامی بر هر مکلفی واجب است و بنا بر احتیاط واجب حکم مسلمانی هم که دوازده امامی نیست همین طور است.

(تحریرالوسیلة، القول فی غسل المیت)

آیت الله العظمی خامنه ای:

غسل و کفن و نماز و دفن مسلمان، بر هر مکلفی واجب است.

(استفتا، 106)

.....

3. امام خمینی (ره) : کسی که میّت را غسل میدهد، بنا بر احتیاط واجب بالغ باشد.

(تحریرالوسیلة، القول فی غسل المیت، م13)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که میّت را غسل می دهد، باید مسلمان دوازده امامی و بالغ و عاقل باشد و مسائل غسل را بداند.

(استفتا، 110)

4. امام خمینی (ره) : میّت مسلمان را باید با سه پارچه که آنها را لنگ و پیراهن و سرتاسری می گویند کفن نمایند. لنگ باید از ناف تا زانو، اطراف بدن را بپوشاند و بهتر آن است که از سینه تا روی پا برسد و بنابر احتیاط واجب پیراهن باید از سر شانه تا نصف ساق پا، تمام بدن را بپوشاند، و درازای سرتاسری باید به قدری باشد که بستن دو سر آن ممکن باشد، و پهنای آن باید به اندازه ای باشد که یک طرف آن روی طرف دیگر بیاید.

(تحریرالوسیلة، القول فی تکفین المیّت)

آیت الله العظمی خامنه ای:

میّت مسلمان را باید با سه قطعه پارچه کفن کنند؛ اول لنگ که به کمر و پای او پیچیده می شود، دوّم پیراهن که از سر شانه تا ساق پا را از جلو و پشت می پوشاند و سوّم پوشش سرتاسری که باید از بالای سر تا پایین پا را بپوشاند به طوری که بستن دو سر آن میسر باشد و پهنای آن به قدری باشد که دو طرف آن روی هم گذاشته شود.

(استفتا، 117)

5. امام خمینی (ره) : اگر از بدن زنده قسمتی که دارای استخوان است جدا شود و پیش از آنکه قسمت جدا شده را غسل دهند، انسان آن را مسّ نماید، باید غسل مسّ میّت کند؛ ولی اگر قسمتی که جدا شده استخوان نداشته باشد برای مسّ آن غسل واجب نیست.

(تحریرالوسیلة، فصل فی غسل مسّ المیّت، م4)

آیت الله العظمی خامنه ای:

دست زدن به عضوی که از بدن شخص زنده جدا شده است، غسل ندارد.

(استفتا، 103)

مسائل اختصاصی در مورد احکام میت

خواندن یک نماز لیلة الدفن برای چند نفر به قصد رجا مانعی ندارد. (استفتاء، 38)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

تیمم

1. امام خمینی (ره) :

در تیمم چهار چیز واجب است:

اول: نیت.

دوم: زدن کف دو دست با هم بر چیزی که تیمم به آن صحیح است و بنا بر احتیاط مستحب نهادن دست ها بر زمین به طوری که صدق زدن بر آن نکند کفایت نمی کند؛ گرچه کافی بودن آن خالی از قوت نیست.

سوم: کشیدن کف هر دو دست به تمام پیشانی و دو طرف آن، از جایی که موی سر می روید، تا ابروها و بالای بینی و بنا بر احتیاط واجب باید دست ها روی ابروها هم کشیده شود.

چهارم: کشیدن کف دست چپ به تمام پشت دست راست و بعد از آن کشیدن کف دست راست به تمام پشت دست چپ.

(تحریرالوسیلة، القول فی کیفیت التیمم، م1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

تیمم به این ترتیب است:

1. نیت از ابتدا تا انتهای تیمم؛

2. زدن کف هر دو دست بر چیزی که تیمم بر آن صحیح است؛

3. کشیدن کف هر دو دست با هم بر تمام پیشانی و دو طرف آن از جایی که موی سر می روید تا ابروها و بالای بینی؛

4. کشیدن کف دست چپ بر تمام پشت دست راست و کف دست راست بر تمام پشت دست چپ؛

5. بنا بر احتیاط واجب بار دیگر دست ها را بر زمین بزند و کف دست چپ را بر پشت دست راست و کف دست راست را بر پشت دست چپ بکشد.

(استفتاء، 136 و اجوبة الإستفتاءات، س209)

.....

2. امام خمینی (ره) : در تیمم باید پیشانی و کف دستها و پشت دست ها پاک باشد و اگر کف دست نجس است و نتواند آن را آب بکشد، باید با همان کف دست نجس تیمم کند.

(تحریرالوسیله، ج1، القول فیما یعتبر فی التیمم، ص98، م1)

احتیاط آن است که در صورت امکان، پیشانی و پشت دست ها پاک باشد و اگر نتواند محلّ تیمّم را تطهیر کند، بدون آن تیمّم کند، هر چند بعید نیست که طهارت در هر صورت شرط نباشد.

(اجوبة الاستفتاءات، س 211 و استفتاء 140)

3. امام خمینی (ره): تیمّم بر سنگ گچ و سنگ مرمر سیاه و سایر اقسام سنگ ها صحیح است ولی تیمّم بر جواهر، مثل سنگ عقیق و فیروزه باطل می باشد و احتیاط واجب آن است که با بودن خاک یا چیز دیگری که تیمّم بر آن صحیح است، به گچ و آهک پخته هم تیمّم نکند.

(تحریر الوسیله، ج 1، القول فیما یتیمّم به، ص 95، م 3)

آیت الله العظمی خامنه ای:

تیمّم بر هر آنچه از زمین محسوب شود، مانند سنگ گچ و سنگ آهک، صحیح است؛ و بعید نیست تیمّم بر گچ و آهک پخته و آجر و امثال آنها هم صحیح باشد.

تیمّم بر اشیاء معدنی که جزء زمین محسوب نمی شود مانند: طلا و نقره و امثال آن صحیح نیست ولی تیمّم بر سنگهای مرغوبی که عرفاً به آن سنگ معدنی گفته می شود مانند مرمر و غیره صحیح است.

تیمّم بر سیمان و موزائیک اشکال ندارد، اگرچه احوط ترک تیمّم بر سیمان و موزائیک است.

(استفتاء، 131 و 132 و اجوبة الإستفتاءات، س 210 و 489)

4. امام خمینی (ره): اگر بدل از غسل تیمّم کند و بعد کاری که وضو را باطل می کند برای او پیش آید، چنانچه برای نمازهای بعد نتواند غسل کند، باید وضو بگیرد، و اگر نمی تواند وضو بگیرد، باید بدل از وضو تیمّم نماید.

(تحریر الوسیله، القول فی احکام التیمّم، م 5)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که تیمّم بدل از غسل کرد اگر حدث اصغر از او سرزند، مثلاً بول کند، برای نمازهای بعد در صورتی که هنوز نم ی تواند غسل کند، بنا بر احتیاط واجب باید بار دیگر تیمّم بدل از غسل کند و وضو هم بگیرد.

(استفتاء، 147)

5. امام خمینی (ره) : اگر انسان نتواند برای نماز وضو بگیرد و تیمم هم ممکن نباشد احتیاط مستحب آن است که نماز را در وقت بدون طهارت بخواند و بنا بر احتیاط واجب قضای آن را نیز به جا آورد.

(تحریر الوسیلة، القول فیما ی تیمم به، ص 97، م 7)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر انسان نتواند برای نماز وضو بگیرد و تیمم هم ممکن نباشد، بنا بر احتیاط باید نماز را در وقت، بدون وضو و تیمم بخواند و سپس با وضو یا تیمم قضا کند.

(اجوبة الاستفتاءات، س 212 و استفتاء 133)

7. امام خمینی (ره) : اگر به واسطه یقین یا ترس ضرر، تیمم کند و پیش از نماز بفهمد که آب برایش ضرر ندارد، تیمم او باطل است. و اگر بعد از نماز بفهمد، نمازش صحیح است.

(توضیح المسائل، م 672)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر کسی به تصور اینکه آب برای او ضرر دارد، تیمم کند و پیش از آنکه با این تیمم نماز بخواند بفهمد که ضرر ندارد، تیمم او باطل است و اگر بعد از آنکه با این تیمم نماز خواند فهمید که آب ضرر نداشته است بنا بر احتیاط واجب باید وضو بگیرد یا غسل کند و دوباره نماز را به جا آورد.

(استفتا، 129)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

نماز

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

وقت نماز

1. امام خمینی (ره) : آخر وقت نماز عشاء نصفه شب است و احتیاط واجب آن است که برای نماز مغرب و عشاء و مانند اینها شب را از اول غروب تا اذان صبح حساب کند.

(العروة الوثقی، الصلاة، اوقات الیومیّه، م1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

نیمه شب (برای نماز مغرب و عشاء) نصف فاصله بین غروب آفتاب تا هنگام فجر صادق است.

رساله نماز و روزه، م 12

.....

2. امام خمینی (ره) : احتیاط لازم در شب های مهتاب آن است که برای نماز صبح صبر کند تا سفیده صبح در افق ظاهر شود و بر روشنایی مهتاب غلبه کند بلکه خالی از وجه نیست.

(استفتائات موجود در پایان توضیح المسائل، س5)

آیت الله العظمی خامنه ای:

در تحقق طلوع فجر (ابتدای وقت فریضه صبح) فرقی بین شبهای مهتابی و غیر مهتابی نیست ؛ هر چند بهتر است نمازگزار در شب های مهتابی صبر کند تا □ سپیده صبح بر روشنایی مهتاب غلبه کند و سپس نماز بخواند.

با توجه به اینکه تشخیص دقیق طلوع فجر سخت است، مقتضی است برای رعایت احتیاط، هم زمان با شروع اذان صبح از رسانه ها برای روزه امساک نمود و حدود ده دقیقه بعد از شروع اذان از رسانه ها، نماز صبح خوانده شود.

(رساله ی نماز و روزه، م5 و پاورقی م 4 و 786)

.....

3. امام خمینی (ره) : وقت مخصوص نماز عصر به مقدار اداء این نماز تا مغرب است.

(تحریر الوسیله، الصلاة، اوقات صلوات الیومیّه، م6)

آیت الله العظمی خامنه ای:

وقت مخصوص نماز عصر موقعی است که به اندازه خواندن نماز عصر به غروب آفتاب وقت مانده باشد.

4. امام خمینی (ره) : وقتی انسان می تواند مشغول نماز شود، که یقین کند وقت داخل شده است، یا دو مرد عادل به داخل شدن وقت خبر دهند. ولی اذان مؤذن هر چند عادل و موثق و وقت شناس باشد، بنا بر احتیاط واجب کفایت نمی کند.

(تحریر الوسیلة، الصلاة، اوقات صلوات الیومیة، م 16)

آیت الله العظمی خامنه ای:

برای خواندن نماز، مکلف باید یقین یا اطمینان کند که وقت داخل شده است یا دو مرد عادل خبر دهند که وقت داخل شده است و یا مؤذن مورد وثوق و وقت شناس اذان بگوید.

رساله نماز و روزه، م 18

5. امام خمینی (ره) : اگر پیش از خواندن نماز ظهر، سهواً مشغول نماز عصر شود و در بین نماز بفهمد اشتباه کرده است، چنانچه در وقت مخصوص به ظهر باشد باید نیت را به نماز ظهر برگرداند و نماز را تمام کند و بعد نماز عصر را بخواند.

(تحریر الوسیلة، احکام الاوقات، م 8)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر به تصور اینکه نماز ظهر را خوانده است به نیت نماز عصر مشغول نماز شود و در بین نماز متوجه شود که نماز ظهر را نخوانده، در صورتی که در وقت مخصوص نماز ظهر باشد، بنا بر احتیاط واجب باید نیت را به نماز ظهر برگرداند و نماز را تمام کند ولی بعداً هر دو نماز (ظهر و عصر) را به ترتیب به جا آورد.

(رساله نماز و روزه، م 29)

6. امام خمینی (ره) : اگر پیش از خواندن نماز مغرب، سهواً مشغول نماز عشاء شود و در بین نماز بفهمد که اشتباه کرده، اگر به رکوع رکعت چهارم رفته باید نماز را تمام کند، بعد نماز مغرب را بخواند؛ اگرچه احوط آن است که بعد از نماز مغرب، عشاء را دوباره بخواند و اگر وارد رکوع رکعت چهارم نشده باشد باید نیت را به نماز مغرب برگرداند و نماز را تمام کند و بعد نماز عشاء را بخواند.

(تحریر الوسیلة، احکام الاوقات، م 8)

آیت الله العظمی خامنه ای:

هرگاه به تصوّر اینکه نماز مغرب را خوانده، مشغول نماز عشاء شود و بین نماز بفهمد که اشتباه کرده، اگر به رکوع رکعت چهارم رفته باشد، بنا بر احتیاط باید نماز را تمام کند، سپس نماز مغرب و عشاء را به ترتیب بخواند. همچنین اگر در وقت مخصوص نماز مغرب باشد، و وارد رکوع رکعت چهارم نشده است، احتیاط واجب آن است که نیت را به نماز مغرب برگرداند و نماز را تمام کند و بعداً هر دو نماز را به ترتیب به جا آورد.

رساله نماز و روزه، م 30

مسائل اختصاصی در مورد وقت نماز

کسی که می داند اگر بخوابد برای نماز صبح بیدار نمی شود باید با فراهم کردن اسباب بیداری کاری کند که اطمینان یابد برای نماز بیدار می شود مثلاً زنگ گوشی را روی هشدار قرار دهد یا به دیگران سفارش کند که وی را بیدار کنند. (استفتاء، 26)

کسی که اطمینان دارد به جهت شب نشینی، مطالعه و یا... اگر بخوابد بیدار نمی شود و نماز صبح او قضا می شود، جایز نیست بخوابد. (استفتاء، 26)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

قبله

1. امام خمینی (ره): اگر برای پیدا کردن قبله وسیله ای ندارد یا با اینکه کوشش کرده گمانش به طرفی نمی رود، چنانچه وقت نماز وسعت دارد، باید چهار نماز به چهار طرف بخواند.

(تحریر الوسیلة، المقدمة الثانية فی القبله، م 2)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که برای یافتن جهت قبله هیچ راهی ندارد و گمانش هم به هیچ طرف نمی‌رود، بنا بر احتیاط واجب باید به چهار طرف نماز بخواند.

رساله نماز و روزه، م 45

مساله اختصاصی در مورد قبله

سوال: انحراف از قبله (به جهت درد پا و کمر در حین برخاستن از زمین برای رکعت بعدی) تا چه حد مجاز است؟ (ثانیه ای به سمت راست می چرخد و ثانیه ای به سمت چپ).

پاسخ: در فرض سوال تا اندازه 45 درجه از هر طرف اشکال ندارد. (استفتاء، 23)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

پوشش

1. امام خمینی (ره) : اگر انسان عمداً در نماز عورتش را نپوشاند، نمازش باطل است ؛ بلکه اگر از روی ندانستن مسئله هم باشد، بنا بر احتیاط واجب باید نمازش را دوباره بخواند.

(توضیح المسائل، م 791)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که به جهت ندانستن حکم شرعی، پوشش لازم را در نماز مراعات نکرده است، نمازش باطل است ؛ مگر اینکه غافل یا جاهل قاصر باشد ؛ یعنی حتی احتمال باطل بودن نماز بدون پوشش را نمی داده است.

(درس خارج نماز جماعت، جلسه 32)

2. امام خمینی (ره) : اگر نداند یا فراموش کند که لباس او غصبی است و با آن نماز بخواند، نمازش صحیح است، ولی اگر خودش آن لباس را غصب کرده باشد و بعداً فراموش کرده و با آن نماز خوانده، به احتیاط واجب باید آن نماز را اعاده کند.

(تحریر الوسیلة، الصلاة، الستر و الساتر، م 8)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر نداند یا فراموش کند که لباس او غصبی است و با آن نماز بخواند، نمازش صحیح است.

رساله نماز و روزه، م 80

3. امام خمینی (ره) : اگر با عین پولی که خمس یا زکات آن را نداده لباس بخرد، نماز خواندن در آن لباس باطل است و همچنین است اگر به ذمه بخرد و در موقع معامله قصدش این باشد که از پولی که خمس یا زکاتش را نداده بدهد.

(تحریر الوسیلة، الصلاة، الستر و الساتر، م 9 و توضیح المسائل، م ۸۲۰)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر با مالی که خمس آن را نداده است، لباس بخرد، نماز خواندن در آن لباس صحیح است ولی تأخیر در پرداخت آن شرعاً جایز نیست.

(استفتاء 182)

4. امام خمینی (ره): اگر سر سوزنی خون حیض یا نفاس در بدن یا لباس نمازگزار باشد، نماز او باطل است و بنا بر احتیاط واجب باید خون استحاضه، در بدن یا لباس نمازگزار نباشد، ولی خون های دیگر مانند خون بدن انسان یا خون حیوان حلال گوشت و خون سگ و خوک و کافر و مردار و حیوان حرام گوشت اگر کمتر از درهم باشد، (که تقریباً به اندازه ی یک اشرفی میشود) نماز خواندن با آن اشکال ندارد؛ هر چند احتیاط (مستحب) آن است که از خون سگ و خوک و کافر و مردار و حیوان حرام گوشت اجتناب کند.

(تحریرالوسیلة، النجاسات، ما یعفی عنه فی الصلاة، الثانی)

آیت الله العظمی خامنه ای:

صحّت نماز با خون کمتر از بند انگشت اشاره، چند شرط دارد:

1. اگر اندکی از خون حیض هم بر بدن یا لباس نمازگزار باشد نمازش باطل است؛ و بنا بر احتیاط واجب، خون نفاس و استحاضه نیز همین حکم را دارد.

2. خون حیوان نجس العین (سگ و خوک) و حیوان حرام گوشت و مردار و انسان کافر نباشد.

3. ...

رساله نماز و روزه، م 71

5. امام خمینی (ره): زینت کردن به طلا، مثل آویختن زنجیر طلا به سینه و انگشتر طلا به دست کردن و بستن ساعت مچی طلا به دست، برای مرد حرام و نماز خواندن با آنها باطل است.

(تحریرالوسیلة، الصلاة، الستر والساتر، الرابع)

آیت الله العظمی خامنه ای:

استفاده مردان از زنجیر و انگشتر طلا و نیز ساعت مچی طلا اگرچه برای مدتی کوتاه (مانند لحظه عقد) باشد، حرام است؛ هر چند به قصد زینت نباشد و از دیگران هم مخفی کند و بنا بر احتیاط واجب نماز نیز با آن باطل است.

رساله نماز و روزه، م 90

6. امام خمینی (ره): محکم کردن دندان ها با طلا (مثلاً پر کردن با طلا) بلکه روکش طلا به آنها نمودن و یا از طلا دندان مصنوعی گذاشتن در نماز بلکه در غیر نماز هم اشکال ندارد اما در مورد دندانهایی مثل ثنایا که پیدا هستند اگر قصد تزیین و زیبایی شود، خالی از اشکال نیست و بنا بر احتیاط واجب باید از آن اجتناب شود.

آیت الله العظمی خامنه ای:

در مورد زینت کردن مردان به طلا هر جایی که لباس (پوشیدن) به کار نرفته است حرام نیست؛ مثل دکمه ی طلا، یا دندان طلا که در مورد آن لباس به کار نمی رود، اشکال ندارد، اما دستکش زریفت یا خاتم و دستبند طلا که در مورد آنها لباس به کار می رود، اشکال دارد.

(مکاسب محرّمه، درس 143)

.....

7. امام خمینی (ره): لباس مرد نمازگزار نباید ابریشم خالص باشد و در غیر نماز هم پوشیدن آن برای مرد حرام است و چیزی که نماز در آن تمام نمی شود، مانند بند شلوار و عرقچین نیز به احتیاط واجب نباید از حریر خالص باشد.

(تحریر الوسیلة، الصلاة، الستر و الساتر، الخامس)

آیت الله العظمی خامنه ای:

لباس نمازگزار مرد (حتی چیزهایی که عورت را نمی پوشاند مانند عرقچین، جوراب و مانند آن) اگر از ابریشم خالص باشد، نماز با آن باطل است و در غیر نماز هم پوشیدن آن برای مرد حرام است.

رساله نماز و روزه، م 94

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

مکان نمازگزار

1. امام خمینی (ره) : اگر در جایی که نمی داند غصبی است نماز بخواند و بعد از نماز بفهمد، نمازش صحیح است و همچنین اگر در جایی که غصبی بودن آن را فراموش کرده نماز بخواند و بعد از نماز یادش بیاید، نماز او صحیح است، مگر آنکه خودش غصب کرده باشد که در این صورت به احتیاط واجب نمازش باطل است.

تحریرالوسیله، الصلاة، المكان، م ۱

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر در مکانی که نمی داند یا فراموش کرده غصبی است نماز بخواند، نمازش صحیح است.

رساله نماز و روزه، م 102

.....

2. امام خمینی (ره) : اگر با عین پولی که خمس و زکات آن را نداده ملکی بخرد، تصرف او در آن ملک حرام و نمازش هم در آن باطل است، و همچنین است اگر به ذمه بخرد و در موقع خریدن قصدش این باشد که از مالی که خمس یا زکاتش را نداده بدهد.

تحریرالوسیله، الصلاة، المكان، م 4 و توضیح المسائل، م ۸۷۳

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر با پولی که خمس آن را نداده است، ملکی بخرد نماز در آن صحیح است ولی تأخیر در پرداخت آن شرعاً جایز نیست.

استفتاء 203

.....

3. امام خمینی (ره) : در خانه کعبه و بر بام آن نماز واجب خواندن مکروه است ولی در حال ناچاری مانع ندارد.

(العروة الوثقی، مکان المصلی، حاشیه م 30)

آیت الله العظمی خامنه ای:

به جا آوردن نماز واجب در داخل خانه کعبه مکروه است ولی احتیاط واجب آن است که بر بام کعبه نماز نخواند.

استفتاء، ۲۱۰

.....

4. امام خمینی (ره): اگر مرد و زن در نماز محاذی هم باشند یا زن جلوتر باشد، بنا بر اقوی نماز هر دو صحیح است لکن اگر با هم نماز را شروع کرده باشند، این عمل برای هر دو کراهت دارد و اگر یکی زودتر نماز را شروع کرده باشد، کراهت برای فرد دوم است و احتیاط مستحب آن است که زن و مرد محاذی یا زن مقدم بر مرد نباشد و فرقی بین بین محرم و غیر محرم و بین بالغ و غیر بالغ نیست، بلکه برای زن و شوهر هم کراهت دارد.

تحریر الوسیله، الصلاة، المكان، م 8

آیت الله العظمی خامنه ای:

بنا بر احتیاط واجب باید میان زن و مرد در حال نماز (در غیر مسجد الحرام) حداقل یک وجب فاصله باشد و در این صورت اگر زن و مرد محاذی یکدیگر بایستند یا زن جلوتر از مرد بایستد، نماز هر دو صحیح است و فرقی نمی کند که زن و مرد محرم باشند یا نامحرم.

رساله نماز و روزه، م 112

5. امام خمینی (ره): نجس کردن زمین و سقف و بام و طرف داخل دیوار مسجد حرام است و هر کس بفهمد که نجس شده است باید فوراً نجاست آن را برطرف کند و احتیاط واجب آن است که طرف بیرون دیوار مسجد را هم نجس نکنند، و اگر نجس شود نجاستش را برطرف نمایند.

(تحریر الوسیله، احکام النجاسات، م 1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

نجس کردن زمین، سقف، دیوار و بام مسجد حرام است و اگر نجس شود، واجب است فوراً آن را تطهیر کنند.

رساله نماز و روزه، م 115

6. امام خمینی (ره): نجس کردن حرم امامان (علیهم السلام)، حرام است و در صورت نجس شدن، چنانچه نجس ماندن مکان بی احترامی محسوب شود، تطهیر آن واجب است و احتیاط واجب آن است که اگر بی احترامی هم نباشد، آن را تطهیر کنند.

(تحریر الوسیله، احکام نجاسات، م 1 و العروة الوثقی، النجاسات، أحكام المساجد، م 20)

آیت الله العظمی خامنه ای:

نجس کردن حرم امامان (علیهم السلام)، حرام است و در صورت نجس شدن، چنانچه نجس ماندن مکان بی احترامی محسوب شود، تطهیر آن واجب است و اگر بی احترامی هم نباشد، تطهیر آن عمل نیکویی است.

رساله نماز و روزه، م 117

.....
7. امام خمینی (ره): اگر مسجدی را غصب کنند و به جای آن خانه و مانند آن بسازند که دیگر به آن مسجد نگویند، بنا بر احتیاط واجب، نجس کردن آن حرام و تطهیر آن واجب است.

(تحریر الوسیلة، احکام النجاسات، م3)

آیت الله العظمی خامنه ای:

مسجدی که غصب یا خراب شده و به جای آن بنای دیگری ساخته شده و یا به خاطر متروک ماندن، آثار مسجد بودن از آن محو شده است و امیدی هم به دوباره سازی آن نیست، معلوم نیست که نجس کردن آن حرام باشد، گرچه احتیاط مستحب آن است که آن را نجس نکنند.

رساله نماز و روزه، م 122

.....
8. امام خمینی (ره): بنا بر احتیاط واجب مسجد را به طلا نباید زینت نمایند.

(العروة الوثقی، فی بعض احکام المسجد، الاوّل)

آیت الله العظمی خامنه ای:

زینت کردن مسجد به طلا چنانچه اسراف حساب شود، حرام است و در غیر این صورت مکروه است.

رساله نماز و روزه، م 118

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

اذان و اقامه

1. امام خمینی (ره) : مستحب است بین اذان و اقامه، یک قدم بردارد یا قدری بنشیند یا سجده کند یا ذکر بگوید یا دعا بخواند یا قدری ساکت باشد یا حرفی بزند و یا دو رکعت نماز بخواند ؛ ولی حرف زدن بین اذان و اقامه ی نماز صبح مستحب نیست و نماز خواندن بین اذان و اقامه ی نماز مغرب را به امید ثواب به جا بیاورد.

(العروة الوثقی، اذان و اقامه، فصل یستحبّ فیهما امور: العاشر)

آیت الله العظمی خامنه ای:

مستحب است بین اذان و اقامه قدری بنشیند یا سجده کند یا تسبیح بگوید یا قدری ساکت باشد یا حرفی بزند یا دو رکعت نماز بخواند.

رساله نماز و روزه، م 137

2. امام خمینی (ره) : وقتی انسان می تواند مشغول نماز شود، که یقین کند وقت داخل شده است، یا دو مرد عادل به داخل شدن وقت خبر دهند به شرط این که خبرشان حسی باشد نه حدسی ؛ ولی اذان مؤذن هر چند عادل و موثق و وقت شناس باشد، بنا بر احتیاط واجب کفایت نمی کند.

(تحریر الوسیله، الصلاة، اوقات صلوات الیومیّه، م 16)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اذان ثقه همان خبر اوست و خبر ثقه در موضوعات حجت نیست؛ مگر آنکه اطمینان آور باشد. (استفتاء، 24)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

نیت

1. امام خمینی (ره) : اگر قسمتی از نماز را هم برای غیر خدا به جا آورد نماز باطل است، چه آن قسمت واجب باشد، مثل حمد و سوره، چه مستحب باشد، مانند قنوت.

توضیح المسائل، م 947

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر ریا در بعضی از اجزای نماز باشد، بنا بر احتیاط واجب باید نماز را دوباره انجام دهد.

رساله نماز و روزه، م 145

2. امام خمینی (ره) : اگر غیر ریا، از ضمیمه ها (و اهداف) مباح یا مستحب، تبعا (و به طور طفیلی) مقصود باشند و محرک و غرض اصلی، فقط همان فرمانبری از امر (خداوند متعال) به نماز باشد، اشکالی ندارد، و اگر برعکس باشد (نیت فرمانبری از امر به نماز تبعی و طفیلی و اهداف دیگر، مقصود اصلی باشند) - بدون شک و شبهه- نماز باطل است، و همچنین است (نماز باطل می شود) اگر هر یک از این دو (فرمانبری از امر به نماز و اهداف دیگر) جزئی از محرک و انگیزه عمل باشند بطوری که اگر هر یک از آن دو به دیگری ضمیمه نشود، اصلا محرک و انگیزه ای به نماز نباشد. (تحریر الوسيله، کتاب الصلاه، القول فی النیه، 3م)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که در بجا آوردن جزئی از نماز قصد قربت ندارد و از طرف دیگر قصد ریا هم ندارد مثلا برای اینکه مطلبی را به دیگری بفهماند ذکر بگوید در صورتی که آن جزء قابل جبران و تدارک باشد و آن را تکرار کند نمازش صحیح است. (استفتاء، 33)

مسئله اختصاصی در مورد نیت

سؤال: آیا تداخل صلاه غفيله در نافله مغرب صحیح است؟

جواب: بله صحیح است. (استفتاء، 109)

تداخل برخی نمازهای مستحبی مثل تداخل نافله مغرب با نماز دهه اول ذیحجه که بین نماز مغرب و عشاء خوانده می شود جایز نیست. اصل عدم تداخل است مگر در مواردی که دلیل اقتضاء کند مثل نماز غفيله و نماز جعفر طیار (علیه السلام). (استفتاء، 36)

سؤال: فرموده اید نماز جناب جعفر (علیه السلام) را می توان با نوافل یومیه تداخل نمود آیا این شامل قضای نوافل هم می شود؟

پاسخ: شامل قضای نوافل هم می شود. (استفتاء، 35)

اگر کسی نماز آیات یا یومیه را به این طریق نیت کند: اگر بر عهده خودم است برای خودم والا برای پدرم باشد و در صورتی که او

قضا ندارد برای مادرم باشد، اشکالی ندارد. (استفتاء، 28) www.leader.i پنجم مقام معظم رهبری

قیام

1. امام خمینی (ره) : کسی که نمی تواند نشسته نماز بخواند باید در حال نماز به پهلو راست طوری بخوابد که جلوی بدن او رو به قبله باشد.

(تحریر الوسیله، الصلاة، القیام، م ۵)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که توانایی خواندن نماز در حال نشسته را ندارد، باید خوابیده نماز بخواند و بنا بر احتیاط واجب اگر می تواند، به پهلو راست بخوابد.

رساله نماز و روزه، م 160

2. امام خمینی (ره) : کسی که به خاطر عذری نمی تواند بایستد چنانچه گمان یا حتی احتمال برطرف شدن عذر را تا آخر وقت بدهد، بنا بر احتیاط تأخیر بیندازد هر چند جایز است اول وقت نماز را بخواند، بخصوص اگر فقط احتمال برطرف شدن عذر را می دهد.

(العروة الوثقی، الصلاة، القیام، حاشیه م 22)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که به خاطر عذری نمی تواند بایستد ولی احتمال می دهد که در آخر وقت بتواند نماز خود را ایستاده بخواند، بنا بر احتیاط واجب باید تا آن هنگام صبر کند ولی اگر اول وقت به خاطر عذری نماز را نشسته خواند و تا آخر وقت عذر او برطرف نشد، نمازی که خوانده، صحیح است و اعاده لازم نیست.

رساله نماز و روزه، م 162

مسئله اختصاصی در مورد قیام

در مورد افرادی که به طور نشسته نماز می خوانند در هنگام ذکر (اعم از حمد و سوره و تسبیحات اربعه) جواز تکیه دادن به چیزی محل اشکال است، البته در حال رکوعش می تواند به دست خود تکیه دهد.

(استفتاء، 108)

کسی که معذور است و نشسته نماز می خواند اگر از اینکه در آینده خوب شود ناامید گردد و با این حال نمازهای قضا شده خود را بخواند، اگر بعداً خوب شد نمازهایی را که نشسته خوانده باید دوباره قضا کند.

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

(استفتاء، 110)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

قراآت

1. امام خمینی (ره) : در رکعت اول و دوّم از نمازهای واجب، خواندن سوره حمد و یک سوره کامل بعد از آن واجب است.

(تحریرالوسیلة، الصلاة، القراءة، م 1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

در رکعت اول و دوّم نمازهای واجب یومیّه، باید ابتدا سوره حمد و پس از آن بنا بر احتیاط واجب، یک سوره کامل خوانده شود.

رساله نماز و روزه، م 172

2. امام خمینی (ره) : اگر بعد از حمد مشغول خواندن سوره «قل هو الله احد» یا سوره «قل یا ایها الکافرون» شود، نمی تواند آن را رها کند و سوره دیگری بخواند ؛ ولی در نماز جمعه و نماز ظهر روز جمعه اگر از روی فراموشی به جای سوره ی جمعه و منافقین، یکی از این دو سوره را بخواند، تا به نصف نرسیده، میتواند آن را رها کند و سوره ی جمعه و منافقین را بخواند.

(تحریرالوسیلة، الصلاة، قراءة، م 8)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر بعد از حمد سوره «قل هو الله أحد» یا «قل یا ایها الکافرون» را شروع کند، نمی تواند آن را رها کند و سوره دیگری بخواند ولی در نماز جمعه اگر از روی فراموشی به جای سوره جمعه و منافقین یکی از آن دو سوره را بخواند، می تواند آن را رها کند و سوره جمعه و منافقین را بخواند.

(رساله نماز و روزه، م 180)

3. امام خمینی (ره) : تعیین سوره هنگام گفتن «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» واجب است و اگر سوره ای را تعیین کرده و «بِسْمِ اللَّهِ» بگوید، سپس آن سوره را رها کند، باید برای سوره دیگری که می خواهد بخواند، مجدداً «بِسْمِ اللَّهِ...» را بگوید.

(تحریرالوسیلة، الصلاة، القراءة، م 7)

آیت الله العظمی خامنه ای:

سؤال: کسی که از ابتدا به حسب عادت قصد خواندن سوره فاتحه و اخلاص را داشته و «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» را بگوید ولی سهواً سوره را تعیین نکند، آیا باید از اول، سوره معینی را قصد کند و بعد «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» را بخواند؟

پاسخ: اعاده «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» واجب نیست، بلکه می تواند برای خواندن هر سوره ای به آن اکتفا کند.

اجوبه الاستفتاءات، س ۴۶۶.

4. امام خمینی (ره): زن می تواند حمد و سوره نماز صبح و مغرب و عشا را بلند یا آهسته بخواند، ولی اگر نامحرم صدایش را مرنشود، بنا بر احتیاط واجب باید آهسته بخواند.

(العروة الوثقی، الصلاة، فی احکام القرائة، م 25)

آیت الله العظمی خامنه ای:

زن می تواند حمد و سوره نمازهای صبح، مغرب و عشاء را بلند یا آهسته بخواند ولی اگر نامحرم صدای او را می شنود، بهتر است آهسته بخواند.

رساله نماز و روزه، م 191

5. امام خمینی (ره): در نماز واجب، خواندن هیچ یک از سورههایی که آیه سجده واجب دارند، جایز نیست و اگر اشتباهاً مشغول خواندن سوره ای شود که سجده ی واجب دارد، چنانچه پیش از رسیدن به آیه ی سجده بفهمد، باید آن سوره را رها کند و سوره ی دیگر بخواند و اگر بعد از خواندن آیه ی سجده بفهمد باید در بین نماز با اشاره، سجده ی آن را به جا آورد و به همان سوره که خوانده اکتفا نماید.

تحریر الوسیله، الصلاة، القرائة، م 4)

آیت الله العظمی خامنه ای:

در نماز واجب، خواندن سوره هایی که آیه سجده واجب دارند، جایز نیست و اگر عمداً یا سهواً یکی از آن سوره ها را بخواند و به آیه سجده برسد، بنا بر احتیاط واجب باید سجده تلاوت را به جا آورد و برخیزد و اگر سوره تمام نشده، آن را تمام کند و نماز را به آخر برساند و سپس نماز را اعاده کند؛ و اگر قبل از رسیدن به آیه سجده متوجه شود، احتیاط واجب آن است که سوره را رها کند و سوره دیگری بخواند و پس از نماز آن را اعاده نماید.

رساله نماز و روزه، م 178

7. امام خمینی (ره): اگر در رکوع رکعت سوم یا چهارم یا در حال رفتن به رکوع شک کند که حمد یا تسبیحات را خوانده یا نه، باید به شک خود اعتنا نکند.

(توضیح المسائل، م 1015)

اگر در رکوع رکعت سوّم و چهارم شک کند که حمد یا تسبیحات را خوانده یا نه، باید به شکّ خود اعتنا نکند ولی اگر در هنگام رفتن به رکوع در حالی که هنوز به حدّ رکوع نرسیده است، شک کند، بنا بر احتیاط واجب باید برگردد و حمد یا تسبیحات را بخواند.

رساله نماز و روزه، م 189

8. امام خمینی (ره): اگر [چند بار گفتن اذکار نماز] به وسواس برسد و باز هم بگوید، بنا بر احتیاط واجب باید نمازش را دوباره بخواند.

توضیح المسائل، م 1016

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر چنانچه وسواس، مستلزم گناهی بود، مثلاً نماز را باطل کند، از این جهت حرام می شود؛ مثلاً کسی صد مرتبه بگوید: ایّاک نعبد نعبد، که موالات از بین برود موجب بطلان نماز است.

(درس خارج نماز جماعت، جلسه 8)

مساله اختصاصی در مورد قرائت

مستحب است نمازگزار پس از قرائت سوره توحید یک یا دو یا سه مرتبه بگوید: «كَذَلِكَ اللَّهُ رَبِّي» و مأموم هم می تواند این ذکر را بگوید. (استفتاء، 38)

سوال: اگر نمازگزار ذکر یا دعاهای مستحب را به صورت غیر عمد نادرست تلفظ کند، آیا لازم است ذکر را تصحیح و اعاده نماید؟

پاسخ: لازم نیست.

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

رکوع

---

1. امام خمینی (ره) : اگر به اندازه رکوع خم شود، ولی دست ها را به زانو نگذارد اشکال ندارد ؛ هر چند سزاوار است که احتیاط کند به گذاشتن دست ها بر زانوها.

عروة الوثقی، الصلاة، الركوع، حاشیه م 1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

احتیاط واجب آن است که در حال رکوع، دست ها بر زانو گذاشته شود. [1]

1. منظور از دست گذاشتن بر زانوها این است که دست ها رها نباشد و خود زانو موضوعیت ندارد. (رساله نماز و روزه، م 214 و استفتاء 40)

رساله نماز و روزه، م 213

2. امام خمینی (ره) : اگر موقعی که ذکر واجب رکوع را می گوید، بی اختیار به قدری حرکت کند که از حال آرام بودن بدن خارج شود پاید بعد از آرام گرفتن بدن، بنا بر احتیاط واجب دوباره ذکر را بگوید.

(العروة الوثقی، الصلاة، الركوع، حاشیه م 21)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر هنگام گفتن ذکر واجب رکوع، بدن بی اختیار حرکت کند به گونه ای که طمأنینه واجب از بین برود، باید پس از آرام گرفتن بدن، ذکر واجب را تکرار کرد.

رساله نماز و روزه، م 226

3. امام خمینی (ره) : انسان هر ذکری در رکوع بگوید کافی است، ولی احتیاط واجب آن است که به قدر سه مرتبه «سُبْحَانَ اللَّهِ» یا یک مرتبه «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَ بِحَمْدِهِ» کمتر نباشد.

(تحریر الوسیلة، الصلاة، الركوع، م 7)

آیت الله العظمی خامنه ای:

در رکوع باید ذکر گفته شود. ذکر واجب رکوع یک بار «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَ بِحَمْدِهِ» یا سه بار «سُبْحَانَ اللَّهِ» است و اگر به جای

آن، ذکر دیگری از قبیل «الْحَمْدُ لِلَّهِ» و «اللَّهُ أَكْبَرُ» و مانند آن (غیر از ذکر مخصوص سجده) به همان مقدار گفته شود کافی است.

رساله نماز و روزه، م 221

.....

4. امام خمینی (ره) : مکروه است در نماز چشم ها را هم بگذارد.

(العروة الوثقی ، فصل فی المکروهات فی الصلاة)

آیت الله العظمی خامنه ای:

بستن چشم ها در نماز اشکال ندارد و نماز را باطل نمی کند، گرچه در غیر رکوع مکروه است.

رساله نماز و روزه، م 339

.....

5. امام خمینی (ره) : اگر رکوع را فراموش کند و بعد از آنکه وارد سجده اول شده و یا سر از سجده اول برداشته، یادش بیاید، بنا بر احتیاط واجب باید بایستد و رکوع را به جا آورد و نماز را تمام کند و دوباره بخواند.

(تحریرالوسیلة، الصلاة، الركوع، م 5)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر در حال سجده اول یا بعد از آن و پیش از وارد شدن در سجده دوم یادش بیاید که رکوع نکرده است، باید برخیزد و پس از ایستادن، رکوع کند و پس از آن دو سجده را به جا آورد و نماز را تمام کند و بعد از نماز بنا بر احتیاط مستحب دو سجده سهو برای سجده زیادی انجام دهد.

(رساله نماز و روزه، م 233)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

سجده

1. امام خمینی (ره) : نمازگزار باید در هر رکعت از نمازهای واجب و مستحب بعد از رکوع دو سجده کند و سجده آن است که پیشانی و کف دو دست و سر دو زانو و بنا بر احتیاط واجب سر دو انگشت بزرگ پاها را بر زمین بگذارد.

(تحریرالوسیله، الصلاة، السجود، برگرفته از م 1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

در سجده باید علاوه بر پیشانی، کف دو دست، سر دو زانو و سر دو انگشت بزرگ پاها نیز بر زمین گذاشته شود.

رساله نماز و روزه، م 237

2. امام خمینی (ره) : جای پیشانی نمازگزار باید از جاهای زانوهایش پست تر و بلندتر از چهار انگشت بسته نباشد، بلکه احتیاط واجب آن است که جای پیشانی او از جای انگشتانش پست تر و بلندتر از چهار انگشت بسته نباشد.

تحریرالوسیله، الصلاة، السجود، م 2 و 3

آیت الله العظمی خامنه ای:

در حال سجده باید جای پیشانی از جای زانوها و سرانگشتان پا، بالاتر یا پایین تر از چهار انگشت بسته نباشد.

رساله نماز و روزه، م 258

3. امام خمینی (ره) : در سجده هر ذکری بگوید کافی است ولی احتیاط واجب آن است که مقدار ذکر از سه مرتبه «سُبْحَانَ اللَّهِ» یا یک مرتبه «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ» کمتر نباشد.

(تحریرالوسیله، الصلاة، السجود، م 2)

آیت الله العظمی خامنه ای:

ذکر واجب در سجده یک بار «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ» یا سه بار «سُبْحَانَ اللَّهِ» است و اگر به جای آن ذکرهای دیگر مانند «الْحَمْدُ لِلَّهِ»، «اللَّهُ أَكْبَرُ» و مانند آن را (غیر از ذکر مخصوص رکوع) به همان مقدار بگوید، کافی است.

رساله نماز و روزه، م 243

4. امام خمینی (ره) : انسان هر ذکری در رکوع بگوید کافی است ولی احتیاط واجب آن است که به قدر سه مرتبه «سُبْحَانَ اللَّهِ» یا یک مرتبه «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَ بِحَمْدِهِ» کمتر نباشد. در سجده هر ذکری بگوید کافی است ولی احتیاط واجب آن است که مقدار ذکر از سه مرتبه «سُبْحَانَ اللَّهِ» یا یک مرتبه «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَ بِحَمْدِهِ» کمتر نباشد.

(تحریر الوسیلة، الصلاة، الركوع، م 7 و السجود، م 2)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر ذکرهای رکوع و سجده را به جای یکدیگر بگوید در صورتی که سهواً باشد اشکال ندارد؛ همچنین است اگر عمداً باشد و به قصد مطلق ذکر خداوند (عزوجل) بگوید، نماز صحیح است. ولی ذکر مخصوص آن را نیز باید بگوید.

رساله نماز و روزه، م 244

5. امام خمینی (ره) : اگر انسان ناچار شود که در زمین گِل نماز بخواند، باید در حالی که ایستاده است، برای سجده با سر اشاره کند و تشهد را ایستاده بخواند.

(تحریر الوسیلة، مکان المصلی، م 12)

آیت الله العظمی خامنه ای:

هر گاه در زمین گِل آلود نماز می خواند، اگر آلوده شدن بدن و لباس برای او موجب مشقت است، می تواند در حالی که ایستاده، برای سجده با سر اشاره کند و تشهد را ایستاده بخواند.

استفتا، 309

6. امام خمینی (ره) : اگر پیشانی بی اختیار از جای سجده بلند شود، چنانچه ممکن باشد باید نگذارد دوباره به جای سجده برسد، و این یک سجده حساب می شود، چه ذکر سجده را گفته باشد یا نه، و اگر نتواند سر را نگه دارد و بی اختیار دوباره به جای سجده برسد، روی هم یک سجده حساب می شود و اگر ذکر نگفته باشد باید بگوید.

(تحریر الوسیلة، السجود، م 7)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر هنگام سجده، پیشانی به محل سجده برخورد کند و بی اختیار از زمین بلند شود، باید دوباره پیشانی را بر زمین بگذارد و ذکر سجده را بگوید و روی هم یک سجده به حساب می آید.

7. امام خمینی (ره) : سجده کردن بر چیزهای معدنی مانند طلا و نقره و عقیق و فیروزه باطل است اما سجده کردن بر سنگ های معدنی مانند مرمر و سنگ های سیاه اشکال ندارد.

(العروة الوثقی، مسجد الجبیه من مکان المصلی)

آیت الله العظمی خامنه ای:

سجده بر سنگ مرمر و دیگر سنگ هایی که جهت ساخت یا زینت بنا به کار می رود، همچنین بر عقیق، فیروزه، ذر و مانند آن صحیح است؛ هر چند احتیاط مستحب آن است که بر دسته آخر سجده نکنند.

رساله نماز و روزه، م 266

8. امام خمینی (ره) : سجده کردن بر برگ چای و نیز بر قهوه جایز نیست.

(العروة الوثقی، الصلاة، مسجد الجبیه من مکان المصلی، م ۶)

آیت الله العظمی خامنه ای:

سجده کردن بر برگ سبز چای بنا بر احتیاط واجب صحیح نیست ولی سجده بر برگ درخت قهوه که خود برگ استفاده ی خوراکی ندارد، صحیح است.

رساله نماز و روزه، م 269

9. امام خمینی (ره) : سجده بر دواهای خوراکی که از زمین میروید، مانند گل بنفشه و گل گاوزبان صحیح نیست.

(توضیح المسائل، م ۱۰۷۹)

آیت الله العظمی خامنه ای:

سجده بر داروهای گیاهی که از زمین میروید و فقط برای معالجه بیماری ها به کار می آید، مانند گل ختمی و گل بنفشه صحیح است.

(رساله نماز و روزه، م 270)

10. امام خمینی (ره) : اگر کاغذ را از چیزی که سجده بر آن صحیح است مثلاً از گاه ساخته باشند، می شود بر آن سجده کرد و سجده بر کاغذی که از پنبه و مانند آن ساخته شده اشکال ندارد.

توضیح المسائل، م ۱۰۸۲

آیت الله العظمی خامنه ای:

سجده بر کاغذی که از چوب و گیاه (غیر از کتان و پنبه) تهیه می شود، صحیح است.

رساله نماز و روزه، م 272

11. امام خمینی (ره) : اگر چیزی که سجده بر آن صحیح است ندارد، یا اگر دارد به واسطه سرما یا گرمای زیاد [یا تقیه] و مانند اینها نمی تواند بر آن سجده کند، باید به لباسش اگر از کتان یا پنبه است، سجده کند و اگر از جنس دیگر است بر همان لباس سجده کند و اگر آن هم نیست باید بر پشت دست و چنانچه آن هم ممکن نیست به چیز معدنی مانند انگشتر عقیق سجده نماید.

(تحریر الوسیله، مکان المصلی، م 13)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر چیزی که سجده بر آن صحیح است، در اختیار ندارد، یا به دلیل سرما یا گرما و مانند آنها نمی تواند بر آن سجده کند، چنانچه لباس او از جنس پنبه یا کتان است یا چیز دیگری از جنس پنبه و کتان دارد، باید بر آن سجده کند و احتیاط واجب آن است که تا سجده بر لباسی که از پنبه و کتان است ممکن باشد، بر غیر آن (یعنی غیر از لباسی که از این جنس باشد) سجده نکند و اگر چنین چیزهایی در اختیار ندارد، بنا بر احتیاط واجب بر پشت دست خود سجده کند.

رساله نماز و روزه، م 273

12. امام خمینی (ره) : اگر در سجده اول، مهر به پیشانی بچسبد و بدون اینکه مهر را بردارد دوباره به سجده رود اشکال دارد، بلکه نماز باطل است و باید اعاده کند.

توضیح المسائل، م ۱۰۸۶

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر در سجده اول، مهر به پیشانی بچسبد، باید برای سجده دوم مهر را از پیشانی جدا کند و اگر مهر را از پیشانی جدا نکند و به همان حال به سجده دوم برود، اشکال دارد.

.....
13. امام خمینی (ره): اگر از مثل گرامافون آیه سجده را بشنود لازم نیست سجده نماید. ولی اگر از آلتی که صدای خود انسان را می رساند بشنود، واجب است سجده کند.

توضیح المسائل، م ۱۰۹۶

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر به آیه سجده ای که از رادیو یا تلویزیون یا ضبط صوت و مانند آن پخش می گردد گوش دهد، سجده واجب می شود.

رساله نماز و روزه، م 284

.....
14. امام خمینی (ره): در سجده واجب قرآن نمی شود بر چیزهای خوراکی و پوشاکی سجده کرد.

تحریر الوسیله، الصلاة، سجدة التلاوة، م 6

آیت الله العظمی خامنه ای:

در سجده واجب قرآن باید بر چیزهایی سجده کند که در نماز می توان بر آنها سجده کرد.

رساله نماز و روزه، م 286

مساله اختصاصی در مورد سجده

افراد عاجزی که برای سجده روی صندلی نشسته و روی میز مقابل سجده می کنند، این عمل برای آنان سجده محسوب می شود و باید کف دست ها را روی میز و سر انگشت پاها را روی زمین قرار دهند.

(استفتاء 16)

اگر شخص معذوری می توانسته بر روی میز سجده کند لیکن از روی جهل مهر را با دست بلند می کرده و پیشانی را روی آن می گذاشته، این کار صدق سجده نمی کند لذا باید نمازها را قضا کند. (استفتاء، 31).

شخصی خیال می کرده معذور است لذا روی میز سجده می کرده اگر بعدا معلوم شود معذور نیست قضای نمازهایی که به این نحو خوانده لازم نیست. (استفتاء، 31)

شخصی که وظیفه او نماز در حالت نشسته است و می تواند سجده معمولی انجام دهد، میان نشستن روی صندلی و زمین
مخیر است ولی سجده را باید روی زمین انجام دهد. (استفتاء، 31)

اشخاصی که معذورند و سجده خود را روی میز و صندلی انجام می دهند در صورتی که در صدق سجده بر زمین تأثیری نداشته
باشند تفاوتی نمی کند بر میز کوتاه تر سجده کنند یا بلندتر. (استفتاء، 32)

اگر در بعضی مساجد یا اماکن مقدسه و مشاهد مشرفه برای خواندن نماز واجب میز یا وسیله ای که افراد معذور روی آن سجده
کنند به اندازه کافی وجود نداشت مکلف معذور می تواند جهت درک فضیلت آن مکان، برای سجده تا حد امکان خم شود و
پیشانی را روی مهری که در دست دارد قرار دهد. لیکن بنا بر احتیاط واجب باید با شرایط کامل تر نماز را اعاده کند. (استفتاء،
38)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

تشهد

امام خمینی (ره) : اگر تشهد را فراموش کند و در رکوع یا بعد از آن یادش بیاید، باید نماز را تمام کند و بعد از سلام نماز، تشهد را قضا کند، و بنا بر احتیاط واجب برای تشهد فراموش شده، دو سجده سهو به جا آورد.

توضیح المسائل، م ۱۱۰۲

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر تشهد را فراموش کند و در رکوع رکعت سوم یا بعد از آن یادش بیاید، باید نماز را تمام کند و بعد از سلام، برای تشهد فراموش شده دو سجده سهو به جا آورد و احتیاط واجب آن است که پیش از سجده سهو، تشهد فراموش شده را قضا کند.

رساله نماز و روزه، م 291 و 292

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

مبطلات نماز

1. امام خمینی (ره) : اگر به طور عمد راست و چپ قبله برگرداند به طوری که از رو به

را

که از بین مشرق و مغرب خارج شود، حتی اگر چه سهواً یا با زور و مانند اینها باشد، نماز را باطل می کند.

تحریر الوسیله، مبطلات الصلاة، الثالث

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر عمداً صورت یا بدن خود را از قبله برگرداند، به طوری که بتواند سمت راست و چپ خود را به آسانی ببیند، نمازش باطل است و اگر سهواً هم این کار را بکند، بنا بر احتیاط واجب نماز باطل است.

رساله نماز و روزه، م 325

.....

2. امام خمینی (ره) : اگر سلام کننده بگوید: «سلام» بدون «علیکم»، باید در حال نماز در جواب یا بگوید: «سلام» و «علیکم» را تقدیر کند و یا بگوید: «سلام علیکم».

العروه الوثقی، مبطلات الصلاة، م 22

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر هنگام سلام کردن به نمازگزار به جای «سَلَامٌ عَلَیْكُمْ» از لفظ «سلام» استفاده شود، در صورتی که عرفاً به آن تحیّت و سلام گفته شود، جواب دادن واجب است و بنا بر احتیاط به همان صورت هایی که گفته شد، جواب بدهد؛ [یعنی به گونه ای جواب دهد که کلمه سلام مقدّم باشد؛ مثلاً بگوید: «سلام علیکم» یا «السلام علیکم»]

رساله نماز و روزه، م 333

.....

3. امام خمینی (ره) : خوردن و آشامیدن در نماز و لو پناپیر احتیاط واجب اندک باشد موجب بطلان نماز می شود؛ اما فرو بردن ریزه هایی از غذا و مانند آن که در دهان یا لابه لای دندان ها باقی مانده، اشکال ندارد؛ البته احتیاط، آن است که آن را هم فرو نبرد و احتیاط واجب آن است که از نگه داشتن شیرینی در دهان که بتدریج آب شده و از گلو پایین می رود (هر چند کم باشد) اجتناب کند؛ حتی اگر صورت نماز را بر هم نزنند و با موالات هم منافات نداشته باشد.

تحریر الوسیله، مبطلات الصلاة، ثامنهما

آیت الله العظمی خامنه ای:

خوردن و آشامیدن در حال نماز، نماز را باطل می کند چه کم باشد یا زیاد، ولی فرو دادن خرده های غذا که در گوشه و کنار دهان باقی مانده یا مکیدن شیرینی قند و شکری که اندکی از آن در دهان هست، موجب بطلان نماز نمیشود. همچنین اگر سهواً یا از روی فراموشی چیزی بخورد یا بیاشامد به شرطی که از صورت نماز خارج نشود نماز باطل نمی شود.

رساله نماز و روزه، م 341

.....

4. امام خمینی (ره) : اگر تکفیر (روی هم گذاشتن دست ها در جلوی بدن در حال نماز) عمداً انجام شود، بنا بر اقوی نماز را باطل می کند ولی اگر سهوی باشد، نماز باطل نیست، هر چند اعاده ی آن موافق احتیاط است و در حال تقیّه اشکالی ندارد.

تحریر الوسیله، مبطلات الصلاه، ثانیها

آیت الله العظمی خامنه ای:

دست به سینه ایستادن در حال نماز (روی هم گذاشتن دست ها در جلوی بدن) اگر با این قصد همراه باشد که این عمل جزء نماز است، نماز را باطل می کند و احتیاط واجب آن است که بدون این قصد هم آن را انجام ندهد.

رساله نماز و روزه، م 343

شکایات و سجده سهو

1. امام خمینی (ره) : اگر یکی از شک های باطل کننده برای انسان پیش آید، نمی تواند نماز را به هم بزند، ولی اگر به قدری فکر کند که شک پابرجا شود، به هم زدن نماز مانعی ندارد.

توضیح المسائل، م 1166

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر یکی از شک هایی که نماز را باطل می کند، برای نمازگزار پیش آید، بنابر احتیاط نمی تواند بلافاصله نماز را رها کند؛ بلکه باید قدری فکر کند تا شک پابرجا شود (یعنی یقین یا گمان به یک طرف پیدا نکند) و آنگاه می تواند نماز را رها کند.

رساله نماز و روزه، م 363

.....

2. امام خمینی (ره) : برای سه چیز بعد از سلام نماز، انسان باید دو سجده سهو (به دستوری که بعداً گفته می شود) به جا آورد:

اوّل: آنکه در بین نماز، سهواً حرف بزند؛

دوّم: آنکه یک سجده را فراموش کند؛

سوّم: آنکه در نماز چهار رکعتی بعد از سجده دوّم شک کند که چهار رکعت خوانده یا پنج رکعت.

و در دو مورد هم احتیاط واجب آن است که سجده سهو انجام دهد:

اوّل: در جایی که نباید نماز را سلام دهد، مثلاً در رکعت اوّل سهواً سلام بدهد؛

دوّم: آنکه تشهّد را فراموش کند.

(تحریر الوسیلة، الصلاة، سجود السهو، م 1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

نمازگزار باید در سه مورد، بعد از سلام نماز دو سجده سهو (طبق دستوری که خواهد آمد) به جا آورد:

1. بین نماز، سهواً حرف بزند؛

2. در نماز چهار رکعتی، بعد از سجده دوّم، شک کند که چهار رکعت خوانده است یا پنج رکعت؛

در دو مورد هم بنا بر احتیاط واجب دو سجده سهو به جا آورد:

4. یک سجده را فراموش کند ؛

5. در جایی که نباید سلام نماز را بگوید، سهواً سلام دهد.

رساله نماز و روزه، م 388

3. امام خمینی (ره) : دستور سجده سهو این است که بعد از سلام نماز فوراً نیت سجده سهو کند و پیشانی را به چیزی که سجده بر آن صحیح است بگذارد و احتیاط آن است که در هر یک از دو سجده ی سهو این ذکر مخصوص را بگوید: «بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ صَلَّيَ اللَّهُ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ» یا بگوید: «بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ». و احتیاط آن است که ذکر آخر را اختیار کند، لیکن واجب نبودن ذکر خصوصاً ذکر مخصوص آن، خالی از قوت نیست. و واجب است بعد از سجده آخر (از دو سجده سهو) تشهد و سلام را بگوید، و تشهد واجب همان تشهد متعارف است که در نماز هست، و سلام واجب، «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ» می باشد.

تحریر الوسیله، الصلاة، سجود السهو، م 5

آیت الله العظمی خامنه ای:

برای سجده سهو، باید بعد از سلام نماز، فوراً به نیت سجده سهو، پیشانی را بر چیزی که سجده بر آن صحیح است بگذارد و بنا بر احتیاط بگوید: «بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ» سپس سر از سجده بردارد و دوباره به سجده رود و ذکر را تکرار کند و پس از آن تشهد بخواند و سلام دهد..

رساله نماز و روزه، م 398

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

نماز مسافر

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

شرایط قصر

شرط اول: مسافت شرعی

1. امام خمینی (ره) : مسافت شرعی که موجب قصر نماز می شود حدود ۲۰ / ۲۲ کیلومتر که با چهار فرسخ شرعی مساوی است. (یعنی هشت فرسخ حدود 45 کیلومتر می شود).

(استفتائات، ج2، س 1856)

آیت الله العظمی خامنه ای:

مسافت شرعی (هشت فرسخ) که موجب قصر نماز می شود (به حسب تحقیقات انجام شده که موجب اطمینان است) ، معادل با 41 کیلومتر می باشد.

رساله نماز و روزه، م 410

.....

2. امام خمینی (ره) : در شهرهایی که از بلاد کبیره هستند، بعید نیست که مبدأ مسافت از منزل باشد.

تحریرالوسیله، صلاه المسافر، فی شرائط القصر، م 4

آیت الله العظمی خامنه ای:

ملاک محاسبه مسافت شرعی فاصله بین آخر شهر مبدأ و ابتدای شهر مقصد است ؛ خواه شهر جزو بلاد کبیره باشد خواه نباشد.

رساله نماز و روزه، م 411

.....

3. امام خمینی (ره) : اگر یک عادل خبر دهد که سفر انسان هشت فرسخ است، بنا بر احتیاط واجب باید نماز را هم شکسته و هم تمام بخواند و روزه را بگیرد و قضای آن را هم به جا آورد.

(تحریرالوسیله، فی شرائط القصر، م 6)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر یک عادل از مسافت شرعی (یا هر موضوع دیگری) خبر دهد، چنانچه خبر او موجب علم یا اطمینان نشود، نمی توان بر اساس آن عمل کرد و باید نماز را تمام خواند.

4. امام خمینی (ره) : اگر معتقد باشد که تا مقصد به میزان مسافت شرعی نیست و نماز را تمام بخواند، سپس معلوم شود که مسافت بوده است بنا بر اقوی واجب است که در وقت اعاده و در خارج وقت بنا بر احتیاط قضا کند.

تحریر الوسیله، صلاه المسافر، فی شرائط القصر، م 7

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر معتقد است مسافتی را که طی می کند هشت فرسخ نیست و نماز را تمام بخواند، بعد معلوم شود که به مقدار مسافت شرعی است، باید نماز را به صورت قصر در وقت اعاده و در خارج وقت قضا کند.

رساله نماز و روزه، م 428

5. امام خمینی (ره) : در مسافت دایره ای حرکت از مبدأ تا نقطه مقابل آن (نصف دایره) ، رفتن حساب می شود، پس اگر در مسافت دایره ای تا نقطه مقابل چهار فرسخ باشد، نماز قصر است ؛ هر چند کار فرد قبل از رسیدن به آن نقطه (قبل از نصف دایره) باشد و احتیاط مستحب آن است که اگر کارش قبل از رسیدن به نقطه مقابل باشد، جمع بخواند.

تحریر الوسیله، صلاه المسافر، فی شرائط القصر، م 8

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر مسافت هشت فرسخی به صورت دورانی در خارج شهر و بعد از محدوده حدّ ترخص باشد، چنانچه مقصد خاصی در این مسیر نداشته و فقط حرکت در مسیر، مقصود باشد، مانند اینکه برای کنترل وضعیّت جاده یا آب بندی کردن خودروی خود، جاده ی کمربندی خارج شهر را دور می زند، در این صورت مسافت امتدادی محسوب شده و نماز قصر است.

در فرض مسئله قبل، اگر مقصد معینی در بین این مسیر داشته باشد، مانند اینکه در بین مسیر دایره ای، روستایی است که می خواهد به آنجا برود، با اینکه در برگشت، از آن مسیری که آمده بر نمی گردد، بلکه مسیر دایره ای را ادامه می دهد، مسافت تلفیقی است و چنانچه تا آن مقصد (روستا) چهار فرسخ و مجموع رفت و برگشت حداقل هشت فرسخ باشد و یا برگشت به تنهایی به مقدار مسافت باشد، نماز از ابتدا قصر است.

نماز مسافر جامع، م 19 و 20

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

شرط دوم و سوم: قصد مسافت و استمرار آن

1. امام خمینی (ره): کسی که در سفر به اختیار دیگری است، اگر بداند یا گمان داشته باشد که پیش از رسیدن به چهار فرسخ از او جدا می شود باید نماز را تمام بخواند. ولی اگر شک در جدا شدن داشته باشد ظاهر آن است که باید شکسته بخواند.

(العروة الوثقی، فی شرائط القصر، م 18)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر تابع، قصد مفارقت از متبوع را ندارد لکن علم یا اطمینان دارد که قبل از رسیدن به چهار فرسخ مانعی به وجود می آید که نمی تواند ادامه سفر دهد، در این صورت قصد مسافت محقق نشده و نمازش تمام است؛ اما اگر ظن یا شک به مفارقت داشته باشد، قصد محقق شده و نماز قصر است.

نماز مسافر جامع، م 60

2. امام خمینی (ره): سوّم: از شرایط قصر نماز استمرار قصد مسافت است، بنابراین اگر قبل از آنکه به چهار فرسخی برسد، از قصدش برگردد یا مردّد شود، باید نماز را تمام بخواند و نمازی را که شکسته خوانده، نه در وقت و نه در خارج از وقت، اعاده ندارد.

تحریر الوسیله، صلاه المسافر، فی شرائط القصر، ثالث.

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که به قصد مسافت شرعی حرکت کرده و پس از گذشتن از حدّ ترخص نمازش را به صورت قصر خوانده، اگر پیش از رسیدن به چهار فرسخ از قصدش برگردد یا قصد اقامت ده روز کند، نمازهایی را که قصر خوانده، بنا بر احتیاط واجب باید دوباره به صورت تمام در وقت اعاده و خارج وقت قضا کند.

رساله نماز و روزه، م 448

3. امام خمینی (ره): اگر پیش از آنکه به چهار فرسخ برسد مردّد شود که بقیه راه را برود یا نه، و در حال تردید مقداری راه برود و بعد تصمیم بگیرد که سفر را ادامه دهد، چنانچه باقیمانده راه، هشت فرسخ (ولو تلفیقی) باشد، باید نماز را شکسته بخواند، ولی اگر راهی که پیش از مردّد شدن و راهی که بعد از آن می رود هشت فرسخ باشد، بنا بر احتیاط نماز را هم شکسته و هم تمام بخواند، اگر چه بعید نیست که نماز قصر باشد به خصوص اگر مقداری را که در حال تردید پیموده، کم باشد.

تحریر، صلاه المسافر، فی شرائط القصر، م 13

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که قصد پیمودن هشت فرسخ یا بیشتر را دارد، اگر قبل از رسیدن به چهار فرسخ منصرف یا مردّد شود، نمازش تمام است و چنانچه دوباره تصمیم به ادامه سفر بگیرد و در حال تردید یا انصراف از ادامه سفر مقداری از مسافت را پیموده است و بقیه راه کمتر از مسافت شرعی باشد، نماز تمام است؛ مگر آنکه مجموع مسافت قبل از انصراف یا تردید با مسافت باقیمانده بعد از قصد مجدّد به ادامه سفر، به مقدار مسافت شرعی باشد که در این صورت بنا بر احتیاط واجب باید نماز را هم تمام و هم قصر بخواند.

رساله نماز و روزه، م 447

.....

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

شرط پنجم: معصیت نبودن سفر

1. امام خمینی (ره) : اگر سفر او سفر حرام نباشد ولی حیوان سواری یا مرکب دیگری که سوار است غصبی باشد نمازش شکسته است ولی اگر در زمین غصبی مسافرت کند بنا بر احتیاط واجب باید نماز را هم شکسته و هم تمام بخواند.

توضیح المسائل، م 1298

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر با وسیله غصبی سفر کند یا از زمین غصبی عبور کند، حکم سفر معصیت را ندارد و نماز قصر است؛ اگرچه احتیاط مستحب آن است که جمع بخواند.

رساله نماز و روزه، م 454

2. امام خمینی (ره) : کسی که برای معصیت سفر نکرده اگر در بین راه قصد کند که بقیه راه را برای معصیت برود، باید نماز را تمام بخواند ولی نمازهایی را که شکسته خوانده صحیح است.

(تحریر، صلاة المسافر، فی شرائط القصر، م 18)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر سفر مباحی را شروع کند و بین راه (قبل از رسیدن به هشت فرسخ) طبق وظیفه، نماز را قصر بخواند، سپس قصد او به حرام تبدیل شود، باید نماز قصری را که خوانده، به صورت تمام در وقت اعاده و در خارج وقت قضا کند.

رساله نماز و روزه، م 458

3. امام خمینی (ره) : اگر سفر را به قصد مباح شروع کند و پس از پیمودن مسافت شرعی در جایی که توقف کرده قصدش به حرام تغییر یابد، چنانچه بخواد قبل از حرکت نماز بخواند اوجه این است که نماز را شکسته بخواند و احتیاط آن است که مادامی که به سیر و حرکت مشغول نشده، جمع بخواند.

تحریر الوسیله، صلاه المسافر، فی شرائط القصر، م 18

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر سفر را به قصد مباح شروع کند و پس از پیمودن مسافت شرعی در جایی که توقف کرده قصدش به حرام تغییر یابد، چنانچه بخواد قبل از حرکت نماز بخواند باید آن را تمام بخواند؛ هر چند احتیاط مستحب آن است که هم تمام و هم قصر بخواند.

4. امام خمینی (ره) : کسی که برای معصیت سفر کرده، موقعی که از سفر برمی گردد چنانچه توبه کرده یا به جهت امری، برگشتن او جزء سفر معصیت حساب نشود (مانند اینکه برگشت او یک هدف مستقل دیگری غیر از رجوع به وطن داشته باشد) نمازش قصر است و اگر توبه نکرده، و چیزی هم که بازگشت را از جزئیّت سفر معصیت خارج کند به وجود نیامده، باید نماز را تمام بخواند و احتیاط مستحب آن است که هم شکسته و هم تمام بخواند.

(تحریر، صلاة المسافر، فی شرائط القصر، م 20)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که از سفر معصیت برمی گردد و مسیر برگشت به مقدار مسافت شرعی است، چنانچه خود سفر (نه غایت آن) معصیت باشد و بازگشت از سفر معصیت، ادامه همان سفر باشد، در صورت توبه، نمازش قصر است، اما اگر توبه نکرده، بنا بر احتیاط واجب باید نماز را هم تمام و هم شکسته بخواند؛ اما اگر هدف سفر معصیت باشد احتیاط واجب آن است که نماز را هم قصر و هم تمام بخواند؛ خواه توبه کرده باشد یا نه؛ اما چنانچه بازگشت، سفر جدیدی محسوب شود (نه ادامه سفر قبل) مانند اینکه بعد از گذشتن مدت طولانی، مثل یک سال، بخواهد به شهر اول برگردد، در هر صورت (چه توبه کرده باشد یا نه) باید نماز را قصر بخواند و روزه را هم افطار کند.

رساله نماز و روزه، م 468

5. امام خمینی (ره) : اگر با اعتقاد به حرمت سفر نماز را تمام بخواند، سپس بفهمد سفر مباح بوده، باید نماز را اعاده یا قضا کند؛ اما اگر براساس اصل عملی بنا را بر حرمت گذاشته باشد، احتیاط جمع است هرچند بعید نیست که نماز صحیح باشد.

عروه، صلاة المسافر، شرائط القصر، حاشیه م 36

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر حرمت سفر بر اساس یکی از اصول غیر محرز، مانند احتیاط باشد و با این حال به سفر برود سپس متوجه شود که مباح بوده، بنابر احتیاط واجب آن را به صورت قصر اعاده یا قضا کند و اگر نماز نخوانده باشد، به دو صورت قصر و تمام قضا کند.

نماز مسافر جامع، م 90

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

شرط ششم: خانه به دوش نبودن

1. امام خمینی (ره): اگر یکی از صحرائین ها برای پیدا کردن منزل و چراگاه □□ حیواناتشان سفر کند، چنانچه سفر او هشت فرسخ باشد، احتیاط واجب آن است که هم شکسته و هم تمام بخواند.

(تحریرالوسیلة، صلاة المسافر، شرائط القصر، السادس)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر از قبیله ای که خانه به دوش هستند، فردی برای جستجو و یافتن گیاه و برکه، جدا شود، هر چند به مقدار هشت فرسخ یا بیشتر برود، نمازش تمام است.

رساله نماز و روزه، م 477

.....

2. امام خمینی (ره): اگر صحرائین برای زیارت یا حج یا تجارت و مانند اینها مسافرت کند، باید نماز را شکسته بخواند.

(تحریرالوسیلة، صلاة المسافر، شرائط القصر، السادس)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر خانه به دوش بخوهد سفر دیگری برود، مثلاً بخوهد به حج برود یا برای عیادت کسی به شهری برود، چنانچه در این سفر هم، مانند سفرهای دیگر با خانواده و آنچه همراه او است، برود به طوری که آن زمان نیز عنوان «خانه به دوش» بر او صدق کند، نمازش تمام است، اما اگر آنها را در شهری می گذارد و خودش می رود به گونه ای که آن هنگام به او خانه به دوش گفته نشود، بعید نیست که نمازش قصر باشد.

رساله نماز و روزه، م 475

.....

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

شرط هفتم: سفر شغلی نبودن

1. امام خمینی (ره) : اگر منزلش تا شهری که کار و شغلش در آن شهر است به مقدار مسافت باشد و هر روز به آن شهر می‌رود، ظاهر آن است که در سفر و در شهری که وطنش نیست، نمازش را باید شکسته بخواند.

تحریر الوسیله، صلاة المسافر، فی شرائط القصر، سابع و م 24

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر سفر شغل باشد، خواه قوام شغل به سفر کردن باشد، مانند رانندگی یا خلبانی و خواه سفر کردن مقدمه شغل باشد، مانند سفر پزشکی یا معلمی که برای شغلش سفر می‌کند، نماز در آن سفر تمام و روزه صحیح است.

رساله نماز و روزه، م 478

.....

2. امام خمینی (ره) صدق سفر شغلی، دو
چند مرتبه به سفر شغلی رفتن لازم نیست، البته بعید نیست که در سفر اول با اینکه کار او است، قصر بر او واجب باشد، اگرچه احتیاط (مستحب) آن است که در سفر اول و دوم بین قصر و تمام جمع کند و در سفر سوم، تمام خواندن بر او متعین می‌شود.

(تحریر الوسیله، صلاة المسافر، فی شرائط القصر، السابع)

آیت الله العظمی خامنه ای:

پس از تحقق شرایط از اولین سفر شغلی حکم سفر جاری است و نماز تمام و روزه صحیح است.

رساله نماز و روزه، م 483

.....

3. امام خمینی (ره) : «شرط هفتم» آن که سفر کردن، عمل و شغل او نباشد مناط در این شرط، آن است که عرفاً بگویند شغل او سفر کردن است هر چند در یک سفر طولانی باشد؛ البته بعید نیست که با وجود تحقق سفر شغلی در سفر اول، نماز قصر باشد؛ هر چند یک سفر طولانی باشد.

(العروة الوثقی، صلاة المسافر، فی شرائط القصر، حاشیه السابع)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر مکلف فقط یک سفر طولانی برای شغلش برود، مانند یک مسیر دریایی طولانی، بعید نیست که عرف این سفر را شغل حساب کند، بنابراین نماز تمام است، هر چند قصد استمرار آن را نداشته باشد.

رساله نماز و روزه، م 487

.....

4. امام خمینی (ره): کسی که شغلش در تابستان چهار پاداری است نه در زمستان، یا برعکس، ظاهر آن است که در حال شغلش واجب است تمام بخواند، اگرچه احتیاط (مستحب) آن است که جمع نماید؛ اما کسانی همچون حمله دارها (مدیران کاروان ها) که در خصوص ماه های حج مشغول سفر می شوند، ظاهرًا قصر بر آنها واجب است.

تحریر الوسیله، صلاه المسافر، فی شرائط القصر، م 22

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که اشتغال به شغلی دارد که در سال یک بار به مدت مثلاً یک ماه طول می کشد، مانند کاروان دار حج، چنانچه بنا دارد همه ساله به این کار اشتغال داشته باشد، نمازش حتی در اولین سفر تمام است؛ ولی اگر قصد استمرار ندارد، نماز قصر است.

رساله نماز و روزه، م 488

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

شرط هشتم: حد ترخص

1. امام خمینی (ره): منظور از حد ترخص، جایی است که اذان شهر را نشنود یا دیوار و شکل های آن را (نه شبیح آن را) از آنجا نبیند و احتیاط ترک نشود به اینکه هر دو (نشیدن اذان و ندیدن دیوار) حاصل شود.

تحریر الوسیله، صلاه المسافر، فی شرائط القصر، الثامن

آیت الله العظمی خامنه ای:

ملاک تشخیص حد ترخص^[1]، آن است که از آخرین خانه شهر به اندازه ای دور شود که صدای اذان متعارف شهر را بدون بلندگو نشنود؛ خواه دیوارهای شهر را ببیند یا نه.

^[1] بر اساس تحقیقات انجام گرفته 1350 متر پس از آخرین نقطه شهر، حد ترخص می باشد.

رساله نماز و روزه، م 507

2. امام خمینی (ره): اگر کسی بخواهد دور شهر (که حداقل هشت فرسخ است) بگردد، چنانچه تمام دور، داخل حد ترخص باشد و یا بعد از حد ترخص است لکن در اثناء دور داخل حد ترخص شود و مسافتی که بیرون حد ترخص است چه قبل از رسیدن به محدوده داخل حد ترخص و چه بعد از آن، هشت فرسخ نباشد، نماز تمام است.

عروه الوثقی، صلاه المسافر، فی شرائط القصر، م 70

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر کسی قصد دارد حداقل هشت فرسخ، دور شهر حرکت کند، چنانچه این حرکت داخل حد ترخص باشد، نمازش تمام است، ولی اگر خارج حد ترخص باشد، نماز قصر است؛ هر چند به خاطر کجی و اعوجاج راه، در مواردی داخل حد ترخص شود و مقدار مسیر خارج حد ترخص، کمتر از هشت فرسخ باشد. البته اگر بخواهد داخل حد ترخص نماز بخواند، نماز تمام است.

رساله نماز و روزه، م 524

3. امام خمینی (ره) : اگر هنگام شروع سفر و قبل از رسیدن به حد ترخص در کشتی و مانند آن به قصد تمام شروع به نماز کند و بین نماز به حد ترخص برسد، اگر وارد رکعت سوّم شده باشد، صحت آن محل اشکال است و احتیاط واجب آن است که آن را به صورت قصر پایان دهد، سپس یک نماز تمام اعاده نماید، یا همان نماز را بهطور تمام بخواند، سپس یک نماز قصر اعاده کند. همچنین اگر بعد از رسیدن به رکوع به حد ترخص برسد، صحت نماز محل اشکال است و بنا بر احتیاط واجب همان نماز را چهار رکعتی تمام کند سپس به صورت قصر اعاده کند.

تحریر الوسیله، فی شرائط القصر، م 32

آیت الله العظمی خامنه ای:

مسافری که با وسیله ای مانند قطار یا کشتی از وطن حرکت می کند و پیش از رسیدن به حد ترخص، به قصد تمام شروع به نماز کند، اگر در قیام رکعت سوّم و قبل از رکوع از حد ترخص عبور کند، باید بنشیند و سلام دهد و نماز را تمام کند و برای قیام بی جا مستحب است دو سجده سهو انجام دهد؛ اما اگر به رکوع رکعت سوّم رفته باشد، نمازش باطل است.

نماز مسافر جامع، م 173

قواطع سفر

1. امام خمینی (ره) : منظور از وطن اصلی وطنی است که مکلف در آنجا متولد شده و جایگاه پدری او بوده است.

کتاب استفتائات حضرت امام، احکام نماز، استفتاء 394

آیت الله العظمی خامنه ای:

وطن اصلی مکانی است که انسان بخش عمده ای از اوایل زندگی (دوران کودکی و نوجوانی) را در آنجا رشد و نمو کرده باشد. در تحقق وطن اصلی لازم نیست که انسان در آنجا متولد شده یا وطن والدینش باشد.

رساله نماز و روزه، م 531 و 532

.....

2. امام خمینی (ره) : وطن اتخاذی مکانی است که فرد آنجا را محل سکونت خود قرار داده باشد □□ و شرط نیست که در آنجا مالک چیزی باشد و یا شش باید به مقبلری که محل سکونت او اینک قصد اقامت دائمی جایی را ندارد و نکرده است، بخاطر طولانی شدن اقامت، عرفاً صدق می کند که آنجا وطن و محل سکونت او است.

تحریر الوسیله، صلاه المسافر، قواطع السفر، و هی امور: أحدها

آیت الله العظمی خامنه ای:

در تحقق وطن اتخاذی، فرقی نمیکند که فرد قصد زندگی دائم یا قصد زندگی بدون تعیین مدت یا قصد زندگی به مدت طولانی در آن مکان را داشته باشد.

اگر قصد دارد در جایی حدود ده سال بماند، بعید نیست عرفاً برای صدق وطن اتخاذی کافی باشد.

اگر شخصی با قصد توطن در محلی، از ابتدا خانه ای اجاره کرده یا بخرد یا کسب و کاری پیدا کند، از همان موقع وطن محقق می شود و نمازش تمام است و گذشت یکی دو ماه برای تحقق وطن لازم نیست.

(رساله نماز و روزه، م 535 و 536 و 538)

.....

3. امام خمینی (ره) : ممکن است یک نفر، در یک زمان، دو وطن فعلی داشته باشد به این صورت که دو محل را، مسکن دائمی خود قرار دهد و مثلاً در هر سال، شش ماه در یکی و شش ماه در دیگری اقامت کند، ولی داشتن بیش از دو وطن فعلی محلاً

تحریر الوسیله، صلاه المسافر، قواطع السفر، م 2

آیت الله العظمی خامنه ای:

داشتن دو یا سه وطن بالفعل اشکال ندارد؛ به این صورت که در هر یک خانه و زندگی دارد و در طول سال چند ماه در آن مکان ها زندگی می کند؛ اما داشتن بیش از سه وطن بالفعل، محل اشکال است.

رساله نماز و روزه، م 542

.....

4. امام خمینی (ره): اگر هنگام قصد اقامت ده روز، تصمیم داشته باشد که به بعضی از مزرعه ها و باغ های اطراف شهر برود، یکی دو ساعت رخصت بگذرد، بلکه تا کمتر از چهار فرسخ نیز برود، چنانکه قصد داشته باشد که زود برگردد؛ مانند اینکه

خارج

شود به طوری که عرفاً از صدق اقامت ده روز در آن محل خارج نشود حکم مقیم را دارد، ولی اگر بخواهد بیشتر بماند خصوصاً اگر قصدش این باشد که شب را در خارج شهر باشد، اشکال دارد.

تحریر الوسیله، صلاه المسافر، قواطع السفر، م 7

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر هنگام قصد اقامت تصمیم داشته باشد که در بین ده روز از محل اقامت خارج شود و به مسافتی کمتر از چهار فرسخ برود، در صورتی که قصد داشته باشد به مقداری خارج شود که عرفاً با ماندن ده روز در یک جا منافات ندارد، مانند اینکه بخواهد در این مدت دو سه بار و هر بار حداکثر به مدت نصف روز خارج شود، به قصد اقامت او خللی وارد نمی شود و نمازش تمام است.

رساله نماز و روزه، م 561

.....

5. امام خمینی (ره): ابتدای روز، بنابر اقوی از طلوع فجر دوّم (سپیده صادق) است؛ پس اگر وقت طلوع خورشید وارد شود، آخر دهه، موقع طلوع خورشید روز یازدهم می باشد نه غروب روز دهم.

(تحریر الوسیله، صلاه المسافر، قواطع السفر، م 5)

آیت الله العظمی خامنه ای:

مراد از «روز» در اقامت ده روز، معنای عرفی آن یعنی از طلوع تا غروب خورشید است؛ بنابراین اگر فردی هنگام طلوع خورشید وارد مکانی شود و قصد کند تا غروب روز دهم آنجا بماند، نمازش تمام است و لازم نیست که شب اوّل و آخر نیز در آنجا باشد.

(رساله نماز و روزه، م 562)

6. امام خمینی (ره): اگر نداند تا آخر ماه چقدر مانده و قصد کند که تا آخر ماه بماند، باید نماز را شکسته بخواند اگرچه از موقعی که قصد کرده تا آخر ماه ده روز یا بیشتر باشد.

(تحریر الوسیله، صلاة المسافر، قواطع السفر، م 8)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر کسی قصد دارد تا روز معینی (مثلاً تا آخر ماه) در مکانی بماند و در واقع تا آن زمان ده روز باشد، اگرچه نداند ده روز است، قصد اقامت محقق شده و نمازش تمام است؛ هر چند احتیاط مستحب آن است که نماز را جمع بخواند.

رساله نماز و روزه، م 572

7. امام خمینی (ره): اگر قصد اقامت کند و به نیت تمام، داخل نماز شود، سپس در اثنای نماز از ماندن ده روز منصرف شود، اگر قبل از داخل شدن در رکوع سوم باشد، باید آن نماز را به طور قصر تمام کند و اگر بعد از داخل شدن در رکوع رکعت سوم و قبل از تمام کردن نماز باشد، بنابر اقوی نمازش باطل است و باید شکسته بخواند، اگرچه احتیاط (مستحب) آن است که آن نماز را چهار رکعتی تمام کند، سپس به صورت قصر آن را اعاده کند و مادامی که سفر نکرده جمع بخواند.

تحریر الوسیله، صلاة المسافر، قواطع السفر، م 16

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر هنگام خواندن اولین نماز چهار رکعتی، از ماندن ده روز منصرف شود و بخواهد کمتر از آن بماند، نمازش تبدیل به قصر می شود؛ بنابراین اگر تصمیم او قبل از رسیدن به رکعت سوم باشد، باید نماز را به صورت قصر تمام کند و چنانچه در رکعت سوم قبل از رکوع باشد، بنابر احتیاط واجب باید بنشیند و نماز را به صورت قصر تمام کند و دوباره نماز را به صورت قصر اعاده کند و اگر وارد رکوع رکعت سوم شده باشد، نمازش باطل است.

رساله نماز و روزه، م 579

8. امام خمینی (ره): اگر نمازی از مسافر فوت شود و آن را به صورت تمام قضا کند، سپس از قصد اقامتش برگردد، بر حکم تمام باقی می ماند با اشکالی که در آن هست و احتیاط آن است که جمع بخواند.

تحریر الوسیله، صلاة المسافر، قواطع السفر، م 10

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که بعد از قصد اقامت، نماز چهار رکعتی از او فوت شود (و آن را به صورت تمام قضا کند) و بدون اینکه نماز چهار رکعتی

دیگری به صورت اداء بخواند، از ماندن منصرف شود، باید نمازهای بعدی را به صورت قصر بخواند.

رساله نماز و روزه، م 582

.....
9. امام خمینی (ره) : اگر در نماز چهار رکعتی قضای سجده یا تشهد واجب شود و قبل از انجام آنها از قصد اقامت عدول کند، نماز خوانده شده در بقای بر تمام و تحقق اقامت کافی است.

عروه، قواطع سفر، برگرفته از م 34

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر در نماز چهار رکعتی قضای سجده یا تشهد واجب شود و قبل از انجام آنها از قصد اقامت عدول کند، احتیاط آن است که بین قصر و تمام جمع کند.

نماز مسافر جامع، م 279

.....
10. امام خمینی (ره) : اگر قصد اقامت کند و بعد از خروج وقت، از قصد اقامت عدول کند، سپس شک کند که با قصد اقامت نماز {چهار رکعتی} خوانده یا نه؟ بنا گذارد که نماز خوانده و لکن در اکتفای به آن برای باقی ماندن بر تمام اشکال است و بنا بر احتیاط بین قصر و تمام جمع کند.

عروه الوثقی، صلاه المسافر، قواطع، حاشیه م 33

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر بعد از گذشت وقت نماز چهار رکعتی، از قصد اقامت برگردد و شک کند در وقت گذشته نماز خوانده یا نه، باید بنا بگذارد بر اینکه نماز را به صورت تمام خوانده است و نمازهای بعد را هم به صورت تمام به جا آورد.

رساله نماز و روزه، م 584

.....
11. امام خمینی (ره) : اگر مسافر از اول ماه قمری تردید داشته باشد، ظاهر این است که ماه قمری (اگر 29 روز باشد) به سی روز [ملحق است].

تحریر الوسیله، صلاه المسافر، قواطع السفر، م 17

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر ماه وارد شود و ماه قمری 29 روز باشد، باید تا روز بیست و نهم نماز را قصر بخواند و در روز سی ام بنا بر احتیاط واجب، بین قصر و تمام جمع کند و از روز سی و یکم تمام بخواند.

رساله نماز و روزه، م 592

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

احکام مسافر

1. امام خمینی (ره) : مسافری که نمی داند باید نماز را شکسته بخواند اگر تمام بخواند نمازش صحیح است.

(تحریر الوسیلة، احکام صلاة المسافر، م 1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

مسافری که نمی داند نماز در سفر قصر است و بر خلاف وظیفه اش نماز را تمام می خواند، در صورتی که جاهل قاصر باشد، پس از فهمیدن حکم، لازم نیست نماز را اعاده یا قضا کند ولی اگر جاهل مقصر باشد، به خاطر کوتاهی در یادگیری گناه کرده و پس از فهمیدن حکم، باید نمازش را در وقت اعاده و در خارج وقت قضا کند.

رساله نماز و روزه، م 604 و 605

.....

2. امام خمینی (ره) : مسافری که می داند باید نماز را شکسته بخواند اگر بعضی از خصوصیات آن را نداند، مثلاً نداند که در سفر هشت فرسخی باید شکسته بخواند، چنانچه تمام بخواند در صورتی که وقت باقی است باید نماز را شکسته بخواند و اگر وقت گذشته باید شکسته قضا نماید.

(تحریر الوسیلة، احکام صلاة المسافر، م 1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر حکم نماز در سفر را می داند، ولی به دلیل جهل به خصوصیات حکم، نماز را تمام بخواند، در این صورت احتیاط واجب آن است که اگر در وقت متوجه شود، آن را اعاده و اگر بعد از وقت متوجه شود، آن را قضا کند؛ مانند اینکه می داند در سفر نماز قصر است، اما نمی داند بعد از قصد اقامت ده روز و قبل از خواندن یک نماز چهار رکعتی اگر از قصدش برگردد، نماز قصر است و نماز را تمام بخواند.

رساله نماز و روزه، م 606

.....

3. امام خمینی (ره) : اگر فراموش کند که در سفر است و نمازش را تمام بخواند، چنانچه داخل وقت یادش بیاید، باید نماز را اعاده کند و اگر اعاده نکند، قضای آن واجب است، ولی اگر بعد از وقت متوجه شود، نمازش قضا ندارد؛ اما اگر فراموش کند که مسافر باید نمازش را قصر بخواند (حکم را فراموش کرده) در وقت اعاده و خارج وقت نیز بنا بر احتیاط واجب قضا کند.

عروه الوثقی، احکام صلاة المسافر، حاشیه م 3

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر فراموش کند که مسافر باید نمازش را قصر بخواند یا فراموش کند که در سفر است و نمازش را تمام بخواند، چنانچه داخل وقت یادش بیاید، باید نماز را اعاده کند و اگر اعاده نکند، قضای آن واجب است، ولی اگر بعد از وقت متوجه شود، نمازش قضا ندارد.

رساله نماز و روزه، م 608

.....
4. امام خمینی (ره) : کسی که وظیفه اش تمام خواندن نماز است، در صورتی که قصر بخواند □ نمازش مطلقاً باطل است، حتی کسی که قصد اقامت کرده و نماز را چون نمی دانسته حکم او تمام خواندن می باشد، قصر خوانده است.

تحریر الوسیله، احکام المسافر، م 3

آیت الله العظمی خامنه ای:

مسافری که می خواهد ده روز در جایی بماند، اگر به خاطر جهل به حکم نماز را قصر بخواند، نمازش صحیح است، ولی اگر به خاطر جهل به موضوع یا فراموشی قصر بخواند، نمازش باطل است و باید نمازش را دوباره بخواند.

رساله نماز و روزه، م 614

.....
5. امام خمینی (ره) : مسافری که قصد اقامت نکرده، در چهار جا بین قصر و تمام مخیر است که عبارتند از: مسجدالحرام، مسجدالتبی (صلی الله علیه وآله وسلم) ، مسجد کوفه و حائر حسینی (علی مشرفه السلام) و تمام خواندن افضل است.

تحریر الوسیله، احکام المسافر، م 8

آیت الله العظمی خامنه ای:

مسافر در اماکن چهارگانه تخییر (یعنی شهر مکه، مدینه، مسجد کوفه و حائر حسینی (علیه السلام)) می تواند نمازهای چهار رکعتی را قصر یا تمام بخواند و اگر تمام بخواند افضل است، اما احتیاط مستحب قصر است.

رساله نماز و روزه، م 620

.....
6. امام خمینی (ره) : در الحاق دو شهر مکه و مدینه به دو مسجد آنها محل تأمل است، پس احتیاط به اینکه در شهرهای مذکور قصر بخواند ترک نشود.

تحریر الوسیله، احکام المسافر، م 8

آیت الله العظمی خامنه ای:

حکم تخییر در تمامی شهر مکه و مدینه فعلی جاری است و مخصوص مسجدالحرام و مسجدالتبی (صلی الله علیه و آله و سلم) نیست، ولی احتیاط مستحب آن است که به دو مسجد اکتفا شود.

رساله نماز و روزه، م 621

7. امام خمینی (ره) : بنا بر اقوی تمام روضه شریفه جزء حائر حسینی (علیه السلام) محسوب می شود، بنابراین از طرف بالای سر تا شبکه های متصل به رواق و از طرف پا تا درب متصل به رواق و از پشت سر تا حدّ مسجد، جزء حرم است و خالی از قوت نیست که مسجد و رواق شریف هم جزء حرم شمرده شود (و مسافر در آنجاها هم مخیر باشد) ولی ترک احتیاط به اینکه در این دو مورد قصر خوانده شود سزاوار نیست.

تحریرالوسیله، احکام المسافر، م 8

آیت الله العظمی خامنه ای:

حکم تخییر در حائر حسینی (علیه السلام) به زیر گنبد (تحت القبه) و جایی که نزد قبر امام حسین (علیه السلام) صدق می کند، اختصاص دارد و بنا بر احتیاط شامل رواق ها و صحن مطهر نمی شود.

رساله نماز و روزه، م 623

8. امام خمینی (ره) : اگر در مکان های تخییر (بین شکسته و تمام خواندن) نماز فوت شود، ظاهر آن است که اگر در همین مکان ها قضای آن را می خواند، مخیر بین شکسته و تمام خواندن باشد و اگر قضا در غیر مکان های تخییر باشد، باید بنا بر احتیاط (واجب) به صورت شکسته قضا نماید.

تحریرالوسیله، صلاه القضاء، م 6

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر در اماکن تخییر، نمازی از مکلف (عمد¹ یا سهواً) فوت شود و بخواهد در غیر این اماکن نماز را قضا کند، اقوی این است که به صورت قصر بخواند، و چنانچه بخواهد در همین مکانها آن را قضا کند، بنا بر احتیاط واجب باید قصر بخواند.

رساله نماز و روزه، م 625

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

موارد زیر طبق نظر مقام معظم رهبری می باشد و نظری از حضرت امام ره در این خصوص یافت نشد.

آیت الله العظمی خامنه ای:

مسائل اختصاصی در مورد نماز مسافر

اگر سفر و هدف آن معصیت نباشد، ولی در ضمن سفر کار حرام (مانند غیبت یا شرب خمر) انجام شود، حکم سفر معصیت را ندارد و نماز قصر است. البته اگر کار حرام در تمام طول سفر (مگر ساعات کم) انجام گیرد به طوری که صدق کند سفر در معصیت الهی گذشته است، در این صورت احتیاط آن است که نماز را جمع بخواند.

(نماز مسافر جامع، م 78)

اگر مکلف یقین به حرمت سفر یا غایت آن ندارد لکن بر اساس بیّنه (دو شاهد عادل) یا استصحاب، تصوّر کند سفر یا غایت آن حرام است و با این حال به سفر برود سپس بفهمد که اشتباه کرده است، باید نماز را در وقت به صورت قصر اعاده و در خارج وقت، قضا کند و اگر اصلاً نماز را نخوانده باشد، به صورت قصر قضا کند.

(نماز مسافر جامع، م 89)

سفر تفریحی برای شکاری که گوشت آن را می خورند، حکم سفر لهوری را ندارد.

(رساله ی نماز و روزه، م 472)

یکی از شرایط قصر نماز در سفر، آن است که شخص محلّ استقرار و نقطه ی اقامت ثابتی در غیر سفر داشته باشد؛ بنابراین چنانچه مسافری اصلاً محلّ ثابت و مکان استقرار و سکونتی ندارد و بنای زندگی اش نیز این است که چنین مکانی نداشته باشد و خانه به دوش باشد، هر چند در آخر عمر ممکن است از این تصمیم منصرف شود، نمازش تمام است.

(نماز مسافر جامع، م 118)

کسی که با خانواده و وسایل زندگی اش به قصد مسافرت یکی دو ساله، مثلاً به دور دنیا حرکت می کند، حکم خانه به دوش را ندارد و نمازش قصر است.

(نماز مسافر جامع، م 123)

.....

اگر در بخشی از سال مکان استقرار دارد، ولی در بخش دیگری از سال جای ثابتی ندارد و خانه به دوش است، باید هنگام سکونت در محلّ استقرار نمازش را تمام و زمانی که بیرون می آید و محلّ استقرار ندارد (مانند بعضی از قبيله ها) ، بنابر احتیاط واجب هم قصر و هم تمام بخواند.

(رساله ی نماز و روزه، م 476)

.....

کسی که سفر شغل او است (خواه قوام شغل به سفر باشد یا سفر مقدّمه شغل باشد) ، اگر به سفر غیر شغلی برود، هر چند به محلّ شغلش باشد، نمازش قصر است.

در فرض مسئله قبل، چنانچه برای کاری غیر از شغل به محلّ شغلش سفر کند، ولی تصمیم بگیرد که به خاطر شغل در آنجا بماند، در مدتی که آنجا توقف می کند تا به سر کار برود و بعد از آن و در برگشت، نمازش تمام است، گرچه احتیاط آن است که در مدتی که آنجا توقف می کند تا به سر کار برود نماز را هم تمام و هم قصر بخواند.

(رساله نماز و روزه، م 492 و 493)

.....

کسی که شغلش سفر است، در صورتی که ده روز در وطن یا غیر وطن اقامت کند و بعد از آن به سفر غیر کاری برود، مثلاً به سفر زیارتی برود، بنا بر احتیاط واجب در سفر کاری بعد از سفر زیارتی نمازش را هم قصر و هم تمام بخواند.

(رساله ی نماز و روزه، م 495)

.....

اگر در ضمن سفر شغلی، کار شخصی، مانند زیارت انجام دهد، (چه غرض اصلی کار شخصی باشد و بردن مسافر تبعی باشد یا به عکس و یا هر دو غرض مساوی باشند) نماز تمام است.

(رساله ی نماز و روزه، قسمت دوم از م 502)

.....

کسی که سفر شغل او است، اگر به سفر غیر شغلی برود و بخواهد از آنجا برای شغل به محلّ شغل برود، در صورتی که ده روز (چه با قصد و چه بدون قصد) در آنجا توقف نکرده باشد، در سفر به محلّ شغل نمازش تمام است.

(رساله ی نماز و روزه، م 503)

.....

شخصی که تردّد شغلی دارد اگر برای امری مانند صله رحم یکی دو روز زودتر به محلّ کار برود، حکم سفر شغلی را دارد.

کسی که شغلش سفر است، در برگشت از سفر شغلی نمازش تمام است، ولی اگر چند روز (کمتر از ده روز) برای غیر شغل، مانند زیارت یا تفریح بماند و سپس برگردد، بنا بر احتیاط واجب در برگشت، باید بین قصر و تمام جمع کند.

(رساله ی نماز و روزه، م 504)

سؤال: فردی در غیر وطن به طور موقت ساکن شده است، اما محلّ کار او همان وطن او است و بین این دو محل مسافت شرعی وجود دارد و هر روز برای انجام کار به وطن خود می رود، در رجوع از این سفر و در محلّ زندگی موقت که حکم وطن را ندارد وظیفه او چیست؟ آیا با رسیدن به وطن سفر شغلی او قطع شده و در برگشت سفر جدید غیر شغلی محسوب می شود و نماز قصر است؟ و یا اینکه چون به جهت شغلی که دارد و نمی تواند یک جا بماند نمازش در برگشت و محلّ اقامت هم تمام است؟

پاسخ: اگر ده روز در وطن مکث نمی کند نمازش تمام است.

(استفتاء، 12)

سؤال: فردی که هفته ای یک بار به عنوان خادم افتخاری حرم امام رضا (علیه السلام) به مشهد مقدّس سفر می کند آیا این سفر، سفر شغلی محسوب می شود، وضعیّت نماز و روزه اش چگونه است؟

پاسخ: در فرض سؤال شغل محسوب نمی شود، بنابراین نماز قصر است و روزه صحیح نیست.

(استفتاء، 20)

کسی که شغلش سفر است اگر به آخرین سفر شغلی برود یا در بین سفر از ادامه اشتغال منصرف شود، چنانچه سفر مقوم شغل او بوده، مانند رانندگی، در این صورت در مسیر برگشت از آخرین سفر، اگر مسافری نیاورد، برگشت او سفر شغلی حساب نمیشود و نمازش قصر است، چه با ماشین خودش برگردد و یا با وسیله دیگری؛ و اگر سفر مقدمه شغل او باشد هنگام برگشت از سفر آخر بنا بر احتیاط واجب باید نماز را هم قصر و هم تمام بخواند.

(رساله ی نماز و روزه، م 505)

وطن اصلی مکانی است که انسان بخش عمده ای از اوایل زندگی (دوران کودکی و نوجوانی) را در آنجا رشد و نمو کرده باشد. در تحقق وطن اصلی لازم نیست که انسان در آنجا متولد شده یا وطن والدینش باشد، همچنین لازم نیست قصد داشته باشد برای

همیشه یا مدت طولانی در آنجا زندگی کند، بلکه اگر تصمیم داشته باشد که در آینده از آنجا کوچ کند، تا زمانی که خارج نشده، همچنان وطن اصلی صدق می کند.

مقدار زمان لازم برای تحقق وطن اصلی، موکول به نظر عرف است؛ مثلاً اگر ده سال اول زندگی را در جایی گذرانده است، از نظر عرف وطن اصلی صدق می کند و اگر یکی دو سال مانده باشد، وطن صدق نمی کند.

(رساله ی نماز و روزه، م 531، 532 و 533)

سوال: در خصوص سفر دانشجو در درس فرموده اید: "بعضی از علماء این را کأته شغل و حرفه دانسته اند. چون از این جهت، موضوع برای ما مشتبه است، ما اینجا احتیاط می کنیم، وقتی احتیاط کردیم، می توانند به دیگران مراجعه کنند." حال با توجه به اینکه مراجع دیگر نماز دانشجو را نه از حیث شغل بلکه از حیث کثیر السفر بودن تمام می دانند آیا می توانند به آنها مراجعه کنند؟

پاسخ: بله می توانند. (استفتاء، 36)

سوال: اینجانب ساکن بندرعباس می باشم. شغلم به نحوی است که ۱۵ روز در منزل و یک ماه با لنج در سفر دریایی هستم. با توجه به اینکه میان سفرهای شغلی من بیش از ۱۰ روز فاصله می شود حکم نماز من در سفرهای شغلی چگونه است؟

پاسخ: در فرض مذکور که سفر شغلی، بعد از ده روز توقف در یک مکان است نماز شکسته می شود. (استفتاء، 69)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

1. امام خمینی (ره) : کسی که نماز قضا دارد، می تواند قبل از خواندن نمازی که قضا شده، نماز ادائی را بخواند و لازم نیست نماز قضا را جلو بیندازد؛ اگرچه احتیاط مستحب آن است که نماز قضا را بر نماز ادائی مقدم کند، خصوصاً اگر نماز قضا همان روز باشد.

تحریر الوسیله، صلاه القضاء، م 13

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که نماز قضا دارد، می تواند نماز اداء را بخواند؛ ولی احتیاط واجب آن است که اگر فقط یک نماز قضا دارد ابتدا نماز قضا را بخواند؛ بخصوص اگر نماز قضا مربوط به همان روز باشد.

رساله نماز و روزه، م 640

.....

2. امام خمینی (ره) : بر ولی میّت (پسر بزرگ) واجب است نمازهای پدرش را قضا کند؛ اما قضای نمازهای مادر واجب نیست؛ هر چند انجام آن احتیاط مستحب است.

تحریر الوسیله، قضاء الصلاه، م 16

آیت الله العظمی خامنه ای:

بر پسر بزرگ واجب است نمازهایی را که از پدر و بنا بر احتیاط واجب از مادرش فوت شده، قضا کند.

رساله نماز و روزه، م 651

.....

3. امام خمینی (ره) : (در مسأله وجوب قضای نماز پدر بر پسر بزرگ) بنا بر اقوی فرقی نیست که ترک نماز (پدر) از روی عمد باشد یا غیر عمد. البته کسی که نماز را به عنوان سرکشی بر مولا نخوانده باشد، بعید نیست که قضای آن نمازها واجب نباشد، اگرچه احتیاط آن است که آن را انجام دهد، بلکه این احتیاط ترک نشود.

تحریر الوسیله، صلاه الاستیجار، م 16

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر پدر یا مادری اصلاً نماز نخوانده باشند، بنا بر احتیاط واجب قضای نمازها بر پسر بزرگ واجب است.

رساله نماز و روزه، م 652

.....

4. امام خمینی (ره) : اگر برای آجو انصرافی هم نباشد (طوری نباشد که اگر تعیین عمل

هست) واجب است مستحباتی را که انجام آن معمول است؛ مانند قنوت و تکبیر رکوع، به جا آورد..

(تحریرالوسیلة، صلاة الاستیجار، م 12)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر برای نماز استیجاری شرط خاصی (مانند به جماعت برگزار کردن یا در مسجد نماز خواندن) نشده باشد، بر اجیر فقط لازم است نماز را با واجبات آن انجام دهد.

(رساله نماز و روزه، م 647)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

1. امام خمینی (ره) :

نماز آیات در چهار صورت واجب می شود: ...

1. هر حادثه غیر عادی که باعث ترس بیشتر مردم شود، چه آسمانی باشد؛ مانند بادهای سیاه، سرخ و صاعقه و رعد و برق یا بنا بر احتیاط واجب زمینی باشد؛ مانند فرو رفتن زمین.

تحریر الوسیله، صلاه الآیات، م1

آیت الله العظمی خامنه ای:

نماز آیات در چهار صورت واجب می شود:

...

هر حادثه غیر عادی آسمانی که باعث ترس بیشتر مردم شود، مانند بادهای سیاه، سرخ و صاعقه.

رساله نماز و روزه، م 660

.....

2. امام خمینی (ره) : وقوع پدیده هایی که نماز آیات برای آن واجب است و همچنین زمان و مقدار آن، از راه های زیر ثابت می شود:

1. یقین خود انسان ؛

2. شهادت دو عادل ؛

3. بنا بر احتیاط واجب با شهادت یک نفر عادل ؛

4. بنا بر احتیاط (اگر اقوی نباشد) با خبر دادن منجمی که به راست گویی اش اطمینان هست.

تحریر الوسیله، صلاه الآیات، م5

آیت الله العظمی خامنه ای:

پدیده هایی که موجب نماز آیات می شوند، با یکی از این راه ها ثابت می شوند:

1. خود انسان متوجه شود.

2. از هر راهی که موجب علم یا اطمینان شود.

رساله نماز و روزه، م 665

.....
3. امام خمینی (ره): موقعی که زلزله و رعد و برق و مانند اینها اتفاق می افتد، انسان باید فوراً نماز آیات را بخواند و اگر نخواند معصیت کرده و تا آخر عمر بر او واجب است و هر وقت بخواند ادا است.

تحریر الوسیله، صلاه الایات، م 3

آیت الله العظمی خامنه ای:

هنگامی که زلزله، رعد و برق و مانند آن (که مدت زمان وقوعش کم است) اتفاق می افتد، بنا بر احتیاط مکلف باید فوراً نماز آیات بخواند و اگر تأخیر بیندازد، باید آن را تا آخر عمر بدون قصد اداء و قضا (قصد ما فی الذمه) به جا آورد.

رساله نماز و روزه، م 668

.....
4. امام خمینی (ره): اگر در غیر کسوف و خسوف عمداً یا از روی فراموشی نماز را تأخیر بیندازد، این نماز مادام العمر بر او واجب است، و اگر علم به وقوع این آیات پیدا نکند تا اینکه زمان متصل به وقت وقوع آن بگذرد، احتیاط آن است که نماز آیات را بخواند، اگر چه واجب نبودن آن خالی از قوت نیست.

تحریر الوسیله، صلاه الایات، م 7

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر از سایر حوادث (به جز خورشید گرفتگی و ماه گرفتگی) در وقت آن مطلع شود و نماز آیات را هر چند بر اثر فراموشی نخواند، باید نماز آیات را بخواند و اگر در وقت آن مطلع نشده و پس از حادثه فهمیده باشد، احتیاط واجب آن است که آن را بخواند.

رساله نماز و روزه، م 672

.....
5. امام خمینی (ره): در نماز آیات مکلف می تواند به قصد سوره قل هو الله احد، «بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ» بگوید و به رکوع رود.

(توضیح المسائل، م 1508)

آیت الله العظمی خامنه ای:

بنابر احتیاط واجب «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» را نمی توان یک قسمت از سوره به حساب آورد و با آن رکوع کرد.

رساله نماز و روزه، م 674

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

1. امام خمینی (ره) : کسی که در نماز وسواس دارد و فقط در صورتی که نماز را با جماعت بخواند از وسواس راحت می شود، باید نماز را با جماعت بخواند.

توضیح المسائل، م 1405

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر شخصی در نماز دچار وسواس باشد، واجب نیست نماز را به جماعت بخواند؛ مگر آنکه وسواسش در حدی باشد که نماز را قطع می کند یا تکرار زیاد ذکر، موجب از بین رفتن موالات و باعث بطلان نماز شود.

رساله نماز و روزه، م 697

.....

2. امام خمینی (ره) : اگر امام نمازش را احتیاطاً قضا می کند یا قضای احتیاطی نماز کس دیگر را می خواند، اگرچه برای آن پول نگرفته باشد اقتدای به او اشکال دارد.

عروه الوثقی، الجماعه، م 3

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر امام نماز قضای احتیاطی، یعنی نمازی که قضا شدن آن قطعی نیست را به جا می آورد، چه برای خود باشد یا دیگری، نمی توان به او اقتدا کرد.

رساله نماز و روزه، م 701

.....

3. امام خمینی (ره) : اگر امام یا مأموم بخواند نمازی را که به جماعت خوانده دوباره با جماعت بخواند در صورتی که جماعت دوّم و اشخاص آن غیر از اوّل باشد اشکال ندارد.

عروه الوثقی، فی مستحبات و مکروهات الجماعه، م 19

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که نماز خود را به صورت فرادا خوانده مستحب است آن را به صورت جماعت اعاده کند خواه امام باشد یا مأموم؛ و کسی که به جماعت خوانده اگر مأموم بوده به جماعت خواندن دوباره ی آن خواه امام باشد یا مأموم وجهی ندارد و اگر امام بوده نمیتواند با جماعت دیگر به صورت مأموم نماز را دوباره بخواند ولی میتواند برای جماعت دیگری غیر از جماعت اوّل امامت کند.

(استفتاء، 110)

4. امام خمینی (ره) : مشروعیت جماعت در نماز طواف و نماز احتیاط محل اشکال است.

تحریر الوسیله، الجماعه، م 1

آیت الله العظمی خامنه ای:

جماعت خواندن نماز طواف کعبه صحیح نیست.

جایز نیست نماز یومیّه را به نماز احتیاط (که هنگام شک در رکعات خوانده می شود) اقتدا کرد، همچنین نماز احتیاط را هم نمی توان به نماز یومیّه اقتدا کرد.

رساله نماز و روزه، م 706 و 710

5. امام خمینی (ره) : شرایط امام جماعت عبارت است از: ایمان، حلال زادگی، عقل و بلوغ در صورتی که مأموم بالغ باشد، بلکه برای غیر بالغ نیز امامت اشکال دارد، بلکه جایز نبودن آن خالی از قرب نیست، و مرد بودن در صورتی که مأموم مرد باشد، بلکه بنا بر احتیاط، هر چند هم مأموم زن باشد، و عدالت.

تحریر الوسیله، شرایط امام الجماعه، مقدمه.

آیت الله العظمی خامنه ای:

امام جماعت باید عاقل، عادل، شیعه ی دوازده امامی و حلال زاده و بنا بر احتیاط بالغ باشد، و نماز را صحیح بخواند و اگر مأموم مرد است امام هم مرد باشد.

اگر همه مأمومین زن باشند، جایز است امام جماعت آنان زن باشد.

رساله نماز و روزه، م 711 و 712

6. امام خمینی (ره) : جواز اقتدا به صاحبان عذر مشکل است و احتیاط ترک آن است و این احتیاط ترک نشود، اگرچه امامت صاحب عذر برای مانند خودش خالی از وجه نیست.

(تحریر الوسیله، شرایط امام الجماعه، م5)

آیت الله العظمی خامنه ای:

سؤال: آیا کسی که حجامت کرده و هنوز محلّ حجامت را تطهیر نکرده می تواند به عنوان امام جماعت نماز بخواند؟

پاسخ: ادله بیان استحباب جماعت کافی است برای نفی ما یحتمل شرطیته اومانعیتته. نتیجه آنکه شرط صحت ایتمام بر حسب قاعده اولیه عبارت است از صحت صلاة امام، الا ما خرج بالدلیل. پس در ما نحن—
فیه جماعت صحیح است، البتّه احتیاط خوب است.

(استفتاء، 9)

.....
7. امام خمینی (ره) :

در صحت نماز جماعت اموری شرط است:...

دوم: جایی که امام ایستاده بالاتر از جای مأمومین نباشد، مگر به مقدار کم و احتیاط این است که به مقداری که عرفاً (ولو با مسامحه) نگویند که جای امام بلندتر است، اکتفا شود.

تحریرالوسیله، شرائط الجماعه، الثانی.

آیت الله العظمی خامنه ای:

مکان امام از مکان مأمومین بالاتر نباشد، البتّه اختلاف کم (کمتر از یک وجب) اشکال ندارد.

رساله نماز و روزه، م 717

.....
8. امام خمینی (ره) : احتیاط آن است که بین جای سجدۀ مأموم و جای ایستادن امام یا بین سجدۀ کسی که عقب ایستاده است و جای ایستادن کسی که (در صف) جلو قرار گرفته، بیشتر از یک قدم معمولی، فاصله نباشد.

تحریرالوسیله، شرائط الجماعه، الثالث.

آیت الله العظمی خامنه ای:

احتیاط واجب آن است که فاصله محلّ سجدۀ مأموم و محلّ ایستادن امام، و همچنین محلّ ایستادن صف جلو با محلّ سجدۀ صف بعد بیشتر از یک گام بلند (حدود یک متر) نباشد.

رساله نماز و روزه، م 720

.....
9. امام خمینی (ره) : اگر بین کسانی که در یک صف ایستاده اند بچه ممیّز یعنی بچه ای که خوب و بد را می فهمد فاصله شود، چنانچه ندانند نماز او باطل است، می توانند اقتدا کنند.

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر واسطه اتصال در جماعت، کودک نابالغ باشد، چنانچه بدانند نماز او صحیح است، می توانند اقتدا کنند و به جماعت نماز بخوانند.

رساله نماز و روزه، م 723

.....
امام خمینی (ره) : اگر نماز افراد صف جلو تمام شود، ادامه اقتدای کسی که در صف بعد است اشکال دارد، اگرچه آن افراد فوراً به نماز جماعت برگردند؛ بنابراین احتیاط به اینکه به نماز فرادا عدول کنند ترک نشود. (تحریرالوسیله، شرائط الجماعه، م 7)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر نماز همه کسانی که در صف جلو هستند تمام شود یا همه نیت فرادا کنند، اگر فاصله با صف جلوتر از آنها بیشتر از یک گام بزرگ باشد، نماز آنها فرادا می شود، مگر اینکه افرادی که نمازشان تمام شده بلافاصله دوباره اقتدا کنند.^[1]

(رساله نماز و روزه، م 724 و استفتاء 48)

[1]. منظور این است که باید بعد از تمام شدن نمازشان فوراً اقتدا کنند نه اینکه مثلاً صبر کنند تا امام به رکوع رود و بعد اقتدا کنند.

10. امام خمینی (ره) : اگر نماز افراد صف جلو تمام شود، ادامه اقتدای کسی که در صف بعد است اشکال دارد، اگرچه آن افراد فوراً به نماز احتیاط به اینکه به نماز فرادا عدول کنند ترک نشود. □ برگردند، بنا

تحریرالوسیله، شرایط الجماعه، م 7

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر نماز همه کسانی که در صف جلو هستند تمام شود یا همه نیت فرادا کنند، اگر فاصله با صف جلوتر از آنها بیشتر از یک گام بزرگ باشد، نماز آنها فرادا می شود، مگر اینکه افرادی که نمازشان تمام شده بلافاصله دوباره اقتدا کنند.

رساله نماز و روزه، م 724

.....
11. امام خمینی (ره) : مأموم باید در رکعت اول و دوم نماز ظهر و عصر، حمد و سوره نخواند و مستحب است به جای آن ذکر بگوید.

آیت الله العظمی خامنه ای:

در رکعت اول و دوم نماز ظهر و عصر مأوم بنابر احتیاط واجب، نباید حمد و سوره بخواند و مستحب است به جای آن ذکر بگوید.

رساله نماز و روزه، م 728

.....

12. امام خمینی (ره): مأوم باید غیر از آنچه در نماز خوانده می شود کارهای دیگر آن مانند رکوع و سجود را با امام یا کمی بعد از امام به جا آورد و اگر عمداً پیش از امام یا مدتی بعد از امام انجام دهد، معصیت کرده ولی نمازش صحیح است، اما اگر در دو رکن پشت سر هم از امام جلو یا عقب بیفتد بنا بر احتیاط واجب باید نماز را تمام کند و دوباره بخواند، اگر چه بعید نیست نمازش صحیح باشد و فرادی شود.

توضیح المسائل، م1470

آیت الله العظمی خامنه ای:

مأوم باید افعال نماز را با امام یا کمی دیرتر از امام به جا آورد و اگر عمداً از امام جماعت جلو بیفتد یا مدتی بعد از او انجام دهد، نمازش فرادا می شود.

رساله نماز و روزه، م 733

.....

13. امام خمینی (ره): اگر سهواً پیش از امام به رکوع رود و طوری باشد که اگر برگردد به چیزی از قرائت امام نمی رسد، واجب است سر بردارد و با امام نماز را تمام کند و نمازش صحیح است اگر چه احوط استحبابی در این صورت اعاده نماز است. و اگر سر بردارد تا امام برسد نمازش صحیح است.

العروة الوثقى، احکام الجماعة، م12

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر سهواً پیش از امام جماعت به رکوع رود، باید سر از رکوع بردارد و دوباره همراه با امام به رکوع رود و نماز را با امام جماعت تمام کند و نمازش به جماعت صحیح است و اگر از رکوع برگردد، نمازش به صورت فرادا صحیح است.

رساله نماز و روزه، م 734

امام خمینی (ره) : اگر در رکعت دوم اقتدا کند قنوت و تشهد را با امام می خواند و احتیاط آن است که موقع خواندن تشهد انگشتان دست و سینه پا را به زمین بگذارد و زانوها را بلند کند و باید بعد از تشهد با امام برخیزد و حمد و سوره را بخواند و اگر برای سوره وقت ندارد، حمد را تمام کند و در رکوع یا سجده خود را به امام برساند.

(توضیح المسائل، م 1439)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر مأموم در رکعت دوم اقتدا کند، مستحب است قنوت و تشهد را با امام بخواند و احتیاط واجب آن است که موقع خواندن تشهد، به صورت نیم خیز بنشیند و بعد از تشهد با امام برخیزد و حمد و سوره را بخواند و اگر برای سوره وقت ندارد، فقط حمد را بخواند و در رکوع خود را به امام برساند.

رساله نماز و روزه، م 742

.....
14. امام خمینی (ره) : کسی که می داند اگر سوره را بخواند در رکوع به امام نمیرسد، باید سوره را نخواند، ولی اگر خواند نمازش صحیح است .

توضیح المسائل، م 1439

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر مأموم در رکعت دوم اقتدا کند، مستحب است قنوت و تشهد را با امام بخواند و احتیاط واجب آن است که موقع خواندن تشهد، به صورت نیم خیز بنشیند و بعد از تشهد با امام برخیزد و حمد و سوره را بخواند و اگر برای سوره وقت ندارد، فقط حمد را بخواند و در رکوع خود را به امام برساند.

رساله نماز و روزه، م 746

.....
15. امام خمینی (ره) : کسی که میداند اگر سوره را بخواند در رکوع به امام نمی رسد، باید سوره را نخواند، ولی اگر خواند نمازش صحیح است .

توضیح المسائل، م 1443

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر مأموم بداند چنانچه سوره را بخواند در رکوع به امام نمی رسد، باید سوره را نخواند و چنانچه آن را بخواند و به رکوع نرسد نمازش فرادا می شود.

رساله نماز و روزه، م 748

16. امام خمینی (ره) : اگر بعد از قرائت امام و قبل از رکوع قصد فرادا کند، قرائت بر او واجب نیست، بلکه اگر در اثنای قرائت امام قصد فرادا کند، کافی است که بقیه قرائت را خودش بخواند، اگرچه احتیاط (مستحب) به خصوص در صورت دوّم آن است که قرائت را از ابتدا به قصد قربت و رجا بخواند.

(تحریر الوسیله، صلاه الجماعه، م 8)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر مأوم بعد از اتمام قرائت امام جماعت نیت فرادا کند، لازم نیست قرائت را بخواند؛ اما اگر مأوم در اثنای قرائت قصد انفراد کند، چنانچه بعد از اتمام حمد عدول کند نیاز نیست حمد را بخواند و اگر در اثنای حمد یا سوره، عدول کند احتیاط واجب آن است که آن را از ابتدا به قصد قربت مطلقه (نه به قصد ورود) بخواند.

رساله نماز و روزه، م 752

17. امام خمینی (ره) : مستحب است امام در وسط صف بایستد و اهل علم و کمال و تقوا در صف اوّل بایستند.

(توضیح المسائل، م 1482)

آیت الله العظمی خامنه ای:

بهتر است امام در وسط صف بایستد و اهل علم و کمال و تقوا در صف اوّل بایستند.

رساله نماز و روزه، م 754

امام خمینی (ره) : امامت کسی که نشسته نماز می خواند، برای شخص ایستاده و کسی که دراز کشیده، برای شخص نشسته، جایز نیست. و امامت کسی که نمی تواند قرائت را به خوبی ادا کند؛ به این که حروف را از مخرج آن ها ادا نمی نماید، یا آن را تبدیل به غیر خودش می کند، حتی غلط اعرابی (مثل زیر و زبر) هرچند به جهت توانایی نداشتن از قرائت صحیح باشد، برای کسی که آن را به خوبی ادا می کند جایز نیست. و همچنین است امامت شخص لال برای گویا (کسی که زبانش سالم است)، اگرچه این گویا، قرائت را خوب ادا نمی کند. و کسی که قرائتش در غیر جایی که امام قرائت مأومین را به عهده دارد- مانند دو رکعت آخر- خوب نباشد، برای کسی که قرائتش خوب است، مورد اشکال است و احتیاط ترک نشود.

(تحریر ج 1 شرایط امام جماعت م 4)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر امام جماعت در تلفظ بعضی از اذکار نماز اشتباه کند چنانچه اشتباه وی در غیر قرائت حمد و سوره باشد اقتدا به او مانعی ندارد. (استفتاء، 32)

مسائل اختصاصی در مورد نماز جماعت

1. اتصال آقایان به جماعت توسط بانوان در نماز جماعت، همانند حرم مطهر رضوی و یا نماز جمعه اشکالی ندارد.

(استفتاء، 6)

2. سؤال: اگر امام جماعت نماز قضا بخواند و مأموم نداند که نماز قضای او اصلی است یا احتیاطی، آیا می تواند به او اقتدا کند؟

پاسخ: همین که امام جماعت مسئله دانی خود را در معرض اقتدای دیگران قرار داده است، اقتدای به او جایز است.

(استفتاء، 21)

سؤال: اگر من و دوستم با هم به رکعت سوم امام جماعتی برسیم و هر دو به او اقتدا کنیم، بعد از اتمام رکعت چهارم امام که ما باید دو رکعت باقیمانده خود را فردی ادامه دهیم، اگر این دو رکعت باقیمانده را من به دوستم اقتدا کنم «که او هم مثل من دو رکعت اول نمازش را مأموم بوده» آیا این اقتداء صحیح است؟

پاسخ: صحیح است.

(استفتاء، 22)

اقتداء به امام جماعتی که عدالت او محرز است ولی صحت قرائت وی معلوم نیست اشکالی ندارد. [\(استفتاء، 21\)](#).

اگر در طهارت مولد امام جماعت شک شود، می توان به او اقتدا کرد. (استفتاء، 36)

عدم تبعیت مأموم از امام جماعت تکلیفاً حرام نیست ولی دارای اثر وضعی است و سبب بطلان جماعت او می شود. (استفتاء، 31)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

1. امام خمینی (ره) : خواندن خطبه های نماز جمعه قبل از ظهر به طوری که هنگام تمام شدن خطبه ها ظهر شده باشد جایز است و احتیاط آن است که خطبه ها پس از زوال ایراد شود.

تحریر الوسیله، شرائط صلاه الجمعه، ج ۱، م ۱۰

آیت الله العظمی خامنه ای:

امام جمعه می تواند خطبه های نماز جمعه را قبل از ظهر بیان کند.

رساله نماز و روزه، م 772

2. امام خمینی (ره) : مستحب است در نماز جمعه، قرائت بلند خوانده شود.

تحریر الوسیله، فروع صلاه الجمعه، الخامس

آیت الله العظمی خامنه ای:

بنا بر احتیاط باید قرائت نماز جمعه با صدای بلند خوانده شود.

رساله نماز و روزه، م 774

3. امام خمینی (ره) : احوط بلکه اوجه این است که واجب است حاضرین به خطبه ها گوش کنند، بلکه احتیاط آن است که سکوت کنند و بین خطبه سخن نگویند، اگرچه اقوی آن است که سخن گفتن کراهت دارد؛ اما اگر حرف زدن موجب ترک گوش کردن و از بین رفتن فایده خطبه شود، ترک آن لازم است.

(تحریر الوسیله، فی شرائط صلاه الجمعه، م 14)

آیت الله العظمی خامنه ای:

بنابر احتیاط باید نمازگزاران به خطبه های امام گوش دهند و ساکت باشند و از حرف زدن بپرهیزند.

رساله نماز و روزه، م 779

4. امام خمینی (ره) : در هر یک از دو خطبه حمد خداوند واجب است، و احتیاط (واجب) آن است که پس از آن خدای متعال را ثنا گوید (و مدح کند) و صلوات فرستادن بر پیغمبر (صلی الله علیه وآله وسلم) در خطبه اول بنا بر احتیاط (واجب) و در

تحریر الوسیله، فی شرائط صلاه الجمعه، م 7

آیت الله العظمی خامنه ای:

در خطبه اوّل واجب است خطیب جمعه، حمد و ثنای الهی بگوید و سپس بر پیغمبر (صلی الله علیه وآله) درود بفرستد و مردم را به تقوا سفارش کند و یک سوره کوچک قرآن بخواند. در خطبه دوّم نیز حمد و ثنای الهی را ایراد کند و بر پیغمبر اکرم (صلی الله علیه وآله) درود بفرستد. احتیاط واجب آن است که در خطبه دوّم نیز مردم را به تقوا سفارش کند و سوره کوچکی از قرآن بخواند.

رساله نماز و روزه، م 778

مسأله اختصاصی در مورد نماز جمعه

مسافر نمی تواند امام جمعه باشد.
(استفتاء، 111)

نماز عید فطر و قربان

نماز عید فطر و قربان در زمان حضور امام «علیه السلام» واجب است و باید به جماعت خوانده شود، و در زمان ما که امام «علیه السلام» غایب است مستحبّ می باشد و احتیاط واجب آن است که آن را به جماعت نخوانند، ولی به قصد رجاء مانع ندارد. و چنانچه ولی فقیه یا مأذون از طرف او اقامه جماعت نماید، اشکال ندارد. (تحریر الوسیله، ج 1، القول فی صلاه العیدین، قبل از م 1 و توضیح المسائل، م 1516)

نماز عید را می توان به جماعت به جا آورد هرچند الآن مستحب است. (استفتاء، 13)، صلاه الجماعه، درس: 15

مسائل اختصاصی در مورد نمازهای مستحبی

سوال: گفته اند در نماز جناب جعفر علیه السلام در صورت تعجیل تاخیر تسبیحات به بعد از نماز جایز است. آیا در حال اختیار در فرض خستگی و امثال آن نیز جایز است؟

پاسخ: جایز است. (استفتاء، 22)

در نماز مستحب جلوس بین سجدتین لازم است. (استفتاء، 30)

در نمازهای مستحبی که در حال حرکت خوانده می شود در صورت حرکت پیاده، در حال توقف استقبال شرط است ولی در صورت سوار بودن بر مرکب یا وسیله نقلیه رعایت استقبال در توقف های کوتاه شرط نیست. (استفتاء، 35)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

روزه

شرایط وجوب و صحت روزه

1. امام خمینی (ره) : کسی که یقین یا گمان دارد که روزه برایش ضرر دارد، اگرچه دکتر بگوید ضرر ندارد، باید روزه نگیرد، و اگر روزه بگیرد، صحیح نیست، مگر آنکه به قصد قربت بگیرد و بعد معلوم شود ضرر نداشته.

توضیح المسائل، م 1743)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که می داند روزه برای او ضرر دارد یا احتمال عقلایی می دهد که ضرر داشته باشد (یعنی خوف ضرر دارد) روزه بر او واجب نیست، بلکه در مواردی نیز حرام است، خواه این یقین و ترس از تجربه شخصی حاصل شده باشد یا از گفته پزشک امین و یا از منشأ عقلایی دیگر و اگر روزه بگیرد، صحیح نیست؛ مگر آنکه به قصد قربت گرفته باشد و بعداً معلوم شود که ضرر نداشته است.

رساله نماز و روزه آقا م 792

.....

2. امام خمینی (ره) : برای صحیح بودن روزه مستحبی اضافه بر شرایط گذشته، شرط است که قضای روزه واجب به گردن او نباشد، و رعایت احتیاط که هیچ روزه واجب به گردن او نباشد- روزه کفاره یا غیر آن- ترک نشود، بلکه تعمیم شرط نسبت به همه روزه های واجب (که هیچ روزه واجب به گردنش نباشد) خالی از قوت نیست .

(تحریر، شرائط صحت صوم، م 2)

آیت الله العظمی خامنه ای:

برای صحیح بودن روزه مستحبی لازم است قضای روزه ماه رمضان و همچنین بنا بر احتیاط واجب روزه واجب دیگری بر عهده فرد نباشد.

رساله نماز و روزه، م 796

.....

3. امام خمینی (ره) : اگر مریض پیش از ظهر ماه رمضان خوب شود و از اذان صبح تا آن وقت کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، باید نیت روزه کند و آن روز را روزه بگیرد و چنانچه بعد از ظهر خوب شود، روزه ی آن روز بر او واجب نیست.

(تحریرالوسیلة، الصوم، النیة، م 4)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر مریض در اثنای روز ماه رمضان خوب شود، واجب نیست نیت روزه کند و آن روز را روزه بگیرد ولی اگر پیش از ظهر باشد و کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، احتیاط مستحب آن است که نیت کند و روزه بگیرد و پس از ماه رمضان باید آن

(رساله نماز و روزه، م 795)

4. امام خمینی (ره) : انسان نمی تواند برای ضعف روزه را بخورد، ولی اگر ضعف او به قدری است که معمولاً نمی شود آن را تحمل کرد، خوردن روزه اشکال ندارد.

(تحریر الوسیله، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

سؤال: روزه ی دختران تازه به بلوغ رسیده و نیز افراد ساکن در مناطقی که روز طولانی دارند و امثال آنها چه حکمی دارد؟

پاسخ: اگر وضعیّت مکلف به گونه ای است که به خاطر ضعف جسمانی یا طولانی بودن روز، روزه گرفتن به خودی خود _ حتی با ترک فعالیت و مراعات تغذیه _ سختی فوق العاده داشته باشد، در این صورت بنابر احتیاط روزه بگیرد و وقتی به سختی فوق العاده افتاد، افطار کند و قضای آن را بگیرد. اما اگر حرجی بودن ادامه روزه به دلیل فعالیت مانند اشتغال به کار یا تحصیل و مطالعه باشد، در این صورت بنابر فتوا باید روزه بگیرد و هر گاه به سختی فوق العاده افتاد، افطار کند و قضای آن را بگیرد.

(استفتاء، 8)

مسائل اختصاصی در مورد روزه

1. روزه حرجی باطل است.

(استفتاء، 103)

2. اگر بداند روزه باعث درد قابل توجه، مانند درد سر یا درد چشم می گردد، تکلیفی نسبت به روزه ندارد.

(استفتاء، 1)

3. زن بارداری که زایمان او نزدیک است، اگر می ترسد که روزه برای جنین یا خودش ضرر داشته باشد، روزه بر او واجب نیست و در صورت اول (ضرر برای جنین) باید برای هر روز یک مد طعام، یعنی گندم یا جو و مانند اینها (به عنوان فدیّه) به فقیر بدهد و بعد از ماه رمضان نیز قضای آن را به جا آورد و در صورت دوم که برای خودش ضرر دارد، باید روزه هایی را که نگرفته، قضا نماید و بنا بر احتیاط فدیّه نیز بدهد و در مورد زنی که زایمان او نزدیک نیست، پرداخت فدیّه مبنی بر احتیاط وجوبی است.

(رساله نماز و روزه، م 954)

4. اگر قائل به اثبات اول ماه به حکم حاکم شدیم، در تحقق آن نیاز به الفاظ خاصی نیست؛ بلکه همین که در مقام ابراز نظر گفته شود فردا عید است کفایت می کند.

5. برای آنان که حکم حاکم را قبول دارند ولی چشم مسلح را قبول ندارند، حکم حاکمی که بر مبنای پذیرش چشم مسلح در رؤیت هلال باشد نافذ است.

(استفتا، 106)

6. مسافری که صبح به مقدار مسافت شرعی از وطن خود دور می شود، اگر قبل از ظهر برگشت ولی شک دارد که به اذان ظهر رسیده یا نه، روزه اش صحیح نیست.

(استفتا، 106)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

نیت

1. امام خمینی (ره) : در ماه رمضان، روزه غیر رمضان واقع نمی شود، چه روزه واجب باشد و چه مستحب، چه آن شخص مکلف به روزه ماه رمضان باشد و چه مکلف نباشد، مثل مسافر و مانند آن.

تحریر الوسیله، الصوم، النیه، م3

آیت الله العظمی خامنه ای:

در ماه رمضان نمی توان غیر از روزه رمضان را نیت کرد، مگر در مورد مسافر که نمی تواند روزه رمضان را بگیرد ولی نذر کرده است در سفر روزه مستحبی بگیرد که در این صورت روزه نذر او در ماه رمضان صحیح است. (البته روزه نذر در ماه رمضان، روزه رمضان حساب نمی شود و باید بعداً آن را قضا کند).

رساله نماز و روزه، م 808

.....

-امام خمینی (ره) : هر گاه بداند یک روز روزه بر او واجب است و نداند که از خود او یا نیابت از غیر است، کفایت قصد روزه ای که در ذمه دارد محل اشکال است.

(العروة الوثقی، الصوم، النیه، م5 با حاشیه امام)

آیت الله العظمی خامنه ای:

سوال: آیا می توان روزه را به این طریق نیت کنیم: اگر بر عهده خودم است برای خودم والا برای پدرم باشد و در صورتی که او قضا ندارد برای مادرم باشد؟

پاسخ: اشکال ندارد.

(استفتاء، 112)

.....

2. امام خمینی (ره) : اگر نداند یا فراموش کند که ماه رمضان است و پیش از ظهر متوجه شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، باید نیت کند و روزه او صحیح است و اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام داده باشد، یا بعد از ظهر متوجه شود که ماه رمضان است روزه او باطل می باشد، ولی باید تا مغرب کاری که روزه را باطل می کند انجام ندهد و بعد از رمضان هم آن روزه را قضا نماید.

تحریر الوسیله، الصوم، النیه، م4

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که در ماه رمضان از روی فراموشی یا بی اطلاعی، نیت روزه نکند و در بین روز متوجه شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می کند انجام داده باشد، نمی تواند نیت روزه کند؛ چه قبل از ظهر متوجه شود یا بعد از ظهر؛ اما اگر کاری که روزه را باطل می کند، انجام نداده باشد در صورتی که بعد از ظهر متوجه شود، نیت روزه او صحیح نیست و در هر دو صورت تا مغرب باید از کارهای باطل کننده روزه خودداری کند، و اگر پیش از ظهر متوجه شود، بنابر احتیاط واجب باید نیت روزه کند و بعداً نیز روزه آن روز را قضا کند.

رساله نماز و روزه، م 810

.....

3. امام خمینی (ره): اگر در روزه واجب معین، مانند روزه رمضان تردید کند که روزه را ادامه دهد یا آن را قطع کند، روزه باطل می شود؛ همچنین است اگر تردیدش به خاطر این باشد که چیزی پیش آید و نداند که آن چیز، روزه را باطل می کند یا نه؛ اما قصد قاطع به این معنی که روزه را باطل می کند انجام دهد و نیت قطع روزه است لذا آن را هم مستقلاً قصد کند، بنا بر اقوی روزه اش باطل می شود.

تحریرالوسیله، الصوم، النیه، م ۸

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر در روزه واجب معین بین روز مردّد شود که روزه را ادامه دهد یا نه و یا تصمیم بگیرد یکی از مبطلات روزه را انجام دهد ولی آن را انجام ندهد، بنا بر احتیاط واجب باید روزه را تمام کند و بعداً قضای آن را بگیرد.

رساله نماز و روزه، م 815

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

مبطلات روزه

1. امام خمینی (ره) : احتیاط واجب آن است که روزه دار از استعمال آمپولی که به جای غذا به کار می رود خودداری کند.

توضیح المسائل، م ۱۵۷۶

آیت الله العظمی خامنه ای:

احتیاط واجب آن است که روزه دار از استعمال آمپول های تقویتی و آمپول هایی که به رگ تزریق می شود و همچنین انواع سیرم ها خودداری کند.

رساله نماز و روزه، م 823

.....

2. امام خمینی (ره) : اگر برای خنک شدن به وسیله مضمضه یا غیر آن آب را در دهان کند و بی اختیار داخل حلق شود و همچنین است اگر آب را بی جهت در دهان نماید و بی اختیار فرو رود، قضای روزه واجب است ؛ اما واجب نبودن قضا (در مضمضه) برای هر وضویی بلکه برای مطلق طهارت، خالی از قوت نیست.

تحریرالوسیله، الصوم، ما یترتب علی الافطار، التاسع

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر روزه دار هنگام وضو (که مستحب است قدری آب در دهان بگرداند و مضمضه کند) با اطمینان به فرو نرفتن آب، مضمضه کند و آب بی اختیار فرو رود، در صورتی که این کار برای وضوی نماز واجب باشد، روزه اش صحیح است ولی اگر برای وضوی غیر نماز واجب و یا برای غیر وضو مانند خنک شدن و امثال آن انجام دهد و آب بی اختیار فرو رود، بنابر احتیاط باید قضای آن روز را بگیرد.

رساله نماز و روزه، م 910

.....

3. امام خمینی (ره) : کسی که می خواهد قضای روزه رمضان را بگیرد، هر گاه تا اذان صبح جنب بماند، اگرچه از روی عمد نباشد، روز او باطل است.

(تحریرالوسیله، ما یرجب الامساک عنه، الخامس)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که می خواهد روزه قضا بگیرد اگر عمد¹ تا طلوع فجر غسل جنابت نکند، روزه اش باطل است و اگر سهواً غسل نکند، بنا بر

رساله نماز و روزه، م 824

.....
4. امام خمینی (ره) : اگر جنب در ماه رمضان غسل را فراموش کند و بعد از یک روز یادش بیاید، باید روزه آن روز را قضا نماید.

تحریر الوسیله، ما يجب الامساک عنه، الخامس

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر در ماه رمضان، غسل جنابت را فراموش کند و با حالت جنابت صبح کند، روزه آن روز صحیح است ولی اگر این فراموشی چند روز طول بکشد باید روزه های ایام فراموشی را قضا کند؛ البته نمازها در هر حال باطل است.

رساله نماز و روزه، م 845

.....
5. امام خمینی (ره) : اگر کسی به دلیل جهل به حکم، بر جنابت باقی باشد، چنانچه جاهل مقصر باشد بنا بر اقوی و اگر جاهل قاصر باشد بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل است.

(تحریر الوسیله، الصوم، ما يجب الامساک، برگرفته از م 18)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که شک دارد بقای بر جنابت روزه را باطل می کند یا نه و در حال جنابت روزه بگیرد، بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل است و باید قضای آن را نیز بگیرد؛ ولی اگر یقین دارد که بقای بر جنابت روزه را باطل نمی کند و بر این اساس روزه بگیرد، روزه اش صحیح است، هر چند رعایت احتیاط در قضای روزه نیکو است.

رساله نماز و روزه، م 846

.....
6. امام خمینی (ره) : دروغ بستن به خدا و پیامبر (صلی الله علیه وآله وسلم) و ائمه (علیهم السلام) روزه را باطل می کند و احتیاط واجب آن است که حضرت زهرا (علیها السلام) و سایر پیغمبران و جانشینان آنان هم در این حکم فرقی ندارند.

تحریر الوسیله، الصوم، ما يجب الامساک، السادس

آیت الله العظمی خامنه ای:

دروغ بستن به خدا و پیامبران و معصومین (علیهم السلام) بنا بر احتیاط واجب روزه را باطل می کند، هر چند بعداً توبه کند و

رساله نماز و روزه، م 758

.....
7. امام خمینی (ره) : اگر بخواهد خبری را که نمی داند راست است یا دروغ نقل کند بنابر احتیاط واجب باید از کسی که آن خبر را گفته، یا از کتابی که آن خبر در آن نوشته شده نقل نماید لکن اگر خودش هم خبر بدهد روزه اش باطل نمی شود.

(العروة الوثقی، الصوم، المفطرات، م 24)

آیت الله العظمی خامنه ای:

نقل روایاتی که در کتاب ها آمده است و انسان نمی داند که دروغ است، اشکال ندارد ، هر چند احتیاط مستحب آن است که آنها را با نسبت به آن کتاب، نقل کند.

رساله نماز و روزه، م 858

.....
8. امام خمینی (ره) : اگر چیزی را که می داند دروغ است به آنان نسبت دهد و بعداً بفهمد آن چه را که گفته، راست بوده، روزه اش صحیح است اگر چه بداند دروغ بستن به خدا و پیغمبر روزه را باطل می کند.

(تحریر الوسیله، الصوم، ما يجب الامساک عنه، م 12)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر روزه دار در حالی که می داند دروغ بستن به خداوند متعال و پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله) روزه را باطل می کند، چیزی را که می داند دروغ است به آنان نسبت دهد و بعداً معلوم شود راست بوده، بنابر احتیاط باید روزه را تمام کرده و بعداً قضای آن را هم بگیرد.

رساله نماز و روزه، م 860

.....
9. امام خمینی (ره) : رساندن غبار غلیظ به حلق روزه را باطل می کند.

تحریر الوسیله، الصوم، ما يجب الامساک عنها الثامن.

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

آیت الله العظمی خامنه ای:

بنا بر احتیاط واجب روزه دار باید غبار غلیظ، مانند غباری که از جارو کردن زمین خاکی برمی خیزد را فرو ندهد.

رساله نماز و روزه، م 862

.....

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

قضای روزه

1. امام خمینی (ره) : کسی که قضای روزه رمضان را گرفته، اگر بعد از ظهر عمداً کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، باید به ده فقیر هر کدام یک مُدّ - که تقریباً ده سیر است - طعام بدهد، و اگر نمی تواند باید سه روز روزه بگیرد که بنا بر احتیاط واجب باید پی در پی باشد .

(تحریر الوسیلة، کتاب الکفارت، القول فی اقسامها)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که قضای روزه ماه رمضان را گرفته، اگر بعد از ظهر عمداً روزه خود را باطل کند باید ده فقیر را غذا بدهد و اگر نمی تواند سه روز روزه بگیرد.

رساله نماز و روزه م 921

2. امام خمینی (ره) عذر او ؛ نماید ؛ مثلاً کسی که پیش از ماه رمضان مسافرت کرده و نمی داند پنجم رمضان از [ ] سفر برگشته یا ششم، می تواند پنج روز روزه بگیرد، هر چند احتیاط آن است که مقدار بیشتر را قضا کند.

العروه الوثقی، فی احکام القضا، م 6

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که چند روز از ماه رمضان را به خاطر عذری روزه نگرفته در صورتی که زمان شروع عذر را می داند، مثلاً می داند روز پنجم ماه به سفر رفته ولی نمی داند شب دهم برگشته تا پنج روزه فوت شده باشد یا شب یازدهم برگشته تا شش روزه فوت شده باشد، در این صورت احتیاط واجب آن است که مقدار بیشتر را قضا کند.

رساله نماز و روزه، م 918

3. امام خمینی (ره) : تمام اقسام عمد روزه را باطل می کند، [ ] بدون آنکه فرقی بین عالم به حکم و جاهل به آن باشد ؛ بنا بر اقوی در جاهل مقصّر و بنا بر احتیاط (واجب) در جاهل قاصر. و چنانچه می توانسته مسئله را یاد بگیرد، بنا بر احتیاط واجب کقاره بر او ثابت می شود.

(تحریر الوسیلة، فیما يجب الامساک عنه، م 18)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر به دلیل بی اطلاعی از حکم شرعی، کاری را انجام دهد که روزه را باطل می کند، روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا کند ولی کفاره واجب نیست.

رساله نماز و روزه، م 880

.....

4. امام خمینی (ره) : مسافرت در ماه رمضان از روی اختیار هر چند برای فرار از روزه باشد جایز است، لیکن قبل از آنکه بیست و سه روز از ماه رمضان بگذرد کراهت دارد، مگر آنکه سفر حج یا عمره باشد، یا به خاطر مالی که می ترسد تلف شود، یا برادری که می ترسد به هلاکت برسد سفر کند.

(تحریرالوسیله، شرائط صحة الصوم و وجوبه، م 6)

آیت الله العظمی خامنه ای:

مسافرت در ماه رمضان هر چند برای فرار از روزه باشد، جایز است، البته بهتر است به سفر نرود؛ مگر اینکه سفر برای کار نیکو یا لازمی باشد.

رساله نماز و روزه، م 936

.....

5. امام خمینی (ره) : اگر غیر از روزه رمضان روزه معین دیگری بر انسان واجب باشد بنا بر احتیاط واجب نباید در آن روز مسافرت کند؛ و اگر در سفر باشد باید قصد کند که ده روز در جایی بماند و آن روز را روزه بگیرد؛ ولی اگر نذر کرده باشد روز معینی را روزه بگیرد می تواند در آن روز مسافرت نماید.

(تحریرالوسیله، شرائط صحة الصوم و وجوبه، م 6)

آیت الله العظمی خامنه ای:

رفتن به سفر برای شخصی که روزه معینی بر عهده او می باشد و یا اینکه چند روز قضا دارد و وقت آن ضیق شده است، اشکال ندارد و اگر در سفر لازم نیست مراجعت کند که آن روز یا چند روز را روزه بگیرد؛ چون کسی که در سفر است روزه از او برداشته شده است همانند ماه مبارک و تفاوتی هم بین اقسام روزه نیست.

رساله نماز و روزه، 178

.....

6. امام خمینی (ره) : اگر روزه دار پیش از ظهر مسافرت کند، وقتی به حد ترخیص برسد، باید روزه خود را باطل کند.

(توضیح المسائل، م 1721)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر پیش از ظهر مسافرت کند در صورتی که از شب قبل قصد سفر کرده باشد روزه اش باطل است؛ ولی اگر در روز قصد سفر کرده است، بنا بر احتیاط واجب باید روزه بگیرد و پس از ماه رمضان هم آن را قضا کند.

(رساله نماز و روزه، م 939)

7. امام خمینی (ره): کسی که به واسطه پیروی نمی تواند روزه بگیرد، یا برای او مشقت دارد، روزه بر او واجب نیست، ولی در صورت دوم (مشقت) باید برای هر روز یک مُدّ (که تقریباً ده سیر است) گندم یا جو و مانند اینها به فقیر بدهد. کسی که به واسطه پیروی روزه نگرفته، اگر بعد از ماه رمضان بتواند روزه بگیرد، بنا بر احتیاط واجب باید قضای روزهایی را که نگرفته به جا آورد.

(تحریر الوسیلة، شرائط صحة الصوم، م 8 و 10)

آیت الله العظمی خامنه ای:

پیرمرد و پیرزنی که اصلاً توانایی روزه ندارند روزه بر آنان واجب نیست؛ همچنین اگر گرفتن روزه برایشان مشقت دارد؛ ولی در این صورت باید برای هر روز یک مد غذا (مانند گندم، جو، برنج) به فقیر بدهند و در صورت اول نیز بنا بر احتیاط باید این فدیة را بدهند و در هر صورت چنانچه پس از ماه رمضان بتوانند روزه بگیرند، بنا بر احتیاط مستحب قضای روزه ها را بگیرند.

(رساله نماز و روزه، م 958)

8. امام خمینی (ره): اگر انسان مرضی دارد که زیاد تشنه می شود و نمی تواند تشنگی را تحمل کند، یا برای او مشقت دارد، روزه بر او واجب نیست. ولی در صورت دوم باید برای هر روز یک مدّ گندم یا جو و مانند اینها به فقیر بدهد و چنانچه بعد بتواند روزه بگیرد، بنا بر احتیاط واجب باید روزه هایی را که نگرفته قضا نماید.

(تحریر الوسیلة، شرائط صحة الصوم، م 8)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که بیماری ای دارد که زیاد تشنه می شود و نمی تواند تشنگی را تحمل کند یا تحمل تشنگی برای او مشقت دارد، روزه بر او واجب نیست. البته در صورت دوم (مشقت) باید برای هر روز یک مد طعام به فقیر بپردازد و بنا بر احتیاط واجب در صورت اول نیز این فدیة را بدهد و چنانچه بعد از ماه رمضان بتواند روزه بگیرد، بنا بر احتیاط مستحب قضای روزه ها را بگیرد.

رساله نماز و روزه، م 959

9. امام خمینی (ره) : اگر بعد از تحقیق گمان یا یقین کند که صبح نشده و چیزی بخورد و بعد معلوم شود صبح بوده قضا واجب نیست بلکه اگر بعد از تحقیق شک کند که صبح شده یا نه و کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، بعد معلوم شود صبح ___ بوده، قضا واجب نیست.

(تحریرالوسیلة، القول فی ما یترتب علیه الافطار، م 12)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر در سحر ماه رمضان با تحقیق و علم به اینکه صبح نشده، کاری که روزه را باطل می کند انجام داده باشد و بعد معلوم شود که صبح بوده است، قضای آن روز بر او واجب نیست.

رساله نماز و روزه، م 905

.....

10. امام خمینی (ره) : بر پسر بزرگ واجب است روزه هایی را که از پدرش به هر سببی (به غیر از سرکشی و طغیان) فوت شده است قضا کند ؛ البته اگر عمداً و از روی سرکشی ترک کرده باشد، واجب نبودن قضای آن بر او بعید نیست، لکن احتیاط آن است که در این صورت نیز واجب باشد، بلکه این احتیاط نباید ترک شود. اما انجام قضای روزه های مادر بر پسر بزرگ واجب نیست ؛ هر چند احتیاط این است که آن را انجام دهد.

(تحریرالوسیلة، قضاء صوم شهر رمضان، م ۱۳ و فی صلاة القضاء، م 16)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر پدر و نیز بنابر احتیاط واجب، مادر، روزه های خود را به خاطر عذری غیر از سفر به جا نیاورده باشند و با اینکه می توانستند آن را قضا کنند، قضا نکرده باشند، بر پسر بزرگ واجب است پس از فوت آنها، خودش یا با گرفتن اجیر، قضای آن روزه ها را بگیرد ؛ اما روزه هایی که به دلیل سفر نگرفته اند، بر پسر بزرگ واجب است آن را قضا کند هر چند آنها فرصت و امکان قضا نداشته اند.

روزه هایی را که پدر یا مادر عمداً نگرفته اند، بنابر احتیاط واجب بر پسر بزرگ واجب است.

(رساله نماز و روزه، م 934 و 935)

.....

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

مواردی که قضا و کفاره واجب است

1. امام خمینی (ره): واجب شدن کفاره در فرو بردن سر در آب و اماله کردن بنا بر احتیاط (واجب) و در بقیه مبطلات بنا بر اقوی است، بلکه در دروغ بستن بر آنان نیز وجوب کفاره خالی از قوت نیست. ولی قی کردن بنا بر اقوی باعث کفاره نمی شود و بنا بر احتیاط (واجب) بین عالم و جاهل مقصر فرقی نیست و اما جاهل قاصری که توجه به سؤال کردن هم نداشته، ظاهر آن است که دادن کفاره بر او واجب نیست.

تحریر الوسیله، الصوم، فیما یترتب علی الافطار، م 1

آیت الله العظمی خامنه ای:

هر گاه در ماه مبارک رمضان کارهایی که روزه را باطل می کند از روی عمد و اختیار و بدون عذر شرعی انجام شود، علاوه بر اینکه روزه باطل می شود و قضا دارد، کفاره عمد نیز بر انسان واجب می شود، چه بداند کفاره دارد و چه نداند.

(واجب شدن کفاره در دروغ بستن به خدا و پیامبران و معصومین (علیهم السلام) و رساندن غبار غلیظ به حلق و فرو بردن سر در آب بنا بر احتیاط واجب است.)

رساله نماز و روزه، م 879

2. امام خمینی (ره): اگر نمی تواند هیچ یک از سه کفاره عمد را انجام دهد، هر چند مدّ که می تواند به فقرا طعام دهد و اگر نمی تواند طعام بدهد باید استغفار کند، اگرچه مثلاً یک مرتبه بگوید: «استغفر الله»، و احتیاط واجب در فرض اخیر آن است که هر وقت بتواند، کفاره را بدهد.

تحریر الوسیله، الصوم، فیما یترتب علی الافطار، م 11

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر کسی هیچ یک از سه موردی را که برای کفاره عمد مخیر است، نتواند انجام دهد، باید به هر تعداد فقیر که قادر است، غذا بدهد و احتیاط آن است که استغفار هم بکند و اگر به هیچ وجه قادر بر غذا دادن به فقرا نیست، کافی است که استغفار کند، یعنی با دل و زبان بگوید: «استغفر الله» (از خداوند بخشایش می طلبیم) و اگر بعدها توانست روزه بگیرد یا به فقرا غذا دهد، احتیاط مستحب آن است که انجام دهد.

(رساله نماز و روزه، م 893 و 894)

3. امام خمینی (ره): اگر روزه دار در یک روز ماه رمضان چند مرتبه کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، برای همه آنها یک کفاره کافی است.

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر روزه دار در یک روز بیش از یک بار کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، فقط یک کفاره بر او واجب می شود؛ البته اگر با آمیزش جنسی یا استمناء روزه را باطل کند، احتیاط واجب آن است که به عدد دفعات آمیزش جنسی یا استمناء کفاره بدهد.

رساله نماز و روزه، م 896

4. امام خمینی (ره): اگر به چیز حرامی روزه خود را باطل کند، بنا بر احتیاط کفاره جمع بر او واجب می شود و چنانچه هر سه برایش ممکن نباشد، هر کدام آنها که ممکن است باید انجام دهد.

تحریر الوسیله، الصوم، فیما یترتب علی الافطار، م 2

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر کسی با آمیزش جنسی حرام یا خوردنی و نوشیدنی حرام، روزه خود را در ماه رمضان باطل کند، یکی از کفارات سه گانه کافی است، هر چند احتیاط مستحب است که هر سه کفاره (آزاد کردن برده، شصت روز روزه، غذا دادن به شصت فقیر) را عمل کند.

رساله نماز و روزه، م 897

5. امام خمینی (ره): اگر با عذر روزه او فوت شود، ولی آن عذر تا رمضان دیگر ادامه نیابد و عذر دیگری هم عارض نشود و با این حال سستی کند تا رمضان دیگر برسد، باید برای هر روز یک مد طعام بدهد و اگر تصمیم داشته است که بعد از برطرف شدن عذر، قضا کند و در ضیق وقت عذر دیگری اتفاق بیفتد، بنا بر احتیاط (واجب) باید بین کفاره (یک مد طعام) و قضا جمع کند.

(تحریر الوسیله، قضاء صوم شهر رمضان، م 9)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر در ماه رمضان به سبب عذری روزه نگیرد و بعد از رمضان عذر او برطرف شود و با این حال قضای روزه خود را به جا نیاورد تا ماه رمضان آینده فرابرسد، باید علاوه بر قضای روزه برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهد.

رساله نماز و روزه، م 928

6. امام خمینی (ره) : کسی که عمداً روزه خود را باطل کرده، اگر بعد از ظهر مسافرت کند، یا پیش از ظهر برای فرار از کفار سفر نماید، کفاره از او ساقط نمی شود، بلکه اگر قبل از ظهر مسافرتی برای او پیش آمد کند، بنا بر احتیاط کفاره بر او واجب است

(تحریر الوسیلة، الصوم، فیما یترتب علی الافطار، م 5)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که عمداً روزه خود را باطل کرده، اگر در آن روز به سفر رود، کفاره ساقط نمی شود.

(رساله نماز و روزه، م 885)

7. امام خمینی (ره) : هرگاه تشنگی بر روزه دار غلبه کند به گونه ای که از مردن به خاطر تشنگی بترسد، می تواند به مقدار ضرورت و اندازه ای که از مرگ نجات پیدا کند، آب بیاشامد ولی روزه آن روز او باطل می شود و در صورتی که روزه ماه رمضان باشد واجب است بقیه روز را امساک کند، ولی در روزه غیر ماه رمضان - خواه معین خواه غیر معین - امساک واجب نیست هر چند امساک در روزه واجب معین مطابق احتیاط است.

(العروة الوثقی، احکام المفطرات، م 5)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر روزه دار در روزه رمضان به اندازه ای تشنه شود که خوف هلاکت بدهد، جایز است به مقدار ضرورت که از مرگ نجات پیدا کند، آب بیاشامد و بقیه روز را باید امساک کند و بعید نیست روزه اش صحیح باشد. روزه غیر ماه رمضان هم بنا بر احتیاط واجب ملحق به ماه رمضان است.

(استفتا، 7)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

رؤیت هلال

1. امام خمینی (ره) : اوّل ماه به پنج چیز ثابت می شود:

1. با دیدن ماه توسط مکلف ؛

2. شیاعی که باعث علم شود ؛

3. بیّنه شرعی (شهادت دو نفر عادل) ؛

4. گذشتن سی روز از اوّل ماه قبلی ؛

5. حکم حاکم شرع.

تحریرالوسیله، الصوم، طریق ثبوت هلال

آیت الله العظمی خامنه ای:

اوّل ماه به پنج چیز ثابت می شود:

1. دیدن ماه توسط شخص مکلف ؛

2. شهادت دو فرد عادل، در صورتی که جمع زیادی رؤیت هلال را انکار نکنند و گمان اشتباه در آن دو عادل تقویت نشود ؛

3. شهرتی که موجب علم یا اطمینان باشد ؛

4. گذشت سی روز از اوّل ماه قبل ؛

5. حکم حاکم شرع.

رساله نماز و روزه، م 961

2. امام خمینی (ره) : رؤیت هلال با وسایل مستحدثه اعتبار ندارد ؛ پس اگر با بعضی از وسایل بزرگ کننده یا نزدیک آورنده، مانند تلسکوپ ببیند، ولی بدون وسیله، هلال، قابل رؤیت نباشد، حکم به اوّل ماه نمی شود.

تحریرالوسیله، ج ۲، المسائل المستحدثه، مسائل الصلاه و الصوم، م ۱۸

آیت الله العظمی خامنه ای:

برای رؤیت هلال، فرقی بین چشم مسلح و غیر مسلح نیست. پس همان طور که اگر ماه با چشم عادی دیده شود، حکم به اوّل ماه می شود، اگر به وسیله عینک یا دوربین و تلسکوپ هم دیده شود، اوّل ماه ثابت می شود؛ ولی اثبات اوّل ماه با رؤیت تصویر هلال از طریق انعکاس به رایانه که صدق عنوان رؤیت در آن معلوم نیست، محلّ اشکال است.

رساله نماز و روزه، م 963

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

اقسام روزه

2. امام خمینی (ره) : در صورتی که روزه مزاحم حق شوهرش باشد و یا از روزه گرفتن نهی کرده احتیاط واجب آن است زن روزه مستحبی نگیرد.

تحریرالوسیله، اقسام الصوم، المندوب منه

آیت الله العظمی خامنه ای:

برخی از روزه های حرام عبارت است از:

4. روزه مستحب زن در صورت از بین رفتن حق شوهر؛

رساله نماز و روزه، م 976

.....

2. امام خمینی (ره) : برخی از روزه هایی که مستحب مؤکد است:

7. هر پنجشنبه و جمعه.

(تحریرالوسیله، اقسام الصوم، المندوب منه)

آیت الله العظمی خامنه ای:

روزه در تمام روزهای سال (جز روزه های حرام و مکروه) مستحب است؛ ولی روزه بعضی از روزها مستحب مؤکد است؛ از جمله:

8. هر پنجشنبه و جمعه.

رساله نماز و روزه، م 977

.....

3. امام خمینی (ره) : روزه های مکروه عبارت است از:

1. روزه مستحبی مهمان بدون اذن میزبان و همچنین با نهی او که احتیاط ترک روزه است؛

2. کسی که روزه او را برای خواندن دعاهای عرفه و اشتغال به آن ضعیف و بی حال می کند بهتر است روز عرفه را روزه نگیرد.

3. روزه عاشورا؛

4. روزه مستحبی اولاد بدون اذن والدین اگر اسباب اذیت آنان نشود. م رهبری
www

تحریر الوسیله، اقسام الصوم، المکروه منه

آیت الله العظمی خامنه ای:

روزه های مکروه عبارت است از:

روزه مستحب مهمان بدون اذن میزبان یا با نهی او ؛

روزه روز عرفه در صورتی که موجب ضعفی شود که مانع از اعمال عرفه گردد ؛

روزه روز عاشورا ؛

روزه مستحب فرزند بدون اذن پدر و مادر و جد پدری در صورت اذیت نشدن آنان.

رساله نماز و روزه، م 978

.....

مسائل اختصاصی در مورد روزه

روزه ی حرجی باطل است.

(استفتاء، 103)

اگر بدانند روزه باعث درد قابل توجه، مانند درد سر یا درد چشم میگردد، تکلیفی نسبت به روزه ندارد.

(استفتاء، 1)

زن بارداری که زایمان او نزدیک است، اگر میترسد که روزه برای جنین یا خودش ضرر داشته باشد، روزه بر او واجب نیست و در صورت اول (ضرر برای جنین) باید برای هر روز یک مد طعام، یعنی گندم یا جو و مانند اینها (به عنوان فدیة) به فقیر بدهد و بعد از ماه رمضان نیز قضای آن را به جا آورد و در صورت دوم که برای خودش ضرر دارد، باید روزه هایی را که نگرفته، قضا نماید و بنا بر احتیاط فدیة نیز بدهد و در مورد زنی که زایمان او نزدیک نیست، پرداخت فدیة مبنی بر احتیاط وجوبی است.

(رساله ی نماز و روزه، م 954)

اگر قائل به اثبات اول ماه به حکم حاکم شدیم، در تحقق آن نیاز به الفاظ خاصی نیست ؛ بلکه همین که در مقام ابراز نظر گفته شود فردا عید است کفایت میکند.

(استفتاء، 106)

برای آنان که حکم حاکم را قبول دارند ولی چشم مسلح را قبول ندارند، حکم حاکمی که بر مبنای پذیرش چشم مسلح در رؤیت

(استفتاء، 106)

مسافری که صبح به مقدار مسافت شرعی از وطن خود دور میشود، اگر قبل از ظهر برگشت ولی شک دارد که به اذان ظهر رسیده یا نه، روزه اش صحیح نیست.

(استفتاء، 106)

اگر کسی از شب قبل تصمیم قطعی داشته فردا را روزه بگیرد ولی فراموش می کند و در آن روز غذا یا آب می خورد بعد یادش می آید، روزه اش صحیح است ولی اگر غافل بوده و نیت نکرده و صرفاً از روزهای قبل بنای بر روزه گرفتن روز خاصی مثل دحوالارض را داشته کفایت نمی کند. (استفتاء، 36)

شخصی در ماه مبارک رمضان به خاطر خوف از ضرر روزه نگرفته و تا ماه رمضان آینده این خوف ادامه پیدا می کند به همین خاطر روزه را قضا نمی کند و کفاره آن را می دهد. لیکن بعداً معلوم می شود روزه برای او ضرر نداشته و او خیال میکرده ضرر دارد، بنابر احتیاط واجب قضا کند. (استفتاء، 56)

کسی که روزه قضا دارد می تواند روزه قضا از جانب دیگری انجام دهد، هرچند تبرعی باشد. (استفتاء، 32)

مراد از حلق ابتدای مری می باشد که اگر چیزی از غذا یا آب به آن برسد روزه باطل می شود. (استفتاء، 36)

سوال: زن شیردهی که شیرش کم است اگر بتواند از شیر خشک یا شیر گاو و امثال آن یا کمک گرفتن از زن شیرده دیگری برای شیر دادن بچه استفاده نماید، آیا لازم است این کار را انجام و روزه های ماه رمضان را بگیرد؟

پاسخ: احتیاط واجب آن است که این کار را انجام دهد و روزه هایش را بگیرد؛ مگر آنکه برای بچه ضرر داشته باشد. (استفتاء، 58)

سوال: با توجه به اینکه حضرتعالی استعمال دخانیات برای روزه دار را بنابر احتیاط جایز نمی دانید و ممکن است یکی از مراجع معظم تقلید آن را جایز بدانند حال اگر در روز ماه مبارک رمضان مشاهده کنیم که کسی سیگار می کشد و احتمال دهیم مقلد آن مرجعی است که جایز می داند آیا نهی از منکر او واجب است؟

پاسخ: مانع از وجوب نهی از منکر نمی شود. (استفتاء، 36)

سوال: پیرمرد یا پیرزنی که مریض هستند و کهولت سن و بیماری هر دو با هم و به صورت جزء العله (نه مستقلاً) در مشقت یا ضرر داشتن روزه مؤثراند. حال وظیفه آن ها عمل به کدام علت است؟ مریضی یا کهولت سن؟

پاسخ: اگر روزه برای آنها ضرر دارد حکم مریض را دارند و اگر ضرر ندارد ولی مستلزم مشقت است حکم شیخ و شیخه را دارد. (استفتاء، 36)

سوال: بنده پارسال به علت بیماری روزه نگرفتم بعد از ماه رمضان خوب شدم اما متأسفانه روزه ها را قضا نکردم. با توجه به اینکه من کفاره تاخیر را چند روز قبل از شروع ماه رمضان پرداخت کردم آیا صحیح است؟

پاسخ: مجزی نیست و باید دوباره پرداخت شود. (استفتاء، 37)

سوال: فرد بیماری که نمی تواند روزه بگیرد و بیماری وی مزمن و ادامه دار است و از صحت و سلامتی خود در آینده کاملاً مأیوس است آیا می تواند پس از ماه مبارک کفاره سی روزه خود را پرداخت نماید یا باید تا آمدن ماه رمضان آینده صبر نماید؟

پاسخ: باید تا آمدن ماه مبارک رمضان آینده صبر کند. (استفتاء، 37)

سوال: برخی مومنین به جای همسر یا فرزند خود و بدون اطلاع آن ها کفاره پرداخت می کنند آیا این نحوه پرداخت صحیح و مجزی است؟

پاسخ: با علم به رضایت آنها صحیح و مجزی است. (استفتاء، 18)

سوال: برخی خیریه ها از مردم پول گرفته و از طرف آن ها آرد یا نان تهیه کرده و به فقرا بابت کفاره پرداخت می کنند ولی اینکه از طرف کدام فرد است هر چند به نحو اجمال، تعیین نمی شود. فقط به طور کلی نیابت از طرف پرداخت کنندگان پول است. آیا صحیح است؟

پاسخ: صحیح است. (استفتاء، 30)

سوال: در مسأله 979 رساله عملیه فرموده اید: "هرگاه کسی روزه مستحبی بگیرد واجب نیست آن را به آخر برساند و هر موقع بخواهد، می تواند روزه خود را افطار کند؛ بلکه اگر مؤمنی او را به غذا دعوت کند شرعاً پسندیده است دعوت را قبول و روزه را افطار کند." حال سؤال این است که اگر دعوت به خوراکی غیر از غذا باشد همین حکم جاری است؟

پاسخ: فرقی میان میان غذا و غیر آن نیست. (استفتاء، 59)

سوال: کسی روزه مستحبی گرفته است، اگر مؤمنی او را به غذا دعوت کند شرعاً پسندیده است دعوت او را قبول کرده و در اثنای روز افطار نماید.» حال در این خصوص دو سوال مطرح است:

الف) آیا در ایام خاصی که روزه گرفتن ثواب ویژه دارد (مثل 27 رجب) اگر روزه دار توسط مؤمنی دعوت به اطعام شود باز هم اجابت دعوت او و افطار مستحب است و موجب درک فضیلت خاص آن روز می شود؟

ب) کسی که می داند هر روز به طور معمول توسط مؤمن دعوت به اطعام می شود، اگر روزه بگیرد و مورد دعوت واقع شود باز هم افطار مستحب است؟

پاسخ: بله؛ اجابت دعوت مؤمن و افطار روزه شرعاً پسندیده است و اگر قصد جدی بر روزه داشته باشد میان صور فوق فرقی نیست. (استفتاء، 60)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

اعتکاف

1. امام خمینی (ره) : در صحت اعتکاف اموری شرط است...پنجم: آنکه اعتکاف در یکی از مساجد چهارگانه (مسجدالحرام، مسجدالتبی (صلی الله علیه وآله) ، مسجد کوفه و مسجد بصره) باشد و در غیر این مساجد محل اشکال است ؛ پس در سایر مساجد جامع بنا بر احتیاط واجب باید به قصد رجا و احتمال مطلوبیت آورده شود اما در غیر مساجد جامع، مانند مسجد قبیله یا بازار جایز نیست.

تحریر الوسیله، شروط الاعتکاف، الخامس.

آیت الله العظمی خامنه ای:

اعتکاف در یکی از مساجد چهارگانه (مسجدالحرام، مسجدالتبی (صلی الله علیه وآله) ، مسجد کوفه و مسجد بصره) دارای فضیلت بیشتر است اما در همه مساجد جامع می توان اعتکاف کرد. در مساجد غیر جامع هم که در آن نماز جماعت بر پا می شود و دارای امام عادل است، اعتکاف به قصد رجا صحیح است.

رساله نماز و روزه، م 994

2. امام خمینی (ره) : اگر معتکف ناچار شود که از مسجد بیرون رود، احتیاط آن است که نزدیک ترین راه را انتخاب کند و به مقدار ضرورت و نیاز اکتفا نماید و در صورت امکان نباید در سایه بنشیند و احتیاط آن است که اصلاً ننشیند مگر اینکه ناچار باشد، بلکه احتیاط مستحب آن است که در سایه راه نرود.

تحریر الوسیله، شروط الاعتکاف، م9

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر برای ضرورت ناچار شود از مسجد بیرون رود، باید از تأخیرهای بی مورد مانند نشستن یا استراحت در زیر سایه و امثال آن اجتناب کند و بیش از مقدار ضرورت بیرون مسجد نماند.

رساله نماز و روزه، م 999

3. امام خمینی (ره) : بر کسی که اعتکاف می کند، چند کار حرام است...از جمله اینکه مباشرت زن ها با جماع و لمس کردن و بوسیدن از روی شهوت، حرام است، بلکه این کارها اعتکاف را باطل می کند.

(تحریر الوسیله، فی احکام الاعتکاف)

آیت الله العظمی خامنه ای:

بر کسی که اعتکاف می کند، چند کار حرام است: از جمله آمیزش جنسی و بنا بر احتیاط لمس و بوسیدن همسر از روی شهوت که علاوه بر حرمت، موجب باطل شدن اعتکاف نیز می شود.

رساله نماز و روزه، م 993

.....

مساله اختصاصی در مورد اعتکاف

1. اگر معتکف به دلیل جهل به مسئله با وجود روزه قضا، روزه مستحبی بگیرد و قبل از ظهر روز اوّل متوجه مسئله شود و نیت روزه قضا کند، اعتکافش صحیح است.

(استفتاء 557)

خمس

1. امام خمینی (ره): نصاب معدن بنا بر احتیاط ۱۰۵ مثقال معمولی نقره یا ۱۵ مثقال معمولی طلاست، یعنی اگر قیمت چیزی را که از معدن بیرون آورده، بعد از کم کردن مخارجی که برای آن کرده به ۱۰۵ مثقال نقره یا ۱۵ مثقال طلا برسد، بنا بر احتیاط واجب باید خمس آن را بدهد.

(تحریر، القول فی ما یجب فیہ الخمس، الثانی: المعدن)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر از معدن چیزی استخراج شود، چنانچه قیمت مواد استخراج شده بعد از کم کردن هزینه های استخراج و تصفیه، به مقدار بهای ۱۵ مثقال طلا باشد، واجب است خمس آن پرداخت شود و اگر ارزش آن کمتر از این مقدار باشد، خمس ندارد.

(جزوه خمس، م ۴)

.....

2. امام خمینی (ره): اگر به واسطه غواصی یعنی فرو رفتن در دریا لؤلؤ و مرجان یا جواهر دیگری که با فرو رفتن در دریا بیرون می آید بیرون آورد، رویبندی باشد یا معدنی - چنانچه بعد از کم کردن مخارجی که برای بیرون آوردن آن کرده، قیمت آن به ۱۸ نخود طلا برسد، باید خمس آن را بدهد، چه در یک دفعه آن را از دریا بیرون آورده باشد یا در چند دفعه، آنچه بیرون آمده از یک جنس باشد یا از چند جنس. اگر در رودخانه های بزرگ مانند دجله و فرات فرو رود و جواهری بیرون آورد، چنانچه در آن رودخانه جواهر عمل می آید، باید خمس آن را بدهد.

(تحریر، القول فی ما یجب فیہ الخمس، الرابع: الغوص و م ۴)

آیت الله العظمی خامنه ای:

در مسئله وجوب خمس جواهری که با غواصی به دست آید فرقی نیست که آنچه از دریا بیرون می آورد از یک نوع باشد یا چند نوع، در یک دفعه باشد یا چند دفعه نزدیک به یکدیگر، و بنا بر احتیاط واجب رودخانه های بزرگ، مانند نیل، فرات یا کارون نیز در حکم دریا است.

(جزوه خمس، م ۹)

.....

3. امام خمینی (ره): هفتم - حلالی که با حرام مخلوط شده ... اگر صاحب آن در ضمن عدد محصورى باشد، احتیاط آن است که از آنان خلاصی پیدا کند (و به نحوی رضایتشان را تحصیل نماید) پس اگر ممکن نباشد، اقوی آن است که (برای تعیین کردن مالک) به قرعه رجوع شود.

(تحریرالوسیلة، القول فی ما یجب فیہ الخمس، السابع)

اگر صاحب مال را در ضمن عدد محصورى بدانند، احتیاط آن است که به نحوی رضایتشان را تحصیل نماید و اگر ممکن نباشد و احتمال تعلق مال به احد الطرفین راجح نباشد، باید بین افراد به طور مساوی تقسیم کند.

(درس خارج مکاسب محرمة، ج 614 و 615)

.....

4. امام خمینی (ره) : هفتم- حلالی که با حرام مخلوط شده ... اگر صاحب آن را نشناسد یا در ضمن عدّه غیر محصورى باشد، احتیاطاً با اذن حاکم، به هر کسی بخواهد صدقه می دهد مادامی که گمان به خصوص شخصی (که او مالک آن باشد) نداشته باشد و گرنه نباید احتیاط را ترک کند که آن را به همان شخص مخصوص صدقه بدهد بشرط آنکه مورد صدقه باشد.

(تحریر الوسیلة، القول فی ما یجب فیہ الخمس، السابغ)

آیت الله العظمی خامنه ای:

در مال مجهول المالک واجب است برای پیدا کردن صاحبش، جستجو کند و در صورت پیدا شدن صاحبش، مال را به او برگرداند و اگر از پیدا کردن او مأیوس شد، از طرف او به فقیر صدقه دهد و احتیاط مستحب آن است که از حاکم شرع اجازه بگیرد.

(درس خارج مکاسب محرمة، ج 588)

.....

5. امام خمینی (ره) : اگر بدانند که مقدار حرام بیشتر از خمس است ولی اندازه آن را ندانند، ظاهر آن است که پرداختن خمس در حلال کردن مال و پاک کردن آن کفایت می کند، الا اینکه احتیاط (مستحب) آن است که علاوه بر دادن خمس، با حاکم شرع نسبت به حرام مصالحه کند به چیزی که با دادن آن یقین به اشتغال ذمه از بین برود، و حکم مجهول المالک را بر آن اجراء نماید ؛ و احتیاط بیشتر از آن این است که مقدار مورد یقین را به حاکم شرع تحویل دهد و نسبت به مشکوک با او مصالحه کند، و حاکم شرع با تطبیق آن بر هر دو مصرف (یعنی مصرف خمس و مجهول المالک) احتیاط کند.

(تحریر الوسیلة، القول فی ما یجب فیہ الخمس، م 28)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر مقدار متعلق به غیر را به طور دقیق نمی داند ولی اجمالاً می داند که بیش از اندازه یک پنجم است، بنابراین احتیاط باید خمس را به اضافه مقداری که یقین می کند بیش از خمس متعلق به غیر است به حاکم شرع بدهد تا در مواردی که هم خمس و هم صدقه محسوب می شود مصرف کند .

(جزوه خمس، م 13)

.....

6. امام خمینی (ره) : چنانچه بعد از آنکه مال مجهول المالك، صدقه داده شد، مالک آن پیدا شود، صدقه دهنده بنا بر احتیاط واجب ضامن است.

(العروة الوثقی، کتاب الخمس، حاشیه م 33)

آیت الله العظمی خامنه ای:

چنانچه بعد از آنکه مال مجهول المالك، صدقه داده شد، مالک آن پیدا شود و به صدقه دادن آن رضایت ندهد، صدقه دهنده ضامن نیست و لازم نیست مثل یا قیمت آن مال را به مالک بدهد.

(درس خارج مکاسب محرمة، ج 596)

.....

7. امام خمینی (ره) : اگر چیزهایی داشته باشد که خمس به آنها تعلق نگرفته یا خمس آنها را داده است و قیمت آنها در بازار بالا رود خمس آن زیاده، بر او واجب نیست در صورتی که آن چیزها عین مال تجارت و سرمایه تجارت نباشند؛ مانند اینکه مقصود او از خرید او ابقای آنها، نگهداری خود آنها و بهره بردن از منافع و نماند آنها باشد؛ و اما اگر مقصود این باشد که با آنها تجارت کند ظاهر آن است که خمس ترقی قیمت آنها پس از تمام شدن سال واجب است به شرط آنکه فروش آنها و گرفتن قیمتشان ممکن باشد؛ و اگر فقط در سال بعد ممکن باشد زیادی قیمت بنا بر اظهار از منافع آن سال می باشد نه سال گذشته.

(تحریر الوسیلة، القول فی ما یجب فیہ الخمس، م 8)

آیت الله العظمی خامنه ای:

ارث و هبه خمس ندارد، هر چند قیمت آن افزایش یافته باشد، مگر اینکه آن را سرمایه کند (یعنی در معرض فروش قرار دهد) که در این صورت، بنا بر احتیاط واجب ارزش افزوده آن پس از فروش، از درآمد سال حساب می شود که در صورت موجود بودن آن در پایان سال خمسی، خمس آن باید داده شود.

اگر چیزی را که مؤونه نیست بدون قصد فروش، از درآمد بین سال خریداری کرده باشد، باید بر اساس ارزش آن در پایان سال، خمس آن را بپردازد و ارزش افزوده آن (ترقی قیمت سوقیه) تا فروخته نشود خمس ندارد و پس از فروش، ترقی قیمت آن پس از کسر مقدار تورّم، جزء درآمد سال فروش است.

(جزوه خمس، م 44، 40 و 53)

.....

8. امام خمینی (ره) : اگر برای مؤونه اش در اوّل سالش، قرض نماید یا بعضی از چیزهای مورد نیازش را به ذمه بخرد یا قبل از پیدا شدن سود قسمتی از سرمایه را در مؤونه اش مصرف نماید جایز است به همان اندازه از سود کم کند.

(تحریر، القول فی ما یجب فیہ الخمس، م 20)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر قبل از به دست آوردن سود، برای هزینه های زندگی قرض کرده باشد یا از پولی که متعلق خمس نیست (مانند ارث) برداشته باشد، بنا بر احتیاط واجب نمی تواند آن هزینه ها را از سود کم کند و باید خمس آن را بپردازد، ولی اگر بعد از حصول سود، از مال غیر متعلق خمس برای مخارج زندگی مصرف کند، در پایان سال به همان مقدار از درآمد کسر می گردد.

(استفتاء 10)

سؤال: اگر بعد از حصول درآمد مالی را که قرض کرده یا نسبه خریده است صرف در مؤونه کند یا چیزی را که مؤونه است به ذمه بخرد و هنگامیکه صرف در مؤونه شده از درآمد قبلی چیزی باقی نمانده باشد و بعد از آن در همان سال درآمد دیگری کسب کند، آیا در پایان سال می تواند آنچه را صرف کرده کسر کند؟

پاسخ: در فرض مرقوم به همان مقدار از درآمد کسر می شود.

(استفتاء، 104)

.....

9. امام خمینی (ره): اگر فرش یا ظرف یا اسب و مانند اینها را _ از چیزهایی که با باقی ماندن عین آنها مورد استفاده قرار می گیرد بخرد، ظاهر آن است که خمس آنها واجب نمی باشد مگر وقتی که از محل حاجت او بیرون رود که در این صورت احتیاطاً خمس آنها واجب است.

(تحریرالوسیله، القول فی ما یجب فیہ الخمس، م16)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر از منفعت کسب پیش از دادن خمس، اثاثیه ای برای منزل بخرد و در بین سال احتیاجش از آن برطرف شود، واجب است که خمس آن را هنگام سال خمسی بدهد، ولی اگر پس از گذشت سال خمسی از مؤونه بودن خارج شود، خمس به آن تعلق نمی گیرد.

سؤال: شخصی مسکن مورد نیاز تهیه نموده و به عللی نمی تواند در آن سکونت کند، و یا مدتی آن را اجاره داده است، سپس از سکونت در آن منصرف می شود و آن را می فروشد، بر فرض که در این مدت، سال خمسی بر آن گذشته باشد، حکم خمس آن چگونه است؟

پاسخ: سکونت شرط نیست و همین که مورد نیاز و در شأن او باشد، مؤونه محسوب می شود و خمس ندارد حتی پس از فروش.

(جزوه خمس، م83 و استفتاء 12)

.....

10. امام خمینی (ره): خمس به عین تعلق می گیرد، ولی مالک مخیر بین اداء از عین و یا از مال دیگر می باشد.

(تحریرالوسیله، القول فی ما یجب فیہ الخمس، م23)

آیت الله العظمی خامنه ای:

تأخیر پرداخت خمس از سال خمسی به سال دیگر جایز نیست و کسی که خمس درآمد خود را سر سال نپردازد این خمس بر عهده او می باشد که باید آن را پرداخت کند و در صورت کاهش ارزش پول، مقدار تنزل نیز باید پرداخت شود و اگر مقدار تنزل معلوم نباشد، باید با حاکم شرع مصالحه شود.

در مواردی که متعلق خمس همانند برنج و گندم مثلی باشد و مکلف سر سال خمسی آن را پرداخت نکند، احتیاط این است که بهای مثل در زمان پرداخت نیز ملاحظه شود و هر کدام کمتر است از مکلف گرفته شود.

(جزوه خمس، م 108 و استفتاء 1)

.....

11. امام خمینی (ره) : اگر خمس به مال شخص غیر بالغ تعلق بگیرد (مثل این که معدن یا حلال مخلوط به حرام باشد) ، بر ولی شرعی او پرداخت آن واجب است، مگر خمس سود حاصل از تجارت با اموال او یا منافع کسبش که پرداخت آن بر ولی واجب نیست، بلکه بنا بر احتیاط در صورتی که سود حاصله باقی بماند ادای خمس آن بر خود طفل بعد از رسیدن به سن تکلیف، واجب است.

(العروة الوثقی، کتاب الخمس، فصل فیما یجب فیہ الخمس، م 84)

آیت الله العظمی خامنه ای:

منافع کسب طفل در صورتی که در بین سال در مؤونه مصرف نشود، خمس به آن تعلق می گیرد و ولی شرعی او می تواند آن را بپردازد و اگر نپردازد بر خود طفل بعد از بلوغ واجب است خمس آن را بدهد.

(استفتاء، 108)

.....

12. امام خمینی (ره) : شخص مجنون اگر عایداتی دارد احتیاط آن است که خمس آن را بدهند.

(استفتائات موجود در صحیفه امام)

آیت الله العظمی خامنه ای:

منافع کسب مجنون در صورتی که در بین سال در مؤونه مصرف نشود، خمس به آن تعلق می گیرد و قیّم شرعی او می تواند آن را بپردازد و اگر نپردازد بر مجنون بعد از هوشیاری و سلامت واجب است که خود، خمس آن را بدهد و در صورت عدم هوشیاری تا زمان فوت بایستی از ترکه او پرداخت شود.

(استفتاء، 108)

.....

13. امام خمینی (ره) : اگر درخت بید و چنار و مانند اینها را بکارد، سالی که موقع فروش آنها است، اگرچه آنها را نفروشد باید خمس آنها را بدهد، ولی اگر مثلاً از شاخه های آن که معمولاً هر سال می برند استفاده ای ببرد و به تنهایی یا با منفعت های

دیگر کسبش از مخارج سال او زیاد بیاید، در آخر هر سال باید خمس آن را بدهد.

(توضیح المسائل، م 1772)

آیت الله العظمی خامنه ای:

محصولات کشاورزی قبل از رسیدن به مرحله ای که مقصود کشاورز است (مثلاً هدف کشاورز از کاشت درخت انگور، برداشت انگور باشد نه غوره)، اگر به نحوی باشد که بر آن صدق ربیع کند (یعنی ارزش مالی داشته باشد) در پایان سال خمسی متعلق خمس است و همینطور است نظایر دیگر این مسأله از قبیل ساختمان نیمه کاره ای که به قصد تکمیل و فروش در حال ساخت است.

(استفتاء، 108)

14. امام خمینی (ره): انسان نمی تواند در مالی که یقین دارد خمسش را نداده اند تصرف کند.

اگر با عین پول خمس نداده جنسی را بخرد، یعنی به فروشنده بگوید این جنس را به این پول می خرم، یا در وقت خریدن قصدش این باشد که از پول خمس نداده عوض آن را بدهد، چنانچه حاکم شرع معامله پنج یک آن را اجازه بدهد، معامله آن مقدار صحیح است.

(توضیح المسائل، م 1795 و 1760)

آیت الله العظمی خامنه ای:

خوردن غذای کسی که اهل خمس نیست اشکال ندارد.

اگر فردی که به اموالش خمس تعلق گرفته ولی خمس آن را نداده است، معامله ای انجام دهد، صحیح است.

(جزوه خمس، م 139 و 141)

.....

15. امام خمینی (ره): احتیاط است _ اگر اقوی نباشد _ که مکلف خمس را به کسی که نفقه او به عهده اش می باشد مخصوصاً زوجه اش، ندهد در صورتی که برای نفقه آنها باشد. اما دادن خمس او به آنها برای غیر نفقه _ از آنچه که به آن احتیاج دارند و تأمین آن بر خمس دهنده واجب نباشد _ اشکالی ندارد.

(تحریر الوسیله، القول فی قسمته و مستحقیه، م 4)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر فردی یکی از اعضای خانواده اش که واجب التفرقه او است، سید و فقیر باشد، نمی تواند خمس خود را به او بپردازد.

(جزوه خمس، م 136)

.....
16. امام خمینی (ره) : اگر پول را چند سال نگاه دارد برای آنکه خانه بخرد، از مؤونه حساب نمی شود و واجب است خمس آن را بپردازد.

(تحریر الوسیلة، القول فیما یجب فیہ الخمس، م 17)

آیت الله العظمی خامنه ای:

مال پس انداز شده از منفعت کسب اگر برای تأمین هزینه های زندگی باشد، سر سال خمسی، خمس دارد مگر اینکه پس انداز برای تهیه لوازم ضروری زندگی و یا تأمین هزینه های لازم باشد که در این صورت اگر بعد از سال خمسی در آینده نزدیک (تا چند روز) در راه های مذکور مصرف شود، خمس ندارد. (1)

(اجوبة الإستفتاءات، س 909)

[1]. آینده نزدیک حسب آنچه می خواهد خریداری شود، عرفاً متفاوت است؛ مثل گوشی همراه یا وسیله نقلیه یا منزل؛ از چهار پنج روز برای اول، دو سه هفته برای دوّم و دو سه ماه برای سوّم ممکن است عرفاً بگویند در شرف خریدن است.

.....
مسائل اختصاصی در مورد خمس

پولی که مستأجر ناچار است برای اجاره خانه به موجر قرض (رهن) دهد، در صورتی که توان پرداخت اجاره کامل را نداشته باشد یا موجر نمی پذیرد، به مقداری که برای اجاره مسکن مطابق شأن، باید طبق قرارداد اجاره به موجر قرض بدهد، خمس تعلق نمی گیرد و احکام مؤونه را دارد.

(استفتا، 101)

پس انداز مقداری پول برای پیشامدهای احتمالی چنانچه با دادن خمس، مقدار باقیمانده کفایت نمی کند و نگرانی شخص برطرف نمی شود خمس ندارد؛ هر چند احتیاط این است که پس از رفع نگرانی (با حصول درآمد جدید) خمس مقداری که مصرف نشده پرداخت شود.

(استفتا، 101)

سؤال: آیا هبه معوضه اعم از اینکه مشروطه باشد یا غیرمشروطه خمس دارد؟

پاسخ: هبه از هر دو نوع اکتساب نیست و خمس ندارد.

(استفتاء، 112)

پرداخت خمس هر چند بدون قصد قربت باشد موجب برائت ذمه مکلف می شود.

(استفتا، 101)

سؤال: آیا پرداخت خمس دیگران بدون اطلاع آنان موجب سقوط ذمه آنان می شود؟

پاسخ: بلی، کفایت می کند.

(استفتاء، 104)

در صورتی که پس از پایان سال خمسی و حصول اولین درآمد در سال جدید، فاصله زمانی واقع شود می تواند مبدأ سال خمسی جدید را از تاریخ حصول اولین درآمد قرار دهد.

(استفتاء، 103)

اگر شخصی پولی را در لای کتابش پیدا کند و دچار تردید شود که آیا از درآمد سال قبل است که باید فوراً خمس آن داده شود و یا از درآمد سال جدید است که تا پایان سال خمسی مهلت دارد صرف در مؤونه کند، جزء درآمد سال جدیدش محسوب می شود.

(استفتاء، 104)

سؤال: با توجه به اینکه خمس به مازاد بر مؤونه تعلق می گیرد، در صورتی که مکلف بداند که تا پایان سال خمسی درآمدش صرف در مؤونه نمی شود آیا پرداخت خمس آن زودتر از پایان سال خمسی واجب است؟

پاسخ: پرداخت خمس آن قبل از پایان سال واجب نیست.

(استفتاء، 104)

صدق فایده بر اجرت حجّی که هنوز آن را انجام نداده و نیز بر اجرت صوم و صلاتی که قرار است در سال بعد انجام دهد معلوم نیست و نمی توان آن را از ارباح سال جاری دانست، پس خمس در آن واجب نیست.

(استفتاء، 13)

سؤال: شخصی به شخص دیگری هدیه ای داده و قصد جدّی نیز داشته و به قصد فرار از خمس نیست؛ بعد از سال خمسی از هبه خود رجوع می کند و آن را پس می گیرد، آیا باید خمس آن را بدهد؟

پاسخ: به مجرد رجوع از هبه باید خمس آن را بدهد.

(استفتاء، 30)

سؤال: اگر در سرمایه ای که با آن امرار معاش می کند شک کند به قدری هست که به آن خمس تعلق بگیرد یا خیر، وظیفه چیست؟

پاسخ: در فرض سوال پرداخت خمس واجب نیست. اساساً معنای الخمس بعد مؤونه این است که فاضل مؤونه بودن محرز شود.

(استفتاء، 107)

اگر برای تجهیز میت از ترکه او هزینه شود، ادای خمس آنچه هزینه شده واجب نیست.

(استفتاء، 52)

سوال: سال خمسی من اول ماه مبارک رمضان است که متأسفانه در آن روز هیچ خمسی پرداخت نکردم و تا عید فطر به تأخیر افتاد. در این فاصله منافی به دست آوردم آیا این منافع جدید مشمول خمس سال قبل می شود؟ به تعبیر دیگر آیا سال خمسی من همان است که از قبل بود (اول ماه رمضان) یا آنکه به وقت اداء خمس (عید فطر) تغییر یافته است؟

پاسخ: در فرض سؤال سال خمسی شما تغییر نکرده و منافع جدید جزء درآمد سال آینده است. (استفتاء، 38)

سوال: اگر کسی چند روز مانده به سال خمسی حقوق بگیرد و با پرداخت خمس، باقیمانده آن کفاف مخارج ماه آینده را نکند آیا خمس این حقوق واجب است؟ در صورت عدم تعلق خمس، اگر حقوق جدید را دریافت کند و از حقوق قبل مقداری مانده باشد. در این فرض پرداخت خمس چه حکمی دارد؟

پاسخ: در هر دو فرض خمس تعلق نمی گیرد. (استفتاء ، 20)

سوال: سهامی که اینجانب از بورس خریداری نموده ام شامل سهام معادن می شود آیا به این سهام به عنوان معدن خمس تعلق میگیرد؟

پاسخ: اینکه سهام معدن حکم معدن را داشته باشد ثابت نیست لذا به عنوان معدن به سهام مذکور خمس تعلق نمی گیرد. (استفتاء ، 18)

سوال: شخصی که هر سال خمسه را محاسبه می کند، بعداً شک می کند خمس فلان درآمد را حساب کرده است یا نه؟ آیا وظیفه دارد خمس آن را بدهد؟ آیا می توان قاعده فراغ را جاری کرد؟

پاسخ: اگر نسبت به پرداخت آن شک دارد باید بپردازد و قاعده فراغ جاری نیست. (استفتاء، 37)

سوال: ما هر روز در منزل پولی را به عنوان صدقه در صندوق کمیته امداد امام خمینی رحمه الله علیه می اندازیم آیا سر سال به این پول ها خمس تعلق می گیرد؟

پاسخ: با توجه به اینکه انداختن پول در صندوق صدقات قبض محسوب نشده و از ملک انسان خارج نمی شود به آن خمس تعلق می گیرد. (استفتاء، 25)

سوال: کسی که خانه قدیمی خود را با درآمد بین سال بازسازی می کند و چند واحد می سازد و خود در یکی از آن واحدها سکونت می کند و بقیه را برای آینده فرزندان خود اختصاص می دهد آیا خمس این واحدها لازم است؟

پاسخ: اگر داشتن آن ها در حدشأن و مورد نیاز باشد خمس ندارد. (استفتاء، 60)

سوال: شخصی برای خرید منزل مسکونی که مؤونه اوست قبل از رسیدن سال خمسی اقدام می کند و حتی برای امضاء قرارداد به بنگاه معاملاتی هم می رود، ولی به دلایلی معامله انجام نمی شود و پول در دست این شخص باقی می ماند. آیا این پول مؤونه محسوب می شود؟

پاسخ: مؤونه محسوب نمی شود. البته میتواند در آینده نزدیک صرف خرید خانه مورد نیاز کند و در این صورت خمس ندارد.

سوال: در مسئله ی خمس، آیا سرمایه و ابزار کار فقط چیزهایی است که مستقیماً باعث ایجاد درآمد می شود یا اینکه شامل موارد غیرمستقیم مانند موارد زیر نیز می شود؟

1. وسایلی که با آن کسب درآمد نمی شود ولی جهت تسهیل در رفت و آمد به محل کار است. مانند موتوری که صرفاً جهت رفتن به محل کار استفاده می شود.

2. چیزهایی که در محل کار جنبه تزیینی و زیبایی دارد و سبب جذب مشتری می شود مانند تابلوی عکس، آکواریوم، پوشیدن لباس زیبا و یا اسباب راحتی را برای خود یا مشتری فراهم می کند مانند کولر گازی.

3. مواردی که جهت استفاده شخصی خودش در محل کار است (مانند فلاسک چای شخصی).

پاسخ: تمامی موارد فوق مؤونه محسوب می شود و به آن خمس تعلق نمی گیرد. (استفتاء، 35)

سوال: در مواردی که اجاره به خاطر ملازمت با فعل حرام باطل است (مثل استیجار حائض برای جارو کردن مسجد) اگر اجیر کار را انجام دهد با توجه به اینکه نفس فعل مباح است آیا مستحق اجرت المثل خواهد بود؟ آیا به پولی که در این راه هزینه می شود خمس تعلق میگیرد؟

پاسخ: هر چند مورد اجاره فی نفسه مباح است ولی از آنجا که ملازم با ارتکاب فعل حرام است منهی عنه شارع است پس نه مستحق اجرت المسمی است و نه مستحق اجرت المثل. پولی که در این راه هزینه می شود مؤونه به حساب نمی آید و به آن خمس تعلق می گیرد. (استفتاء، 35)

سوال: آیا به عین مالی که نذر شرعی شده است صدقه داده شود، خمس تعلق می گیرد؟

پاسخ: در حکم شیء خارج از ملک است و به آن خمس تعلق نمی گیرد. (استفتاء، 82)

سوال: شخصی برای دخترش که در شرف ازدواج است جهیزیه تهیه می کند. ولی به دلایلی مانند فوت دختر یا طلاق و ... مورد استفاده قرار نمی گیرد و الآن نزد پدر است. آیا پدر باید خمس آن را بدهد یا آنکه مؤونه محسوب شده و خمس ندارد؟

پاسخ: صدق مؤونه در این خصوص محل تأمل است، لذا احتیاط در پرداخت خمس است. (استفتاء، 91)

پول دریافتی از بیمه

پولی که طبق قرارداد به عنوان بیمه عمر یا نقص عضو به فرد بیمه گذار پرداخت می کنند درآمد محسوب می شود، لکن پولی که بعد از فوت او به بازماندگان داده می شود، نوعی احسان به آنان است و درآمد کسب نیست و خمس ندارد.

مبالغی که بابت درمان و مانند آن از درآمد پرداخت می شود و بعد مثلاً شرکت بیمه آن را برمی گرداند، درآمد جدید نیست، بلکه برگشت همان پول فرد است که اگر تا سر سال خمسی در مخارج زندگی صرف نشود، متعلق خمس می باشد ولی اگر بعد از گذشت سال خمسی برگردانده شود، باید بلافاصله خمس آن پرداخت شود.

پولی که شرکت های بیمه جهت جبران خسارت به بیمه گذار می پردازند، مانند بیمه بدنه خودرو، آتش سوزی، محصولات کشاورزی، جزء درآمد کسب است و چنانچه تا سر سال خمسی در مخارج زندگی صرف نشود، پرداخت خمس آن واجب است.

بیمه بیکاری و مانند آن که بر اساس قرارداد بین کارفرما و یا شخص دیگری (غیر از دریافت کننده مقرری مزبور) و اداره بیمه،

پرداخت می شود، برای دریافت کننده هدیه بوده و خمس ندارد؛ ولی اگر بر اساس قرارداد بین خود گیرنده و اداره بیمه باشد و یا پرداخت کارفرما بر اساس شرط بین گیرنده و او باشد، متعلق خمس است.

پولی که در حوادث رانندگی، فرد خسارت زننده و یا شرکت بیمه از طرف او، جهت جبران خسارت به فرد خسارت دیده پرداخت می کند (بیمه شخص ثالث)، درآمد کسب نبوده و خمس ندارد.

(استفتاء، 11)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

زکات

1. امام خمینی (ره) : زکات کشمش بنا بر احتیاط وقتی واجب می شود که غوره است.

(تحریر الوسیلة، زکات الغلات، م 3)

آیت الله العظمی خامنه ای:

زکات کشمش، در هنگامی واجب می شود که به آن انگور گفته شود و پیش از آن زکات تعلق نمی گیرد.

(استفتاء 2)

.....

2. امام خمینی (ره) : اگر زکات فطره را به یکی از هشت مصرفی که سابقاً برای زکات مال گفته شد برسانند کافی است، ولی احتیاط مستحب آن است که فقط به فقراى شیعه بدهد.

(تحریر، کتاب الزکاه، القول فی مصرفها)

آیت الله العظمی خامنه ای:

احتیاط واجب آن است که زکات فطره را تنها به فقیران شیعه بپردازند و در سایر مصارف زکات مال مصرف نکنند.

(استفتاء 5)

مسائل اختصاصی در مورد زکات

سوال: از شیعیان افغانستان هستیم و به کشاورزی مشغولیم. هر سال حاکمان اینجا به زور و اجبار از ما زکات می گیرند. آیا این کفایت می کند یا آنکه باید مجدداً خودمان هم زکات بدهیم؟

پاسخ: اگر چاره ای ندارید و به زور از شما می گیرند کفایت می کند. (استفتاء، 36)

پرداخت زکات فطره دیگری بصورت تبرعی مجزی نیست. (استفتاء، 36)

سوال: ما یک خانواده 5 نفری هستیم آیا من که نان آور خانواده هستم می توانم مجموع فطره خانواده را نصف کرده، نیم آن را که دو و نیم صاع می شود به یک فقیر و نیم دیگر را به فقیر دیگر بدهم؟ با توجه به اینکه فطره یکی از اعضای خانواده نصف می شود و علماء فرموده اند به هر فقیر نباید کمتر از یک صاع داده شود آیا عمل فوق صحیح است؟

پاسخ: اگر کمتر از یک صاع به فقیر داده نشود عمل فوق صحیح است. (استفتاء، 36)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

نذر

1. امام خمینی (ره) : نذر زن بدون اجازه شوهرش باطل است.

(توضیح المسائل، م 2654)

آیت الله العظمی خامنه ای:

در صحت نذر زوجه در صورتی که شوهر او غایب باشد، اذن شوهر شرط نیست؛ ولی اگر حضور داشته باشد، احتیاط واجب آن است که از او اذن بگیرد؛ و اگر بدون اذن شوهر نذر کند، نذر او منعقد نمی شود.

(مناسک حج، م 81)

.....

2. امام خمینی (ره) : اگر انسان از روی اختیار به نذر خود عمل نکند باید کفاره بدهد یعنی یک بنده آزاد کند یا به شصت فقیر طعام دهد یا دو ماه پی د پی روزه بگیرد.

(تحریر الوسیله، ج 2، کتاب الایمان والنذور، م. 27 و 28)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کفاره نذر همان کفاره قسم است، یعنی: آزاد کردن یک بنده یا به ده فقیر طعام دادن یا پوشاندن آنها و در صورت عدم تمکن سه روز روزه گرفتن.

(استفتاء، روزه، 66)

.....

3. امام خمینی (ره) : کسی که روزه ی روز معینی را نذر کرده و در آن روز روزه بگیرد ولی نیت نمی کند که روزه نذری باشد، مجزی از روزه نذری نیست.

(العروة الوثقی، الصوم، النیة، م 7)

آیت الله العظمی خامنه ای:

شخصی که نذر کرده روز معینی را روزه بگیرد، اگر نذر خود را فراموش کند ولی آن روز را به غیر نیت نذر روزه بگیرد، عمل به نذر تحقق یافته است.

(استفتاء، 109)

نذر مانند قسم است در این که اگر به ایجاد عملی از روزه یا نماز یا صدقه یا غیر آن، تعلق پیدا کند؛ پس اگر وقتی را برای آن معین کند، متعین می شود، و به ترک آن در آن وقت حنث تحقق پیدا می کند، و کفاره واجب می شود؛ پس اگر روزه باشد قضا آن بنا بر اقوی واجب است. و اگر نماز باشد احتیاطاً آن را قضا می نماید و اما اگر غیر آنها باشد ظاهراً قضا آن واجب نمی باشد. (تحریر الوسيله، کتاب الایمان و النذور، القول فی النذر، م 25)

سوال: کسی که نذر کرده در وقت معینی عمل عبادی انجام دهد مثلاً روز مشخصی را روزه بگیرد، یا در وقت خاصی نماز بخواند. ولی به هر دلیل اعم از عمد، نسیان و ... به این نذر عمل نمی کند، آیا باید آن عمل را قضا کند؟

پاسخ: به جز روزه، اعمال دیگر قضاء ندارد هر چند تخلف عمدی نذر کفاره دارد. (استفتاء، 25)

مساله اختصاصی در مورد نذر

در عقد موقت اذن زوج برای انعقاد نذر علی الظاهر لازم نیست. (استفتاء، 31)

نذورات حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه مثل سهم امام مصرف شود. (استفتاء، 37)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

(موارد تفاوت فتوا در مورد حج تنها مربوط به شرایط استطاعت می باشد)

1. امام خمینی (ره): کسی که نیاز به ازدواج دارد و برای آن پول لازم دارد، در صورتی مستطیع می شود که علاوه بر مخارج حج، مصارف ازدواج را هم داشته باشد.

(مناسک حج، م 18)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که نیاز به ازدواج دارد و ترک ازدواج موجب مشقت یا حرج او شود و بتواند ازدواج کند، زمانی مستطیع می شود که علاوه بر مخارج حج هزینه های ازدواج را نیز داشته باشد.

(مناسک حج، م 43)

2. امام خمینی (ره): اگر غیر مستطیع، مصارف حج را قرض کند، مستطیع نمی شود، هر چند بتواند بعداً به سهولت قرض را اداء کند و اگر با آن حج به جا آورد از حجة الاسلام کفایت نمی کند.

(مناسک حج، م 20)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که هزینه رفتن به حج را در اختیار ندارد، اما می تواند قرض بگیرد و سپس به سادگی قرض خود را اداء کند، واجب نیست که خود را با قرض گرفتن مستطیع کند، اما اگر بگیرد، حج بر او واجب می شود.

(مناسک حج، م 41)

3. امام خمینی (ره): اگر شک کند که مالی که دارد به اندازه استطاعت هست یا نه، احتیاطاً واجب آن است که تحقیق کند، و فرقی نیست در وجوب تحقیق، میان آن که مقدار مال خود یا مقدار مخارج حج را نداند.

(مناسک حج، م 29)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر شک در استطاعت داشته باشد و بخواهد بداند که آیا مستطیع شده یا خیر، ظاهراً واجب است وضعیّت مالی خود را بررسی کند.

(مناسک حج، م 45)

4. امام خمینی (ره) : شرط است در استطاعت رجوع به کفایت ؛ یعنی بعد از برگشت از حج، تجارت یا زراعت یا صنعت یا منفعت ملک مثل باغ و دکان داشته باشد، به طوری که برای زندگانی به شدت و حرج نیفتد و اگر قدرت بر کسب لایق به حالش هم داشته باشد کافی است ؛ و اگر بعد از مراجعت، نیاز به مثل زکات و خمس و سایر وجوه شرعیه داشته باشد کفایت نمی کند ، بنابراین این بر طلاب و اهل علمی که در بازگشت از حج نیاز به شهریه حوزه های علمیه دارند، حج واجب نیست.

(مناسک حج، م 40 و 48)

آیت الله العظمی خامنه ای:

طلاب علوم دینی اگر بعد از مراجعت از حج زندگی آنان با شهریه حوزه های علوم دینی اداره یا تکمیل می شود، کافی است.

(مناسک حج ذیل ، م 55)

5. امام خمینی (ره) : کسی که بعد از استطاعت مالی بدون تأخیر، سعی در رفتن به حج داشته و در قرعه کشی شرکت نموده و از جهت اینکه قرعه به نامش اصابت نکرده نتوانسته به حج برود مستطیع نشده و حج بر او واجب نیست.

(مناسک حج، م 55 و 57)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که هزینه رفتن به حج را دارد و بدون تأخیر برای اعزام، نام نویسی کرده، اما قرعه به نامش در نیامده و نتوانسته در آن سال به حج برود، مستطیع نیست و حج بر او واجب نشده است، اما اگر رفتن به حج در سال های بعد از آن، منوط به نام نویسی و پرداخت مبلغی در همان سال باشد، بنا بر احتیاط واجب باید نسبت به این کار اقدام کند.

(مناسک حج، 69))

6. امام خمینی (ره) : کسی که برای حج نیابتی اجیر شده و بعد در همان سال استطاعت مالی پیدا کرده، چنانچه برای حج در آن سال اجیر شده باشد، باید حج نیابتی را به جا آورد و اگر استطاعت او باقی ماند، حج خودش را در سال بعد انجام دهد.

(مناسک حج، م 56)

آیت الله العظمی خامنه ای:

کسی که استطاعت مالی ندارد، اگر برای نیابت از دیگری اجیر شود و سپس بعد از عقد اجاره به واسطه مالی غیر از مال الاجاره مستطیع شود، باید در آن سال حج را برای خود انجام دهد و اگر عقد اجاره او برای همین سال بوده، اجاره باطل است، و در غیر

(مناسک حج، ذیل م 64)

تکرار عمره مانند تکرار حج مستحب است و در مقدار فاصله بین دو عمره اختلاف فرموده اند و احوط آن است که در کمتر از یک ماه، به قصد رجا به جا آورده شود. (مناسک حج، م 173)

تکرار عمره مانند تکرار حج مستحب است و بین دو عمره فاصله ی معین شرط نیست ؛ ولی بنا بر احتیاط واجب در هر ماه قمری فقط یک عمره برای خود یا به نیابت از دیگری میتواند به جا آورد و اگر برای هر یک از افراد مختلف یک عمره انجام دهد یا یک عمره برای خود و یک عمره برای شخص دیگر انجام دهد احتیاط یاد شده لازم نیست. بنابراین اگر نایب، عمره ی مجدد را به نیابت از دیگری انجام دهد، میتواند برای آن اجرت بگیرد و از عمره ی مفرده منوب عنہ هر چند واجب باشد، کفایت میکند. (مناسک حج، م 435)

مسائل اختصاصی در مورد حج

سوال: خانمی از نظر مالی مستطیع شده اما بچه سه ساله ای دارد که فراق مادر برای بچه بسیار سخت است. بچه شدیداً بهانه مادر میگیرد و گریه میکند و خوف این است که با رفتن مادر به حج بچه از نظر روحی و دوری از مادر به مشکل بخورد یا مریض شود، آیا با این حال مادر باید همین امسال به حج برود یا اینکه می تواند سال بعد برود؟

پاسخ: اگر مشکل به حدی است که این سفر برای خود مادر عسر و حرجی است تأخیر آن تا سال دیگر مانعی ندارد. (استفتاء، 38)

سوال: بعضی از زائرین بیت الله الحرام که ناتوان اند و از سجده بر روی زمین معذور هستند و روی میز سجده می کنند، اگر بخواهند نماز طواف را در مسجد الحرام به جا آورند میزی وجود ندارد که روی آن سجده کنند، آیا این اشخاص فقط می توانند روی صندلی بنشینند، حکم سجده آنها چگونه است؟

پاسخ: باید خم شوند و مهر را روی دست گرفته و بر آن سجده نمایند و این سجده اضطراری محسوب می شود نه ایمایی. (استفتاء، 38)

سوال: در اثناء طواف و بعد از اتمام نصف دچار حدث شدم و برای تجدید طهارت از مسجد الحرام خارج شدم. مجموع رفت و برگشت من حدود 20 الی 25 دقیقه طول کشید آیا موالات بهم خورده است و باید طواف را از سر بگیرم؟ آیا در موالات میان اشخاص پیر و ناتوان که طبیعتاً تجدید طهارت برای آنها نسبت به افراد جوان و توانا مستلزم صرف زمان بیشتری است تفاوت می کند؟ آیا میان اینکه جمعیت فشرده و شلوغ باشد که سبب اتلاف زمان زیادی است با اینکه مکان خلوت باشد فرق است؟

پاسخ: موالات یک امر واقعی و عرفی است بدون آنکه تابع اشخاص و زمانهای متفاوت باشد، لذا تفاوتی میان پیر و جوان و نیز شلوغی و خلوتی و امثال آن نیست و هر کجا شک کنیم که موالات بهم خورده است یا نه اصل این است که موالات بهم نخورده است. (استفتاء، 35)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

1. امام خمینی (ره) : س: نظر کردن به عکس زن اجنبیه در صورتی که او را بشناسد جایز است یا نه؟ و بر فرض عدم جواز، مراد از شناختن چیست؟ همین که بداند _ ولو اسماً _ فلان زن، دختر یا عیال فلان شخص است، کافی است یا چیز دیگری مراد است؟

پاسخ: نظر به عکس زن اجنبیه ای که او را به عنوان زن فلان شخص یا خواهر فلان - مثلاً - بشناسد جایز نیست علی الاحوط.

(استفتائات، ج 8، س 9849)

آیت الله العظمی خامنه ای:

سؤال: طبق نظر مشهور فقهای معاصر، نگاه (بدون قصد لذت) به تصویر بدون حجاب زن نامحرم در صورتی جایز است که صاحب تصویر را نمی شناسد. مقصود از این شناخت در این مورد چیست؟

پاسخ: حرمت نگاه به تصویر زن نامحرم، از لحاظ حرمت عنوان «النظر الی الأجنبيه» ثابت نیست، ولی اگر عناوین دیگری صدق کند مانند عنوان هتک حرمت یا وجود مفسده و امثال آن، طبعاً حکم نگاه، تابع حکم آن عنوان است.

(استفتاء، 28)

2. امام خمینی (ره) : از نگاه و لمس موی جدا شده زن نامحرم بنا بر احتیاط واجب اجتناب شود.

(تحریر الوسیله، کتاب النکاح، م 20 و 21)

آیت الله العظمی خامنه ای:

نگاه و لمس موی جدا شده زن نامحرم ظاهراً اشکال ندارد، هر چند احتیاط مستحب است که لمس نکنند.

(استفتاء، 117)

3. امام خمینی (ره) : احتیاط واجب آن است که مرد لباس زنانه، و زن لباس مردانه نپوشد. ولی اگر با آن نماز بخواند، اشکال ندارد.

(توضیح المسائل، م 846)

آیت الله العظمی خامنه ای:

صرف پوشیدن لباس جنس مخالف، چنانچه صدق عنوان تأنیث یا تذکیر نکند، حرام نیست.

(مکاسب محرّمه، ج 147، ص 10)

مساله اختصاصی در مورد نگاه پوشش

آیت الله العظمی خامنه ای:

1. احوط آن است که مرد یا زن، از زینتی که مخصوص به جنس مخالف است استفاده نکند؛ اگرچه قصد تأیید و تذکیر هم نداشته باشند. مثل مردی که بدون قصد تأیید و فقط به منظور آرایش، زیرابرو بردارد که احوط ترک آن است.

(مکاسب محرمه، ج 147، ص 11)

2. سؤال: آیا جایز است مرد بدون قصد ریبه به داخل بدن اجنبیه نظر کند؟

جواب: جایز است مگر داخل دهان که احوط عدم جواز است. البته آن مقدار از دهان که در مقام مخاطب نمایان است اشکال ندارد.

(استفتاء، 109)

3. نشان دادن عکس یا فیلم بدون حجاب زن محجبه به مرد نامحرم یا گذاشتن آن در صفحه شخصی یا پروفایل در شبکه ها یا پیام رسان های اجتماعی توسط صاحب عکس یا دیگران، بنابر احتیاط واجب جایز نیست.

(استفتاء، 29)

خانمی که به صورت طبیعی چهره یا دست زیبایی دارد و مطمئن است کسانی با لذت به چهره یا دست او نگاه می کنند، واجب نیست چهره و دست خود را بپوشاند، مگر آنکه مصداق تسبیح یا اعانه بر اثم باشد. (استفتاء، 36)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

نکاح

1. امام خمینی (ره) : دختری که به حد بلوغ رسیده و رشیده است یعنی مصلحت خود را تشخیص می دهد اگر بخواهد شوهر کند، چنانچه باکره باشد، باید از پدر یا جد پدری خود اجازه بگیرد.

(توضیح المسائل، م 2376)

آیت الله العظمی خامنه ای:

دختری که بالغ و رشید است، یعنی مصلحت خویش را تشخیص می دهد اگر بکر باشد و بخواهد شوهر کند، چه به طور دائم یا موقت، بنا بر احتیاط واجب باید از پدر یا جد پدری خود اذن بگیرد.

(استفتا، 12)

2. امام خمینی (ره) : آنچه که متعارف شده از اینکه یک ساعت یا دو ساعت عقد انقطاعی بر دختر کوچک شیرخوار یا نزدیک به آن، واقع می سازند و منظورشان از این کار آن است که مادرش بر معقودله محرم بشود خالی از اشکال نمی باشد، اگرچه خالی از قرب هم نمی باشد.

(تحریر الوسیله، کتاب النکاح، القول فی المصاهرة، م 2)

آیت الله العظمی خامنه ای:

صحت عقد موقت نوزاد (بدون در نظر گرفتن مدتی که قابلیت استمتاع پیدا کند) محل اشکال است.

(استفتا، 102)

3. امام خمینی: ذکر مدت در ازدواج موقت شرط است و مقدار مدت _ طولانی باشد یا کوتاه _ با خود آنها است و باید با زمان معین باشد به طوری که از زیاد و کم محفوظ بماند.

(تحریر الوسیله، کتاب النکاح، القول فی النکاح المنقطع، م 9)

آیت الله العظمی خامنه ای:

صحت عقد موقت طولانی مدت مثل 99 ساله که عادتاً احتمال بقای زوجین تا آن مدت وجود ندارد محل اشکال است.

(استفتا، 102)

امام خمینی: ذکر مدت در ازدواج موقت شرط است، پس اگر آن را عمدا یا از روی فراموشی ذکر نکند متعه بودن آن باطل می شود و عقد دائم انعقاد پیدا می کند. (تحریر الوسیله، کتاب النکاح، القول فی النکاح المنقطع، م 9)

آیت الله العظمی خامنه ای:

سوال: اگر مدت را هنگام عقد موقت مشخص کنند ولی موقع اجرای صیغه نکاح یادشان می رود "فی المده المعلومه" را بگویند آیا عقد تبدیل به دائم می شود؟

پاسخ: در تبدیل آن به عقد دائم جانب احتیاط [1] رعایت شود. (استفتاء، 32)

[1]. لازمه احتیاط این است که اگر می خواهند جدا شوند طلاق جاری شود و اگر نمی خواهند جدا شوند عقد خوانده شود.

.....

4. امام خمینی: ازدواج با مجوسیّه بنا بر اقوی حرام است.

(تحریر الوسیله، کتاب النکاح، القول فی الکفر، م 1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

عقد موقت با زنان زرتشتی، اشکال ندارد.

(استفتاء، 2)

.....

مسئله اختصاصی در مورد نکاح

آیت الله العظمی خامنه ای:

سؤال: اگر مرد با وعده ازدواج دائم دختری را راضی به عقد موقت کند تا شناخت بیشتری حاصل شود ولی در مدت محرمیت به او تجاوز و ازاله بکارت کرده و پس از انقضای مدت، او را رها کند، آیا دختر می تواند اجرت المثل مطالبه کند؟

پاسخ: در صورتی که این شرط به صورت شرط در ضمن عقد بوده است واجب است وفا کند و الا با فرض ثبوت فریب باید رضایت دختر را جلب کند و وجوب اجرت المثل معلوم نیست.

(استفتاء 17)

سوال: اگر دختر باکره ای بگوید پدرم به من اجازه ازدواج با تو یا مطلقاً اجازه داده یا بگوید پدر و جد پدری ام مرده است پس نیاز به اجازه ندارم. آیا سخن او حجت است و اگر با اعتنا به حرف دختر عقدی صورت بگیرد آیا این عقد صحیح است؟

پاسخ: در صورتی که اطمینان آور باشد حجت است؛ ولی اگر بگوید شوهر ندارم پذیرفته میشود. (استفتاء، 119)

سوال: زنی مهریه خود را قرائت زیارت عاشورا توسط شوهرش قرار داده (هر روز) ولی شوهرش بعضی روزها فراموش می کند حال وظیفه ی او چیست؟ قضاء زیارت عاشورا یا اجرت المثل آن یا ...؟

پاسخ: نسبت به گذشته تکلیفی (قضا یا اجرت المثل) ندارد ولی شرعاً نباید آن را عمدتاً ترک یا در انجام آن کوتاهی کند. (استفتاء، 120)

سوال: مردی در خواستگاری خود را مجرد معرفی کرده و خانم با همین وصف با او ازدواج می کند بعد معلوم می شود وی دروغ گفته و متأهل است. آیا خانم می تواند به خاطر این دروغ نکاح را فسخ کند؟

پاسخ: نمی تواند فسخ کند زیرا خیار تدلیس شامل اینگونه موارد نمی شود. (استفتاء، 122)

سوال: مجنون و مجنونه ای توسط اولیاء خود به عقد ازدواج یکدیگر در می آیند. با توجه به این که ممکن است بچه دار شوند و نگهداری کردن فرزندان آنها برای آن دو (زوجین) ممکن نیست و برای اطرافیان هم سخت است، آیا برای اولیاء آنها جایز است که یکی از آن دو را عقیم کنند؟

پاسخ: جایز نیست. (استفتاء، 120)

مسائل اختصاصی در مورد طلاق

آیت الله العظمی خامنه ای:

سؤال: اگر شخصی خود را عادل نداند ولی فردی که وکالت در طلاق دارد او را عادل بداند آیا این شخص می تواند خود را شاهد طلاق قرار دهد و یا اینکه واجب است مجلس را ترک کند؟

پاسخ: وجوب ترک مجلس معلوم نیست ولی نمیتوان آثار طلاق صحیح را بر آن مترتب کند.

(استفتاء 557)

.....

آیت الله العظمی خامنه ای:

سؤال: خانمی در عده طلاق خلع، به مدت شش ماه صیغه موقت شوهرش می شود، بعد از این شش ماه عده این خانم به چه صورت است؟

پاسخ: اگر در مدت شش ماه نزدیکی کرده باشند باید عده عقد موقت را نگه دارد و اگر در این مدت نزدیکی نکرده اند، عده ندارد.

(استفتاء 549)

.....

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

معاملات

1. امام خمینر مجسمه باشد حرام است ؛ مانند آنچه که از سنگ ها و فلزات و چوب ها و مانند اینها □ □ درست می شود.

(تحریر، ج 2، مکاسب محرّمه، م12)

آیت الله العظمی خامنه ای:

تصویر، اعمّ از مجسم و غیر مجسم فی نفسه، حرمتی ندارد.

(مکاسب محرّمه، درس 152 و درس 156 و رساله آموزشی جلد 2، گفتار 21)

.....

2. امام خمینی (ره) : جادو کردن و یاد دادن و یاد گرفتن و کسب کردن با آن، حرام می باشد ؛ بلکه «شعبده» به آن ملحق می شود یا قسمی از سحر است و آن عبارت است از اینکه به سبب حرکت سریع، غیر واقع را واقع نشان دهد.

(تحریرالوسیلة، کتاب المکاسب، م16)

آیت الله العظمی خامنه ای:

شعبده (عملی که ناشی از سرعت، خفت، مخاریق و تمرین است و ماهیتاً با سحر متفاوت است) فی نفسه حرام نیست، ولی اگر عنوان محرّمی بر آن منطبق شود، حرام می باشد.

(مکاسب محرّمه، درس 231 و رساله آموزشی، جلد 2، درس 11)

.....

3. امام خمینی (ره) : کسب کردن با تمام انواع اعیان نجس (نجاسات) جایز نیست. و البته در عمومیت داشتن (حکم عدم جواز نسبت به همه نجاسات) اشکال است.

(تحریرالوسیلة، کتاب المکاسب، م1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر عین نجس دارای منفعت حلال باشد و برای همین منفعت مباح هم معامله شود، معامله حلال و صحیح است، ولی اگر دارای منفعت حلال نباشد یا برای منفعت حرام، معامله انجام گیرد، حرام و باطل است.

اگر خوک برای استفاده متعارف (یعنی تغذیه انسان) معامله شود، بنا بر احتیاط واجب معامله باطل بوده و نقل و انتقال صورت نمی گیرد.

(مکاسب محرّمه، درس 60 و 61 و رساله آموزشی، جلد 2، درس 1) www.azmeheri.ir

4. امام خمینی (ره) : چیزی که به حکم شرع، حکم میته دارد، خرید و فروش و معاوضه آن و یا مجانی دادن به انسان دیگر به منظور خوردن، جایز نیست.

(استفتاءات، ج 5، س 6518)

آیت الله العظمی خامنه ای:

فروش و در اختیار قرار دادن مسکرات به دیگران مطلقاً جایز نیست و کسب درآمد از طریق آنها حرام است و در غیر مسکرات فروش و در اختیار قرار دادن خوراکی های حرام به کسی که طبق مذهبش آن را حرام نمی داند، اشکال ندارد؛ البته در مورد گوشت خوک، احتیاط در ترک کسب درآمد از آن است.

(اجوبه الاستفتاءات، س 1091)

5. امام خمینی (ره) : فروش انگور و خرما برای آنکه شراب بسازد، و (فروش) چوب مثلاً، برای اینکه بت یا آلت لهو یا قمار و مانند آن درست کند حرام است، یا به این که بگویند که در حرام بکار رود، و در عقد هم ملتزم به آن گردند؛ و یا هر دو بر آن توافق نمایند و لو به اینکه مشتری به صاحب انگور مثلاً بگوید: «یک من انگور به من بفروش تا شراب بسازم» و او هم بفروشد. و همچنین حرام است اجاره دادن مسکن ها به منظور آنکه شراب در آن فروخته و نگهداری شود، یا بعضی از چیزهای حرام در آن ساخته شود. و اجاره کشتیها یا باربرها جهت حمل شراب و مانند آن - به یکی از دو وجه گذشته - حرام است. کما اینکه بیع و اجاره در مواردی که ذکر شد، حرام می باشد، فاسد هم می باشد؛ پس ثمن و اجرت آن برایش حلال نمی باشد. و همچنین است فروختن انگور و خرما و چوب به کسی که می داند او آنها را شراب و صلیب و بت و آلت قمار و بربط (و آلات لهو) می کند. و امثال اینها. و (همچنین است) اجاره دادن مسکن به کسی که می داند او در آن، آنچه را که ذکر شد درست می کند یا آنها را می فروشد و امثال اینها.

(تحریر، کتاب مکاسب، م 10)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر شیئی که دارای منافع حلال و حرام است، معامله شود و فروشنده هنگام معامله شرط کند که خریدار آن شیء را در منفعت حرام صرف کند، یا قصد فروشنده از معامله استفاده حرام باشد، مثل فروش انگور به شرط تهیه شراب یا به قصد تهیه شراب توسط مشتری، در این صورت معامله حرام است ولی باطل نیست. همچنین اگر فروشنده بداند که خریدار کالا را در حرام به کار میبرد، اگر عرفاً کمک به عمل حرام محسوب شود و یا وظیفه فروشنده نهی از منکر باشد، معامله حرام است.

(مکاسب محرّمه، درس 107، 120 و 121 رساله آموزشی، جلد دوم، درس 4)

6. امام خمینی (ره) : غناء عبارت از کشیدن و برگرداندن صدا با کیفیت خاصی است که طرب آور و مناسب مجالس لهو و

محافل طرب و آلات لهو و ادوات موسیقی باشد. البته گاهی غناء زنان آوازه خوان در عروسی ها استثنا می شود، و آن بعید نیست، و احتیاط ترک نشود که به زفاف عروس و مجلسی که جلوتر یا بعد از آن برای عروسی گرفته می شود، اکتفا شود نه هر مجلسی؛ بلکه احوط این است که مطلقاً اجتناب شود.

(تحریر الوسیلة، کتاب المکاسب، م13)

آیت الله العظمی خامنه ای:

طرب انگیز بودن، ریتم تند داشتن، قصد تفریح، شدت و ضعف تأثیر در لهوی بودن و قصد لهویت، تأثیری در حرمت یا عدم حرمت غناء ندارد، بلکه آنچه موجب حرمت می شود آن است که لهوی مضل باشد.

در حرمت غناء لهوی مضل، فرقی بین مجلس عروسی و غیر آن نیست.

(مکاسب محرّمه، درس 315، 316 و 318 و رساله آموزشی، جلد2، درس 28)

.....

7. امام خمینی (ره): گرفتن اجرت برای چیزی که انجام دادن آن شخصاً بر او واجب است، حرام میباشد؛ بلکه اگرچه واجب کفایی بر او باشد، بنا بر احتیاط در مورد آن.

(تحریر، کتاب المکاسب، م18)

آیت الله العظمی خامنه ای:

گرفتن اجرت بر امور واجب جایز است؛ به این معنا که انسان شخصی را اجیر کند بر انجام کاری که بر او واجب است و به او برای انجام آن، پول بدهد و فرقی نمی کند که واجب تعبدی باشد یا توصلی، عینی باشد یا کفایی، تعیینی باشد یا تخییری.

(مکاسب محرّمه، درس 517)

.....

8. امام خمینی (ره): سؤال: هر گاه کسی، چک موعدی را به مبلغی کمتر از مبلغ قید شده در چک بخرد، چه حکمی دارد؟ و همچنین فروش سفته موعدی به مبلغ کمتر جایز است یا خیر؟

پاسخ: فروش چک یا سفته به شخص ثالث به مبلغ کمتر ربا و حرام است.

(استفتائات، ج10، س11621)

آیت الله العظمی خامنه ای:

فروش چک مدت دار به دیگری به کمتر یا بیشتر از مبلغ مندرج در چک جایز است و اشکال ندارد. آنچه اشکال دارد و جایز نیست این است که مبلغی از کسی قرض بگیرد و در برابر آن چک مدت دار به مبلغ بیشتر از مبلغ قرض به او بدهد. این عمل

قرض ربوی است و حرام است، اگرچه بعید نیست اصل قرض صحیح باشد.

(استفتاء، 23)

9. امام خمینی (ره) : سوال: اگر فردی غیبت فرد دیگر را نموده آیا باید برای توبه کردن از طرف مقابل طلب رضایت نماید یا اینکه تنها استغفار کافی است؟ در صورت مانع بودن شرم و حیا چه باید کرد؟

پاسخ: استغفار کافی است.

(استفتائات، جلد 5، 6760)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر غیبت شونده زنده است و امکان استحلال از او می باشد، باید از او طلب مغفرت و بخشش کند و اگر در قید حیات نیست یا امکان استحلال از او نیست، برایش استغفار نماید.

مکاسب محرمه، ج 372، ص 10)

مساله اختصاصی در مورد معاملات

کسی که عیب او گفته می شود اگر برای مخاطب بکلی ناشناس و مجهول الهویه باشد، این عیب گویی غیبت محسوب نمی شود، ولی اگر مردد میان چند نفر محدود باشد، بنابر احتیاط واجب باید اجتناب شود.

(استفتاء، 28)

سوال: در معامله ای که ثمن و مئمن معلوم است احد المتعاملین با دیگری شرط ضمن عقد می کند که در مدت معلوم اگر فلان اتفاق افتاد (مثلا طلا گران شد) باید این مقدار پول (غیر از ثمن و مئمن) بپردازی آیا این شرط که تحقق آن معلوم نیست سبب غرری شدن معامله می شود؟

پاسخ: این شرط سبب غرری شدن معامله نمی شود و معامله و شرط هر دو صحیح است. (استفتاء، 37)

سوال: با توجه به نظر مبارک که گرفتن مبلغ تورم از مقتض صدق زیادت نمی کند، اگر فردی معادل یک سکه طلا به کسی پول قرض دهد و پس از پایان مدت، قیمت طلا بیش از تورم افزایش یافته باشد خواهشمند است حکم آن را در دو صورت زیر بیان فرمایید:

الف) شرط کند موقع اداء دین معادل قیمت روز سکه را پس دهد.

ب) شرط کند موقع اداء دین به جای پول سکه دهد.

پاسخ: اگر می داند قیمت طلا بیشتر خواهد شد در هر دو صورت مصداق شرط زیادت است و جایز نیست. (استفتاء، 23)

سوال: بنده در معاملاتی به عنوان فروشنده، کالاهای را (گاهی معین و گاهی به صورت کلی) به افرادی فروخته ام که بعدها متوجه شدم کالایی که به خریدار داده ام معیوب بوده؛ البته بنده از معیوب بودن آنها اطلاعی نداشته ام و کسی هم به بنده بابت معیوب بودن کالاها مراجعه نکرده است. وظیفه ام چیست؟ آیا به خریداران بدهکار هستم؟ اگر بدهکار هستم چه مقدار بایستی بدهم و اگر دیگر دسترسی به خریداران ندارم وظیفه ام چیست؟

پاسخ: در هر دو فرض تفاوت قیمت کالای صحیح و معیوب را ضامن هستید. حال اگر به مشتریان دسترسی دارید، تفاوت قیمت را به آنها پرداخت نمایید و الا مبلغ تفاوت را به عنوان رد مظالم به فقرا پرداخت کنید. (استفتاء، 139)

سوال: آیا کار کردن به عنوان کارگر، بنا، کاشی کار، برای تعمیر کلیسا و کنیسه جایز است؟ آیا میان دولت اسلامی و غیر اسلامی در این مسأله فرقی هست؟

پاسخ: در هر دو صورت جایز است. (استفتاء، 23)

سوال: آیا کفار همانطور که مأمور به اصول هستند مأمور به فروع نیز هستند؟ مثلاً آیا فروش انگشتر طلای مردانه به مرد مسیحی حکم فروش آن به مسلمان را دارد؟

پاسخ: کفار همانطور که مأمور به اصول اند مأمور به فروع نیز هستند. این عمل محل اشکال است. (استفتاء، 28)

سوال: اگر احدی از متعاملین به شروط ضمن عقد عمل نکند آیا طرف مقابل هم می تواند بدون فسخ عقد به شروط آن عمل نکند؟

پاسخ: باید به شروط ضمن عقد پایبند باشد. (استفتاء، 60)

سوال: خانمی در خروج از منزل از اجازه شوهر برخوردار است اما مشروط به ترک مسافركشی. در این صورت اگر مسافركشی کند اجرت او حرام است؟

پاسخ: اگرچه کار او محل اشکال است اما اجرت حرام نیست. (استفتاء، 60)

سوال: اینجانب در فروشگاهی خارج از کشور مشغول به کار هستم که در آن مواد غذایی حرام نیز فروخته می شود. من در توزیع، فروش یا تحویل آن خوراکی های حرام هیچ نقشی ندارم و فقط به عنوان صندوق دار پول آن را با مشتری حساب می کنم. مستدعی است بفرمایید حکم کارکردن من در این مکان و گرفتن حقوق و دستمزد چیست؟

پاسخ: در خصوص مسکرات مطلقاً جایز نیست. (استفتاء، 161)

دو حکم تکلیفی غصب در تمام اقسام غصب جریان دارند؛ پس غاصب در آنها گناهکار است و ردّ بر او واجب است. و اما حکم وضعی که عبارت از ضمان است اختصاص دارد به موردی که مغضوب، از اموال - عین یا منفعت - باشد؛ بنابراین، غصب حقوق، ضمان ید ندارد. (تحریر الوسيله، کتاب الغصب، م 4)

غصب

حقوق ضمان ید ندارد. بلی اگر حق دارای مالیت باشد - مانند حق تحجیر - اتلاف آن ضمان آور است. (استفتاء، 33)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

صید و ذباجه

1. امام خمینی (ره) : سوال: آیا ذبح با کاردهای استیل که معلوم نیست آهن است یا نه چگونه است؟

پاسخ: صحیح نیست.

مناسک حج ، ص: 269، س18

آیت الله العظمی خامنه ای:

ابزاری که ذبح با آن انجام می شود، باید از آهن باشد، و استیل (که فولاد مخلوط با ماده ضد زنگ است) در حکم آهن است، اما اگر در مورد آهنی بودن ابزار ذبح تردید دارد، تا زمانی که آهنی بودن آن محرز نشده، ذبح کردن با آن کفایت نمی کند.

مناسک حج، م410

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

1. امام خمینی (ره) : مداوا نمودن به شراب بلکه به هر مسکری به شرطی که علم داشته باشد که مرض قابل معالجه است و علم داشته باشد که ترک معالجه با آن به هلاکت یا به چیزی که نزدیک به آن است منتهی می شود، جایز است.

(تحریر، کتاب الاطعمه و الاشریه، القول فی غیر الحیوان، م 35)

آیت الله العظمی خامنه ای:

معالجه با مسکرات به صورت خوراکی، فقط در صورتی که درمان منحصر در آن باشد، به مقدار ضرورت جایز است. معالجه به صورت تزریقی نیز بنا بر احتیاط واجب همین گونه است.

(استفتاء 303)

.....

2. امام خمینی (ره) : اگر توری را نصب کند یا حصاری در آب بسازد که ماهی شکار کند، اگر در آب بمیرد حرام است.

(تحریر، کتاب الصيد و الذباجه، القول فی الصيد، م 27)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر هنگام صید، ماهی داخل تور صیادی بمیرد هر چند داخل آب باشد حلال است.

(استفتاء 4)

امام خمینی (ره) : خوردن «گل» حرام است و گل، خاک مختلط با آب است در حال تری آن. و همچنین است «مدر» و آن گل خشک است، و خاک، احتیاطاً به آنها ملحق می شود اگر چه عدم الحاق آن خالی از قوت نیست مگر با ضرر رساندن آن. (تحریر الوسيله، کتاب الاطعمه و الاشریه، القول فی غیر الحیوان، م 7)

آیت الله العظمی خامنه ای:

سوال: حکم خوردن خاک چیست؟

پاسخ: بنا بر احتیاط واجب حکم خوردن گل را دارد و حرام است. (استفتاء، 30)

مساله اختصاصی در مورد اطعمه و اشربه

سوال: چیزی که خوردن آن حرام ولی پاک است، مثل صدف و خرچنگ اگر داخل آب جوشانده و بعد دور انداخته شود حکم خوردن آن آب چیست؟

پاسخ: جوشانده یا عصاره یک شیئی حکم همان شیئی را دارد و در فرض سؤال حرام است. (استفتاء، 29)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

لقطه

1. امام خمینی (ره): دادن لقطه به کسی که آن را ادعا می کند واجب نیست، مگر با علم یا بیّنه، اگر چه صفات و علامات را که غالباً مالک بر آنها اطلاع پیدا می کند توصیف نماید در صورتی که موجب قطع به اینکه او مالک است نشود. البته به اکثر فقها نسبت داده شده که اگر موجب گمان بود جایز است که به او داده شود پس اگر تبرّعا به او ردّ نمود جلوگیری نمی شود و اگر خودداری نمود مجبور نمی شود و این اقوی است اگر چه احوط آن است که دادن به او به صورت علم یا بیّنه اکتفا شود.

(تحریر الوسيلة، کتاب اللقطة، القول فی لقطه غیر الحيوان، م 38)

آیت الله العظمی خامنه ای:

مادامی که علم پیدا نکردید - مراد از علم هم همان اطمینان است - به اینکه این مال اوست، یا چیزی که قائم مقام علم است شرعاً مثل بیّنه، نمی توانید این مال را به او بدهید، بلکه وظیفه فحص بر دوش شما ادامه دارد تا وقتی که مالک را پیدا کنید.

(درس خارج مکاسب محرمة، ج 577)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

ارث زوجه

1. امام خمینی (ره) : زن از زمین و قیمت آن ارث نمی برد.

(تحریر الوسیلة، کتاب الموارث، المقصد الثانی فی المیراث بسبب الزوجیة، م5)

آیت الله العظمی خامنه ای:

زوجه خواه دارای فرزند از شوهرش باشد یا نباشد، از قیمت زمین _ خواه زمین خانه یا مغازه یا زمین باغ یا مزرعه باشد _ ارث می برد.

(استفتاء، 4)

مسائل اختصاصی در مورد ارث و وصیت

سوال: اگر متوفی مدیون باشد و وراثت او به خاطر مضیقه شدید مالی به ماترک محتاج باشند آیا با این وجود ادای دین متوفی از ماترک واجب است؟

پاسخ: بلی، در هر صورت باید دین متوفی را قبل از تقسیم ارث از ماترک پرداخت کنند. (استفتاء، 25)

سوال: شخصی وصیت نموده که 500 متر از یک قطعه زمین چند هزار متری را جهت ساخت مسجد اختصاص دهند و باقی آن زمین را فروخته و در ساخت مسجد هزینه کنند. با توجه به اینکه عمل به وصیت سالها به تأخیر افتاده است و در این مدت مساجد دیگری اطراف این زمین ساخته شده آیا جایز است این زمین فروخته شود و مسجد در مکان دیگری بنا شود؟

پاسخ: عمل به وصیت واجب است و مجرد آنچه ذکر شد مجوز تبدیل یا تغییر وصیت نمی شود. (استفتاء، 111)

سوال: آیا عمل به وصایای سلبی متوفی (که در واقع ترک فعل است) واجب است؟ مثلاً وصیت کند برای من سنگ قبر نگذارید ...

پاسخ: عمل به وصایای میت واجب است و تفاوتی میان وصیت ایجابی و سلبی نیست. (استفتاء، 21)

سوال: تعلق حبوه به اکبر اولاد ذکور به چه نحو است؟ آیا مجانی است یا آن که ارزش آن از سهم الارث او کسر می شود؟

پاسخ: از سهم الارث او کسر می گردد. (استفتاء، 18)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

مسائل اختصاصی در مورد دین و قرض

آیت الله العظمی خامنه ای:

1. سؤال: اگر پولی قرض داده شود و شرط شود که قرض گیرنده تورم را هم موقع اداء بدهد چه حکمی دارد؟

پاسخ: جایز است و صدق زیاده نمی کند.

(استفتاء 1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

2. سؤال: اگر چنین شرطی نشود و قرض گیرنده در موعد مقرر دینش را پرداخت کند، آیا بدهکار مکلف به پرداخت تورم است؟

پاسخ: در صورت درخواست طلبکار، باید جبران کند مگر در مواردی که شرط شده باشد _ ولو به نحو ارتکازی _ که همان مبلغ عودت داده شود همانند قرضی که مستأجر به موجر می دهد یا قرض الحسنه ای که بانک ها می پردازند.

(استفتاء 1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

3. سؤال: اگر بدهکار قصد پرداخت بدهی را داشته باشد و امکان دسترسی به بدهکار هم باشد و یا احتمال عقلایی نسبت به پیدا کردنش باشد ولی تحقیق و جستجو از طلبکار هزینه ها یا سختی های نامتعارفی دارد، مثل اینکه باید بدهکار چند شهر را دنبال طلبکار بگردد یا به کشور دیگری سفر کند و یا ده ها فرد یا محیط را مورد بررسی قرار دهد، در این حال:

الف) اگر بدهکار در پرداخت بدهی کوتاهی نکرده آیا انجام این امور بر او واجب است؟ ب) اگر بدهکار در پرداخت بدهی کوتاهی کرده آیا انجام این امور بر او واجب است؟ ج) در هر یک از دو فرض قبل اگر میزان بدهی کم باشد یا این هزینه جستجو بیشتر از میزان بدهی باشد، آیا تحقیق واجب است؟

پاسخ: در صورتی که رساندن مال به طلبکار ممکن باشد باید آن را انجام دهد، مگر در صورت ضرر فاحش یا حرج، و در این صورت دین باقی می ماند و باید خود یا وصی اش (در صورت موت بدهکار) هر گاه رفع حرج یا ضرر شد اداء کنند و هر گاه اداء ناممکن شد از طرف او صدقه بدهند و هر گاه بعد از صدقه، طلبکار در دسترس واقع شد تدارک کنند؛ البته در صورت ظلم و غصب عالم عامد، بدهکار مأخوذ به اشقّ احوال است.

(استفتاء 70)

سوال: فرد بدهکار مبلغی جهت تهیه «مستثنیات دین» در نظر گرفته ولی اگر آن را صرف ادای بدهی خود نماید، تهیه اموال مذکور ممکن نیست، آیا بر وی واجب است آن پول را صرف پرداخت بدهی نماید؟

پاسخ: در حکم مستثنیات دین است. (استفتاء، 32)

سوال: اگر انسان بدهی حال داشته باشد و طلبکارش طلب خویش را از وی مطالبه نماید آیا صدقه دادن به مقدار اندک، برای دفع بلا و افزایش رزق و مانند آن جایز است؟

پاسخ: اگر دین مستغرق باشد جایز نیست. (استفتاء، 32)

سوال: کسی که حق الناس مهمی بر ذمه اوست، اگر نزد صاحب حق برود و بدون آنکه حق تضییع شده را بیان کند از او حلالیت بطلبد و او هم بدون اطلاع از اهمیت طلب خود وی را حلال کند، آیا به این طریق دین از ذمه مدیون برداشته می شود؟

پاسخ: اگر استحلال به طور کلی باشد و صاحب حق توجه به ابعاد وسیع مظلمه نداشته باشد کفایت نمی کند و سبب ابراء دین نمی شود. (استفتاء، 26)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

وقف

1. امام خمینی (ره) : (اگر زمین را به مدت طولانی مثلاً صد سال و بیشتر اجاره کنند به قصد اینکه در آن مسجد احداث کنند) مسجد شدن آن مکان محل تامل است و صرف این قصد در ترتیب آثار مسجد شدن معلوم نیست.

(العروة الوثقی، استئجار الارض لتعمل مسجداً، حاشیه م 2)

آیت الله العظمی خامنه ای:

اگر زمین را به مدت طولانی مثلاً پنجاه سال و بیشتر اجاره کنند و در آن مسجد احداث کنند در این مدت حکم مسجد دارد.

(اجوبة الاستفتاءات، س 2037)

مسائل اختصاصی در مورد وقف

آیت الله العظمی خامنه ای:

1. اگر مکان متحرک و غیر ثابتی مانند وسیله نقلیه به عنوان مسجد وقف شده باشد، بنا بر احتیاط واجب مسجد شرعی بر آن صدق می کند و احکام مسجد بر آن جاری است.

(رساله نماز و روزه، م 127)

آیت الله العظمی خامنه ای:

2. وقف سهام صحیح است و بنابراین راه اندازی صندوق های سرمایه گذاری وقف بلامانع است. و اگر در ضمن عقد وقف، شرط شود که در صورت کاهش قیمت سهام وقفی یا کاهش بازدهی آنها، متولی، آن سهام را فروخته و با پول آنها سهام بهتری خریداری و وقف کند، صحیح است.

(استفتاء وقف سهام)

آیت الله العظمی خامنه ای:

3. به نظر می رسد که بقای مالیت پول توجیه قابل قبولی برای صحت وقف آن است؛ و در این مسئله نیاز به اطلاق نیست؛ زیرا وقف جزو عناوین امضا شده در شرع است و حکم تأسیسی نیست و شک نمی توان داشت که آن کسانی که وقف را تأسیس و

در طول زمان ها اجرا کرده اند هدفشان این بوده که چیز ثابتی را بگذارند که عواید آن صدقه جاریه باشد. بلی ممکن است در آن روزگار چیز ثابت، منحصر در عین بوده است ولی این موجب اختصاص حکم به عین نمی شود؛ چون غرض و هدف معلوم است و شارع مقدس همین را امضا فرموده است.

(استفتاء وقف پول)

.....
آیت الله العظمی خامنه ای:

4. اگر در وقف نامه ای متولی منصوص اکبر اولاد ذکور واقف نسلاً بعد نسل ذکر شده باشد، پس از او آیا فرزند بزرگ ایشان متولی می شود یا برادر ایشان؟

پاسخ: پس از او برادر بزرگ ترش و مادامی که برادران متولی اول زنده هستند، فرزندان او متولی نخواهند شد تا آنکه نسل اول منقضی شود و تولیت به اکبر اولاد ذکور نسل بعدی برسد و برای نسل های بعدی نیز به همین صورت خواهد بود که تا از نسل قبل یک نفر زنده باشد نوبت به نسل بعدی نمی رسد.

(استفتاء، 106)

.....
آیت الله العظمی خامنه ای:

5. سؤال: آیا تبدیل موقوفه انتفاعی غیر قابل استفاده برای مردم به منفعتی و هزینه کردن عواید آن در جهت نیت واقف و یا اقرب به نیت، جایز است یا خیر؟ و در صورت عدم جواز تبدیل به منفعتی، آیا تبدیل اصل موقوفه به انتفاعی دیگر که قابل استفاده برای مردم باشد جایز است یا خیر؟

پاسخ: در مورد امثال حمّام و آب انبار، در فرض مرقوم تبدیل به موقوفه انتفاعی دیگر شود که حتی الامکان اقرب به نظر واقف و انفع به حال مردم باشد و در مواردی که تبدیل آن به انتفاعی مقدور نباشد تبدیل به منفعتی و صرف درآمد آن در جهت وقف بلااشکال است.

(استفتاء، 8)

سوال: ملکی وقف ایتام شده است. حال سؤال این است که ایتام تا چه سنی را شامل می شود؟ آیا شامل بچه هایی که در اوائل سن بلوغ هستند می شود؟

پاسخ: ملاک آن معنایی است که واقف اراده کرده است. و اگر مراد او معلوم نیست حمل بر معنای عرفی می شود یعنی بالاتر از سن بلوغ را هم شامل است. (استفتاء، 36)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

1. امام خمینی (ره) : در صدق صدقه مستحب، در کسی که صدقه به او داده می شود، فقر معتبر نیست.

(تحریر الوسیله، کتاب الوقف، القول فی الصدقه، م 5)

آیت الله العظمی خامنه ای:

مالی که انسان به مسکین و فقیر می دهد، به آن صدقه می گویند. مالی که به غیر فقیر داده می شود، اگرچه با قصد قربت هم باشد، صدقه نمی گویند.

(مکاسب محرمه، درس 591، ص3و4)

مسائل اختصاصی در مورد صدقه

سوال: برخی خیریه ها از مردم پول گرفته و از طرف آن ها آرد یا نان تهیه کرده و به فقرا بابت کفاره پرداخت می کنند ولی اینکه از طرف کدام فرد است هرچند به نحو اجمال، تعیین نمی شود. فقط به طور کلی نیابت از طرف پرداخت کنندگان پول است. آیا صحیح است؟

پاسخ: صحیح است. (استفتاء، 112)

سوال: آیا پولی که در صندوق صدقات منزل جمع کرده ایم را می توانیم با پول های دیگر جابجا کنیم یا آن را به مصارف دیگر برسانیم؟

پاسخ: جایز است. (استفتاء، 25)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

1. امام خمینی (ره) : ظاهر آن است که تغییر جنس مرد به زن به سبب عمل و برعکس آن، حرام نیست.

(تحریر الوسیلة، مسائل مستحدثة، تغییر الجنسیة، م1)

آیت الله العظمی خامنه ای:

تغییر جنسیّت جایز نیست مگر در صورتی که از راه های علمی و عرفی اطمینان آور، ثابت شود که شخص متقاضی تبدیل جنسیّت، متعلق به جنس مخالف است که در این صورت عمل تبدیل جنسیّت او صرف نظر از احکام ثانوی مثل لمس و نگاه به عورت نامحرم _ جایز است. همچنین در صورتی که تعلق او به جنس مخالف ثابت نشود ولی خلاف آن هم ثابت نشود و این شخص در وضعیّت اضطرار شدید روحی قرار داشته باشد، جواز عمل مزبور بعید نیست.

(اجوبة الاستفتاءات، س1279)

2. امام خمینی (ره) : تلقیح با نطفه غیر زوج، جایز نیست.

(تحریر الوسیلة، مسائل مستحدثة (تلقیح) ، م2)

آیت الله العظمی خامنه ای:

تلقیح زن از طریق نطفه مرد اجنبی فی نفسه اشکال ندارد ولی باید از مقدّمات حرام از قبیل نگاه و لمس حرام و غیر آنها اجتناب شود.

(اجوبة الاستفتاءات، س1275)

3. امام خمینی (ره) : سوال: در مورد مادران بیماری که ادامه حاملگی آنها با حیاتشان مغایرت پیدا می کند و سنّ جنین از چهار ماه بیشتر است، لیکن جنین از نظر سنی در وضعیتی است که امکان ادامه حیات وی خارج از رحم مادر وجود ندارد و بعد از مرگ مادر او هم فوت خواهد نمود، آیا می توان به منظور نجات حدّ اقلّ یک نفر؛ (یعنی مادر) به حاملگی خانمه داد؟

پاسخ: باید تا آخرین ساعات امکان حفظ حیات مادر منتظر بمانند، چنانچه در آن هنگام جنین در وضعی باشد که امکان ادامه حیاتش نیست سقط او جهت حفظ حیات مادر مانعی ندارد.

(استفتاءات، ج3، ص286، س19)

آیت الله العظمی خامنه ای:

در آنجائی که جان مادر در خطر باشد اگر قبل از ولوج روح در جنین باشد سقط جنین بدون اشکال است و بعد از ولوج روح در خور تأمل است اگر چه در این خصوص هم جواز سقط بعید نیست؛ البته منظور از خطر در اینجا، خطر مرگ است.

4. امام خمینی (ره) : سوال: استفاده از قرص های جلوگیری از بارداری بعد از نزدیکی چه صورتی دارد؟ آیا در حکم سقط جنین است یا نه؟ چون بعد از اینکه نزدیکی شد، زن این قرص را می خورد تا از انعقاد نطفه جلوگیری شود (و به تعبیر دیگر نطفه را می کشد) آیا این کار از نظر اسلام صحیح و حلال است یا نه؟

پاسخ: اگر یقین به حمل نداشته باشد مانع ندارد.

(استفتاءات ؛ ج 3، ص 283، س 8)

آیت الله العظمی خامنه ای:

سؤال: آیا زنی که احتمال می دهد باردار است، جایز است دارویی مصرف کند که اگر باردار باشد موجب سقط جنین می شود؟

پاسخ: در صورت احتمال بارداری باید از مصرف دارویی که موجب سقط جنین می شود خودداری کند.

(استفتاء، 40)

مسائل اختصاصی در مورد مسائل پزشکی

آیت الله العظمی خامنه ای:

1. سؤال: اگر شخصی مبتلابه مرضی است که امکان مداوا ندارد و استفاده از دارو تنها تأثیر در تأخیر مرگ دارد، آیا استفاده از دارو بر خود بیمار و یا تجویز آن توسط پزشک واجب است؟

پاسخ: به جهت وجوب حفظ حیات، استفاده از دارو بر خود بیمار و تجویز آن بر پزشک واجب است و علی الظاهر فرقی میان مدت زمان کوتاه و بلند در وجوب حفظ حیات نیست مگر آنکه زمان به قدری کوتاه باشد که عرفاً حفظ حیات صدق نکند؛ مانند یک ساعت.

سوال: به متخصصی از قبیل پزشک یا مربی ورزشی مراجعه کرده و دستورالعمل میگیریم آیا اگر عمل به آن دستورالعمل اشتباهی باعث زیان شود، ضامن هستند؟

پاسخ: در فرض مذکور، ضامن هستند. (استفتاء، 30)

دفتر مقام معظم رهبری
www.leader.ir

مساله اختصاصی در مورد مسائل متفرقه

آیت الله العظمی خامنه ای:

سؤال: اگر کسی در نامه یا پیامک ابتدا سلام نموده و بعد مسأله ای پرسیده، آیا جواب دادن به آن واجب است و آیا می توان آن را کوتاه و بدون سلام جواب داد؟

پاسخ: جواب سلام جز در ملاقات حضوری و ما بحکمه مثل تلفن یا مکالمه از ورای مانع، واجب نیست.

(استفتاء، 15)

سؤال: آیا برای استفاده از ملک مشاع در صورتی که احدی از شرکاء از روی لجبازی مانع استفاده بقیه گردد. نه خودش استفاده میکند و نه میفروشد و نه اجاره میدهد و نه به دیگر شرکا اجازه میدهد که استفاده کنند میشود از امور حسبیه یا اختیارات ولی فقیه استفاده کرد؟

پاسخ: این از امور حسبیه نیست بلکه از امور شخصیه و خصوصی است.

(استفتاء، 107)

سؤال: در ملک مشاع هرگاه احدی از شرکاء از روی لجبازی مانع استفاده بقیه گردد، نه خودش استفاده می کند و نه به دیگر شرکاء اجازه استفاده می دهد آیا برای استفاده باز هم نیاز به کسب رضایت وی می باشد؟

پاسخ: سقوط اذن او در این صورت محل اشکال است.

(استفتاء، 110)

سؤال: در بازی هایی مثل فوتبال، برخورد بازیکنان به یکدیگر تقریباً اجتناب ناپذیر است. در بسیاری از این برخوردهای ناخواسته، به بدن آنها آسیب هایی وارد می شود، وقتی بازیکنان با دانستن این مسأله، به این بازی تن می دهند و وارد می شوند، آیا باز هم در صورت برخورد و آسیب دیدن، دیه بر عهده دیگری است؟

پاسخ: در موارد طبیعی و در حد متعارف دیه ندارد لیکن در موارد عمد دیه دارد.

(استفتاء، 110)

سوال: فرموده اید که تصرفات قیم شرعی در اموال محجور و مجنون باید به مصلحت او باشد و عدم مفسده کفایت نمی کند. حال سوال این است که آیا قیم می تواند برای چنین اشخاصی، از اموال آنان صدقات جاریه مثل مسجد و مدرسه و حسینیه بسازد؟ (البته فرض این است که تصرفات قیم، به قدری است که سبب ضرر کلی بر محجور و ورثه نشود).

پاسخ: نسبت به اینگونه تصرفات ولایت ندارد و جایز نیست. (استفتاء، 28)

سوال: آیا کسی که مالیات یا عوارض شهرداری نمی دهد بدهکار است؟

پاسخ: اگر طبق قوانین جمهوری اسلامی باشد بدهکار است. (استفتاء، 31)

سوال: در مجتمع های مسکونی بعضی ساکنین در بخشی از مشاعات تصرفاتی می کنند مثلا در حیاط آنجا ورزش می کنند اگر بعضی دیگر ساکنین راضی نباشند آیا این تصرفات جایز است؟

پاسخ: اگر قانونی در این زمینه باشد یا شرطی وجود داشته باشد که این تصرفات مطابق آن مجاز باشد عدم رضایت دیگران تاثیری ندارد و این تصرفات جایز است؛ ولی در غیر این صورت رضایت همه مالکین شرط است. (استفتاء، 44)

سوال: کسی که در آپارتمان زندگی می کند ولی شارژ نمی دهد آیا بدهکار است؟

پاسخ: اگر آنچه که طبع کار و محل اقتضاء می کند یا موافق شروط ضمن عقد است انجام شود مثل نظافت ساختمان یا هزینه برق راهرو باید هزینه آن را بدهد و اگر ندهد بدهکار است. (استفتاء، 31)

سوال: استنفاذ اموال کفار در کشورهای غیر مسلمان توسط مسلمان چه حکمی دارد؟

پاسخ: مالکیت کفار غیر حربی معتبر و محترم است، لذا تملک اموال آنان باید بر اساس اسباب شرعی باشد والا ملکیت منتقل نمی شود. (استفتاء، 22)

سوال: اگر در یکی از ادارات دولتی یا سازمانهای عمومی در ماههای باقیمانده سال با هدف اتمام بودجه، مخارج زائد و غیر لازمی صورت گیرد از قبیل تعویض و نوسازی وسایل اداری قابل استفاده مثل کامپیوترها، میزها و صندلی ها و یا نقاشی دیوارها و یا برگزاری سمینارها و همایشهای پر هزینه و کم فائده، آیا این کار شرعا جایز است؟ در صورت عدم جواز آیا اینگونه اقدامات شرعا موجب ضمان است؟

پاسخ: در فرض سوال، این کار شرعا جایز نیست و از جهت اتلاف بیت المال موجب ضمان است. (استفتاء، 41)

سوال: کم کاری هایی که در گذشته در کارهای دولتی اتفاق افتاده یا از اموال بیت المال تلف یا اتلاف شده چگونه جبران شود؟

پاسخ: موارد مختلف است. اگر می توانند باید جبران کنند. اگر مطمئن هستند اموال تلف شده مربوط به سازمان خاصی بوده به همان سازمان برگردانند اگر نه به خزانه دولت بدهند. (استفتاء، 37)

سوال: چنانچه اموالی را در سنوات گذشته از اداره تلف کرده ام و امروز میخواهم آن را تسویه کنم آیا باید قیمت آن روز را پرداخت نمایم (یوم التلف) یا قیمت امروز یا اعلی القیم؟

پاسخ: ملاک قیمت یوم التلف است ولی کاهش ارزش پول (تورم) هم باید جبران و محاسبه شود. (استفتاء، 21)

سوال: حکم عدم رعایت نوبت و حق تقدم دیگران در مثل صف نانوائی یا ویزیت دکتر و امثال آن چیست؟ آیا حرام است؟

پاسخ: اگر ظلم در حق دیگران محسوب شود حرام است. (استفتاء، 36)

سوال: با توجه به اینکه در حال حاضر املاک و دارایی های غیر منقول از قبیل زمین، خانه، مغازه و آپارتمان دارای سند مالکیت هستند، اگر شخصی به قصد تملیک دیگری، ملک خود را به نام وی سند بزند. آیا اینگونه سند زدن قبض محسوب می شود؟

پاسخ: موارد مختلف است اگر مثلا مالک همراه با دیگری به دفتر اسناد روند در آنجا ملک را به نام او کند این از مصادیق قبض

سوال: آیا به عنوان پدر و مادر که نگران آینده فرزندان هستیم حق داریم کیف یا وسایل شخصی فرزندان را پنهان از دید او بازرسی و تفتیش کنیم؟ آیا این نظارت و کنترل اختصاص به سن خاصی دارد؟

پاسخ: اگر در راستای تربیت او باشد اشکال ندارد و تا هر سنی می تواند ادامه یابد. (استفتاء، 21)

سوال: اینجانب قبل از بلوغ متأسفانه مرتکب برخی گناهان از جمله حق الناس و مظالم شده ام. می دانم که حق الناس مالی را باید جبران کنم. ولی خواهشمند است من را نسبت به حق الناس غیر مالی راهنمایی فرمایید آیا طلب حلالیت لازم است؟

پاسخ: استحلال در مظالم غیر مالی که قبل از بلوغ اتفاق افتاده لازم نیست مگر مواردی که آثار سوء آن هنوز وجود دارد که بنا بر احتیاط واجب باید استحلال شود. (استفتاء، 26)

سوال: با توجه به شیوع بازی با پاسور بدون برد و باخت، آیا می توان گفت آن هم مثل شطرنج از عنوان آلت قمار خارج شده و بازی با آن جایز است؟ آیا بازی با تخته نرد همین حکم را دارد؟

پاسخ: پاسور از آلات قمار است و بازی با آن جایز نیست. تخته نرد نیز همین حکم را دارد. (استفتاء 148)

سوال: حکم شرکت در انتخابات نظام جمهوری اسلامی ایران و انداختن رأی سفید برای کسی که اصلح را نمی شناسد چیست؟

پاسخ: شرکت در انتخابات نظام جمهوری اسلامی برای افراد واجد شرایط، یک وظیفه شرعی و اسلامی بوده و واجب عینی است. برای تشخیص فرد اصلح اگر مکلف با تحقیق و تفحص به نتیجه نرسید می تواند از کسانی که به لحاظ تعهد دینی و بصیرت انقلابی مورد اعتمادند، کمک بگیرد و اگر نتوانست اصلح را بشناسد؛ عمل به اصل وظیفه رأی دادن، کفایت می کند. البته توجه داشته باشید هر عملی که سبب تضعیف نظام شود جایز نیست. (استفتاء 166)